

PARTNERSTWO DRAWY

Z LIDEREM WAŁECKIM

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU NA LATA 2023-2027

**STOWARZYSZENIE LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA
„PARTNERSTWO DRAWY Z LIDEREM WAŁECKIM”**

Fundusze Europejskie

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Złocieniec, marzec 2024 rok

Spis treści

Rozdział I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego	3
Rozdział II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR	8
Rozdział III. Partycypacyjny charakter LSR.....	10
Rozdział IV. Analiza potrzeb i potencjału LSR	14
Rozdział V. Spójność, komplementarność i synergia	48
Rozdział VI. Cele i wskaźniki.....	55
Rozdział VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	66
Rozdział VIII. Plan działania.....	70
Rozdział IX. Plan finansowy LSR	70
Rozdział X. Monitoring i ewaluacja	72
Wykaz wykorzystanej literatury	76
Załącznik 1. Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia	77
Załącznik 2. Formularz 2: Plan działania	80
Załącznik 3. Formularz 3: Budżet LSR	83
Załącznik 4. Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR.....	84

Rozdział I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego

Nazwa LGD i forma prawna

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Partnerstwo Drawy z Liderem Wałęckim” z siedzibą 78-520 Złocieniec ul. Stary Rynek 6 (dalej „LGD” lub „Stowarzyszenie”) zarejestrowane zostało w Krajowym Rejestrze Sądowym pod numerem KRS 0000259629, posiada nadany nr NIP 2530296305 i REGON 320508883. LGD działa, jako stowarzyszenie posiadające osobowość prawną i spełnia wymagania określone w art. 4 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (tj. Dz. U. z 2022 r. poz. 943, z 2023 r. poz. 412). LGD posiada siedzibę w miejscowości położonej w województwie, którego obszar jest objęty LSR. LGD nie prowadzi działalności gospodarczej, jest dobrowolnym, samorządnym i trwałym zrzeszeniem osób fizycznych oraz osób prawnych, o celach niezarobkowych. Działa na podstawie przepisów ustawy Prawo o stowarzyszeniach, ustawy o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności. Stowarzyszenie nie figuruje w ewidencji podatników podatku VAT, ani nie jest podatnikiem VAT na mocy art. 15 i 113 ust. 1 przepisów o podatku od towarów i usług; z uwagi na powyższe nie ma możliwości odzyskania podatku VAT. Głównym celem działania stowarzyszenia jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich obszaru LSR. LGD zapewnia również uwzględnienie, zarówno na etapie tworzenia jak i realizacji LSR, zasad horyzontalnych określonych w art. 9 rozporządzenia 2021/1060¹.

Opis procesu tworzenia partnerstwa

LGD wpisane zostało do KRS w dniu 29 czerwca 2006 r. Obszar LSR w okresie programowania 2014-2020 tworzyło jedenaście sąsiadujących ze sobą gmin woj. zachodniopomorskiego, powiatu drawskiego: gm. Czaplunek, Drawsko Pomorskie, Kalisz Pomorski, Ostrowice, Wierzchowo, Złocieniec; powiatu wałęckiego: Człopa, Mirosławiec, Tuczno, Gmina Wiejska Wałcz, powiatu choszczeńskiego: Drawno. W okresie 2014-2020 członkiem LGD przestała być gmina Ostrowice na skutek jej likwidacji z dniem 1 stycznia 2019 r.².

W dniu 18 listopada 2015 r. odbyło się Walne Zgromadzenie Członków gdzie dokonano przyjęcia w poczet członków Stowarzyszenie Lider Wałęcki z Wałcza i zmieniono nazwę stowarzyszenia na Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Partnerstwo Drawy z Liderem Wałęckim”. Proces budowania partnerstwa, który doprowadził do powołania LGD miał wiele etapów i był realizowany z bezpośrednim udziałem mieszkańców gmin wchodzących w skład stowarzyszenia. Zmiana nazwy była wynikiem wstąpienia jako członka zwyczajnego Stowarzyszenia "Lider Wałęcki" z Wałcza, wdrażającego w okresie programowania 2007-2013 Lokalną Strategię Rozwoju na obszarze woj. zachodniopomorskiego, gmin powiatu wałęckiego: Wałcz, Mirosławiec, Tuczno, Człopa. Obszar LSR nie obejmuje miasta Wałcz, która z uwagi na liczbę mieszkańców przekraczającą 30 tys. nie spełnia warunków określonych dla „obszaru wiejskiego”, zgodnie z zapisami PROW 2014-2020, ani PS WPR 2023-2027.

W okresie funkcjonowania programu PROW na lata 2007-2013 Stowarzyszenie dofinansowało 576 operacji na łączną kwotę ponad 16,4 mln zł. PROW na lata 2014-2020 i PO „Rybnictwo i Morze” na lata 2014-2020 przeznaczono na ponad 200 projektów łączną kwotę blisko 14 mln zł. LGD posiada również doświadczenie w realizacji projektów spoza PROW 2014-2020 realizując 50 projektów, w tym szczególnie kolejne edycje programu „Działaj Lokalnie”, przedsięwzięcia Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności, realizowanego przez Akademię Rozwoju Filantropii w Polsce. W tym okresie LGD pozyskała blisko 640 tys. zł środków dotacyjnych finansowanych

¹ Zgodnie z Wytycznymi dotyczącymi realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027, mając na uwadze dostosowane dla osób z niepełnosprawnością wzroku tekst nie został wyjustowany.

² Gmina Ostrowice znajdowała się w województwie zachodniopomorskim, w powiecie drawskim. Powierzchnia gminy Ostrowice wynosiła 150,42 km² i składała się z 14 sołectw, które były zamieszkiwane przez 2751 osób, według stanu z 2015 r. W lipcu 2018 r. Sejm RP przyjął ustawę o szczególnych rozwiązaniach dotyczących gminy Ostrowice w województwie zachodniopomorskim. Zaakceptowane przez Sejm regulacje zakładały, że na mocy rozporządzenia Rada Ministrów zniesie gminę Ostrowice. Teren został podzielony między gminy Złocieniec i Drawsko Pomorskie, a długi przejął Skarb Państwa.

spoza PROW 2014-2020³. LGD posiada również doświadczenie realizacji projektów partnerskich. W latach 2016-2022 zrealizowane zostały cztery projekty współpracy (partnerskie), w tym dwa międzynarodowe z LGD (MAS) „Opavsko” z siedzibą w Opavsku (Czechy), MAS „Splav” z siedzibą w Kostełecu nad Orlicí (Czechy) i jeden skierowany jest do podmiotów sektora rybackiego i branży turystycznej.

Ogólny opis struktury LGD

Członkami LGD są zarówno osoby fizyczne, jak i osoby prawne, w szczególności JST z obszaru LSR. Członkowie Rady posiadają wiedzę i znajomość problemów społeczno-gospodarczych obszaru LSR, a osoby fizyczne posiadają wykształcenie, co najmniej średnie. Wśród członków z sektora publicznego przeważają zdecydowanie JSFP tj. gminy, placówki oświatowe, biblioteki publiczne i gminne i miejskie ośrodki kultury. Sektor społeczny stanowią Ochotnicze straże pożarne, przedstawiciele lokalnych NGO's oraz aktywni mieszkańcy gmin. Wśród przedsiębiorców członków LGD dominują jednoosobowe działalności gospodarcze zajmujące się usługami, handlem i zajmujące się usługami dla ludności i działalnością agroturystyczną.

Ogólna informacja o składzie organu decyzyjnego

Organem decyzyjnym LGD jest Rada. Do wyłącznej kompetencji Rady należy wybór operacji i ustalenie kwoty wsparcia. W Radzie, której składa wybierany jest przez Walne Zebranie Członków żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji oraz w skład której z każdej gminy wchodzi przedstawiciele lokalnych grup interesów społeczno-gospodarczych reprezentujących interesy sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego.

Rada liczy do 15 członków. Zgodnie z przyjętym w LSR podziałem na sektory w ramach zachowania zasady partnerstwa trójsektorowego obejmują członków reprezentujących sektor publiczny, gospodarczy i społeczny. W Radzie zasiadają również kobiety. W skład Rady wchodzi przedstawiciele władz publicznych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańców, przy czym na poziomie podejmowania decyzji ani władze publiczne – określone zgodnie z przepisami krajowymi – ani żadna z grup interesu nie posiada więcej niż 49% prawa głosu. Zapewnienie braku dominacji pojedynczej grupy interesu analizowane jest w kontekście celów LSR, przedsięwzięć i grup docelowych oraz uwzględnia w szczególności powiązania branżowe. W statucie przyjęta jest kadencyjność organów stowarzyszenia.

Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

LGD posiada organ decyzyjny, w którym żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Zasady pracy Rady określone są w regulaminie Rady. W dokumencie przewidziano prowadzenie rejestru interesów członków organu decyzyjnego. Funkcje członków organu decyzyjnego pełnione będą osobiście. Mając na uwadze konieczność zapewnienia wysokiego poziomu merytorycznego działań LGD, opracowano program szkoleń dla członków organu decyzyjnego w zakresie oceny wniosków w celu podniesienia ich wiedzy i kompetencji.

Procedury wyboru i oceny operacji stanowią część Regulaminu Rady. Przyjęte procedury wyboru operacji zakładają, w szczególności: wybór operacji przez Radę, której skład odpowiada wymogom trójsektorowości, utrzymanie zasady parytetów przy wyborze operacji dotyczących sektora publicznego i pojedynczych grup interesu, w tym celu wprowadzono rejestr interesu członków organu decyzyjnego, zapewnienie, że wyniki oceny i wyboru operacji przez Radę będą podawane do publicznej wiadomości po zakończeniu pracy Rady, zastosowaniu mechanizmu gwarantującego wyłączenie członków Rady z oceny operacji. W przypadku konfliktu interesu lub powiązań z wnioskodawcą wyłączenie następuje na wniosek członka Rady a w uzasadnionym przypadku na wniosek Przewodniczącego Rady. Procedura uwzględnia umożliwienie wnioskodawcom składanie protestów od

³ Zob. <https://dzialajlokalnie.pl>

decyzji Rady zgodnie z właściwymi przepisami i wytycznymi wdrożeniowymi. W procedurze określono wzory dokumentów służących do oceny operacji tj. karta oceny zgodności z programem w ramach którego wybierana jest operacja, karta oceny operacji pod względem spełniania kryteriów wyboru, wzór rejestru interesu, wzór protestu. Procedury wyboru operacji określają, poza tym sposób i zasady postępowania Rady na wszystkich etapach oceny zgodności operacji z LSR i Planem Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (PS WPR) i Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego 2021-2027 (FEPZ) oraz ustalania list operacji wybranych, w tym rozstrzygnięcia o miejscu na liście, gdy kilka operacji otrzymało jednakową liczbę punktów.

Przyjęte kryteria wyboru operacji promują w szczególności komplementarność i innowacyjność operacji. Wszystkie kryteria zostały szczegółowo opisane, a na użytek niektórych z nich sformułowane zostały definicje kluczowych pojęć, np. innowacyjności lub grupy defaworyzowanej. W procedurach opisano zasady aktualizacji kryteriów wyboru operacji i ich konsultacji z mieszkańcami. Zmiany będą dokonywane na podstawie wniosków członków składanych do biura LGD a także na podstawie wyników ewaluacji LSR dokonywanych zgodnie z przyjętym planem ewaluacji. Regulamin obejmuje również procedurę ogłaszania naboru wniosków. Niezależnie od Regulaminu Rady opracowano procedurę aktualizacji LSR.

Wskazanie dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD

Podstawowym dokumentem regulującym funkcjonowanie LGD jest Statut stowarzyszenia. LGD działa na podstawie przepisów ustawy Prawo stowarzyszeń i ustawy o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności oraz przepisy unijne rozporządzenie (UE) 2021/1060 (rozporządzenie ogólne). Nadzór nad stowarzyszeniem sprawuje Marszałek Województwa Zachodniopomorskiego. Z uwagi na to, że LGD zamierza aktywnie korzystać z dostępnych środków pomocowych na poziomie regionalnym w ramach FEPZ dokumentami regulującymi funkcjonowanie LGD w zakresie wydatkowania tych środków są rozporządzenie 2021/1058 oraz rozporządzenie (UE) 2021/1057. Mając na uwadze realizowane zadania jako LGD z okresu programowania 2014-2020 aktualnymi przepisami regulującymi funkcjonowanie LGD dla zobowiązań wynikających z tego okresu programowania są ustawa o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, rozporządzenie (UE) 1303/2013, rozporządzenie (UE) 1305/2013, rozporządzenie (UE) 2020/2220, rozporządzenie (UE) 2021/2115. Do dokumentów wewnętrznych regulujących funkcjonowanie LGD poza statutem należy zaliczyć regulaminy: Walnego Zebrania Członków, Zarządu, Rady, Komisji Rewizyjnej oraz Regulamin Biura LGD. Poniżej zaprezentowano syntetyczną informację o sposobie uchwalania i aktualizacji wewnętrznych dokumentów LGD:

Tabela 1. Wskazanie dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD z podaniem sposobu ich uchwalania i aktualizacji oraz opisem głównych kwestii, które są w nich zawarte

Lp.	Rodzaj dokumentu	Regulowane kwestie	Sposób uchwalania i aktualizacji
-----	------------------	--------------------	----------------------------------

1.	Statut LGD	<p>Zakres uregulowań zgodnie z ustawą Prawo o stowarzyszeniach wskazując nazwę organizacji, siedzibę i teren działania, cele i sposoby ich realizacji, informacje o członkach stowarzyszenia (m.in. sposób nabycia, przyczyny utraty członkostwa, prawa i obowiązki członka), informacje o władzach (m.in. rodzaje, sposób ich wyboru, kompetencje, tryb pracy), informacja o wynagradzaniu członków zarządu za czynności wykonywane w związku z pełnioną funkcją, sposób podejmowania decyzji, czyli warunki ważności uchwał, źródła majątku, czyli informacje o tym, skąd stowarzyszenie ma pieniądze na działalność (sposób uzyskiwania środków i płacenia składek członkowskich), sposób reprezentowania stowarzyszenia, w szczególności zaciągania zobowiązań majątkowych, zasady wprowadzania zmian w statucie, sposób rozwiązania się stowarzyszenia. Statut LGD potwierdza inkluzyjny charakter działalności stowarzyszenia tj. przewiduje otwartość stowarzyszenia na nowych członków (brak ograniczeń dla podmiotów chcących zostać nowymi członkami stowarzyszenia) oraz kadencyjność członków w organach stowarzyszenia. Statut zwiera również informacje, z których wynika, iż relacje między członkami LGD na etapie wdrażania LSR są oparte na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji, co potwierdzają treści odnoszące się do sposobu funkcjonowania partnerstwa, co najmniej w odniesieniu do częstego korzystania z możliwości kolegialnego podejmowania decyzji.</p>	Dokument uchwalany i zmieniany przez Walne Zebranie Członków
2.	Regulamin Rady LGD	<p>Dokument reguluje zasady prowadzenia oceny i wyboru operacji, które mają być realizowane w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju zgodnie z właściwymi przepisami regulującymi funkcjonowanie organu decyzyjnego lokalnej grupy działania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 oraz rozporządzenia (UE) 2021/1060. Do wyłącznej kompetencji Rady należy wybór operacji w rozumieniu art. 2 pkt 4 rozporządzenia 2021/1060 oraz ustalenie kwoty wsparcia. Regulamin określa również zasady zwoływania i organizacji posiedzeń organu decyzyjnego (sposób informowania członków organu o posiedzeniach, zasady dostarczania dokumentów dotyczących spraw podejmowanych na posiedzeniach; zasady powoływania i odwoływania członków; zasady dotyczące zachowania bezstronności i unikania konfliktu interesu wraz z obowiązkiem zapisywania w protokołach z posiedzeń organu decyzyjnego zawierających informacje o wyłączeniach z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem, których wniosków wyłączenie dotyczy; zasady w zakresie określania kworum i systemu głosowania; regulacje zapewniające zachowanie parytetu w poszczególnych głosowaniach organu decyzyjnego, gwarantującego, że zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego; zasady wynagradzania członków organu decyzyjnego; opis sposobu udostępniania procedur do wiadomości publicznej, podział zadań i zakres odpowiedzialności poszczególnych organów LGD w procesie oceny z uwzględnieniem przepisów prawa; opis organizacji naborów wniosków przy uwzględnieniu minimalnych wymogów określonych przepisami prawa (np. czas trwania naboru, tryb ogłaszania, termin rozpoczęcia naboru, miejsce składania wniosków); opis sposobu oceny zgodności operacji z LSR i wyboru operacji do finansowania, w tym postępowania w przypadku, gdy kilka operacji otrzymało jednakową liczbę punktów, a limit dostępnych środków nie pozwala na finansowanie wszystkich operacji; regulacje zapewniające stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie wyboru w ramach danego naboru; zasady</p>	Dokument uchwalany i zmieniany przez Zarząd Stowarzyszenia.

		ustalania kwoty wsparcia dla danej operacji z uwzględnieniem przepisów prawa dla poszczególnych programów, z których planowane jest finansowanie LSR; opis sposobu informowania o wynikach oceny i możliwości wniesienia protestu (w tym warunki i sposób wniesienia protestu, termin na jego wniesienie zgodnie z art. 22 ustawy o rozwoju lokalnych kierowanym przez społeczność; zasady rozpatrywania protestu; wzory dokumentów np. karta oceny zgodności z Programem, karta oceny operacji pod względem spełniania kryteriów wyboru. Regulamin Rady określa również zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych.	
3.	Regulamin Pracy Zarządu LGD	Dokument reguluje w szczególności: zasady funkcjonowania, zakres i podział zadań pomiędzy członków Zarządu.	Dokument uchwalany i zmieniany przez Walne Zebranie Członków.
4.	Regulamin Biura LGD	Dokument reguluje w szczególności, zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników, podział zadań pracowników biura, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych, opis metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników LGD doradztwa oraz animacji. Wyznaczono zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy, a także przewidziano metody ich pomiaru; procedury wyboru pracowników, opis stanowisk z podziałem obowiązków, zasady wynagradzania pracowników. W Regulaminie Biura szczegółowo opisano metodę oceny efektywności świadczonego doradztwa i animacji. Wyznaczono zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy i przewidziano metody ich pomiaru.	Dokument przyjmowany i zmieniany przez Zarząd Stowarzyszenia
5.	Plan komunikacji z lokalną społecznością	Plan komunikacji uwzględnia realizację obowiązków komunikacyjnych beneficjentów EFSI wynikających z art. 50 ust. 1 rozporządzenia UE 2021/1060 oraz zasad komunikacji, zgodnie z informacjami przekazanymi LGD przez właściwe IZ oraz księgą wizualizacji w zakresie PS WPR i FEDZ prezentację głównych celów i przesłanek leżących u podstaw jego opracowania. Dokument określa opis działań komunikacyjnych i grup docelowych oraz środków przekazu, w tym działań podejmowanych w przypadku problemów z realizacją LSR, niskim poparciem społecznym dla działań realizowanych przez LGD itd., opis zakładanych wskaźników realizacji działań komunikacyjnych oraz efektów działań komunikacyjnych, opis sposobu, w jaki będzie analizowana efektywność działań komunikacyjnych i zastosowanych środków przekazu (w tym tryb korygowania planu komunikacji) oraz indykatorywny budżet przewidziany na działania komunikacyjne, ze wskazaniem głównych kategorii wydatków. Plan komunikacji obejmuje specyficzne narzędzia komunikacji z grupami o niekorzystnej sytuacji (m.in. współpraca z PUP celem publikowania ogłoszeń o konkursach i animacji, ogłoszenia na tablicach w sołectwach, poza komunikatami w mediach społecznościowych i z wykorzystaniem strony internetowej LGD i gmin członkowskich).	Dokument przyjmowany i zmieniany przez Zarząd Stowarzyszenia

Źródło: opracowanie własne

Struktura organizacyjna Biura LGD zapewnia, że stowarzyszenie zatrudnia pracowników posiadających odpowiednie kwalifikacje i kompetencje do zarządzania powierzonymi funduszami pomocowymi. Zadaniem pracowników biura będzie bieżące wdrożenie LSR, zarządzanie powierzonymi środkami pomocowymi, prowadzenie doradztwa dla wnioskodawców i beneficjentów środków pomocowych, prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych oraz animacyjnych. Zadaniem biura LGD będzie również prowadzenie bieżącego monitoringu i ewaluacji rezultatów LSR. Prowadzenie spraw finansowo-księgowych, usług prawnych, usług informatycznych oraz innych usług specjalistycznych może być zlecana osobom lub specjalistycznym firmom – posiadającym stosowne uprawnienia w tym zakresie. Każdy z pracowników biura LGD będzie musiał legitymować się, co najmniej wykształceniem średnim, doświadczeniem w realizacji PROW 2014-2020 i znajomością tematyki Leader w PS WPR 2023-2027 oraz znajomością aktualnych uwarunkowań społeczno-gospodarczych obszaru LSR.

W regulaminie Struktura organizacyjna Biura Stowarzyszenia przedstawia się następująco: K – Kierownik Biura, L – Koordynator sieci LEADER, F – Specjalista ds. finansów i spraw administracyjno-biurowych oraz S - Specjalista ds. projektów realizowanych przez LGD. Prowadzenie spraw finansowo-księgowych, usług prawnych, usług informatycznych oraz innych usług specjalistycznych może być zlecana osobom lub specjalistycznym firmom – posiadającym stosowne uprawnienia w tym zakresie. Pracownik biura musi legitymować się, co najmniej wykształceniem średnim, znajomością tematyki Leader w PS WPR oraz aktualnych uwarunkowań społeczno-gospodarczych obszaru LSR. W przypadku osoby zatrudnionej na stanowisku księgowej wymagana jest znajomość przepisów i zasad z zakresu księgowości i rachunkowości, w przypadku dyrektora biura wymagana jest znajomość podstaw zarządzania zasobami ludzkimi, natomiast na stanowisku specjalisty ds. LSR umiejętność prowadzenia doradztwa oraz znajomość narzędzi informacyjnych i promocyjnych.

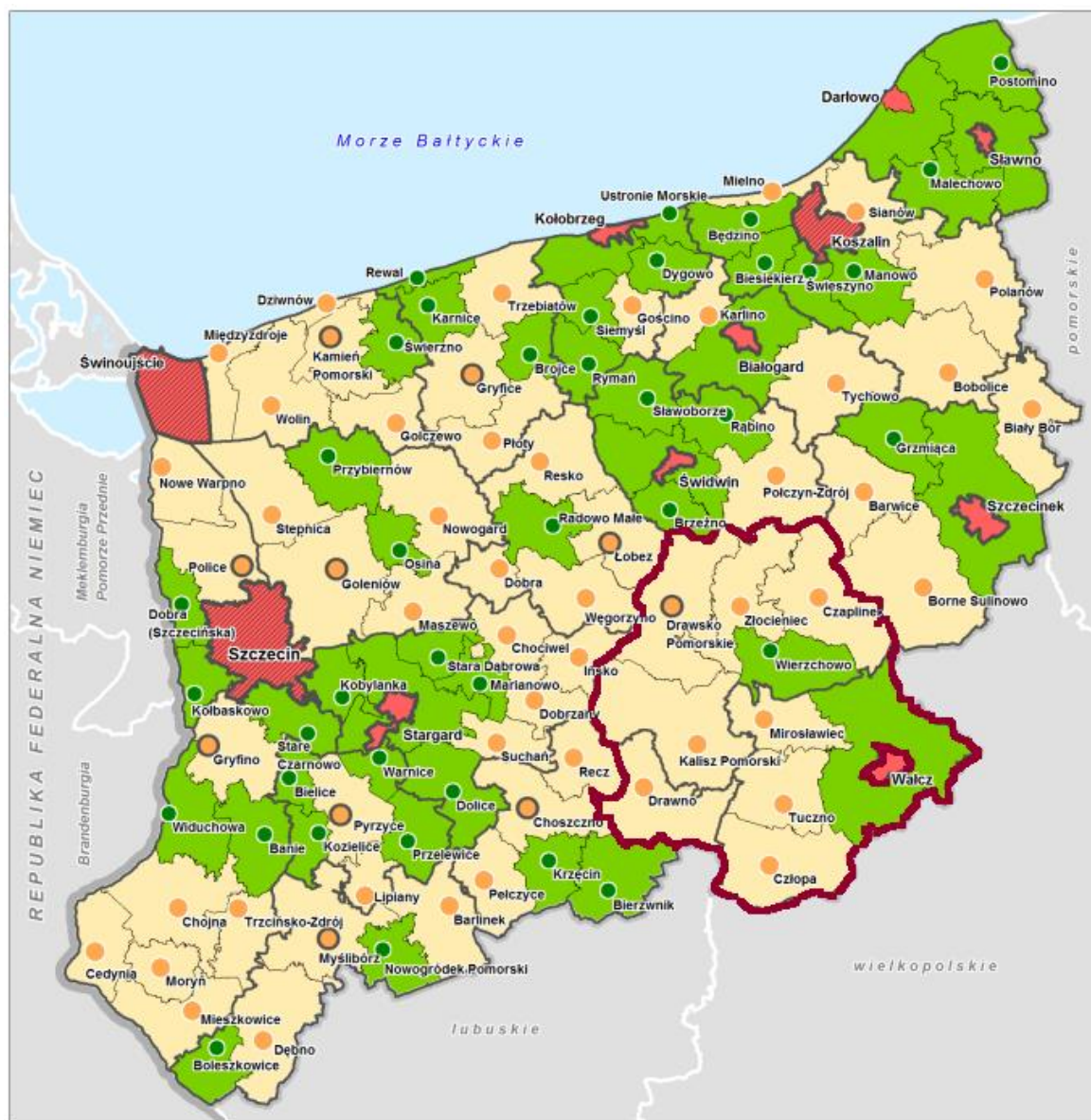
Pracownicy zatrudnieni w biurze LGD posiadają doświadczenie i niezbędną wiedzę do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych o zasięgu lokalnym. Mając na uwadze konieczność zapewnienia wysokiego poziomu merytorycznego działań LGD przyjęty został Plan szkoleń dla pracowników biura LGD i członków organu decyzyjnego. Celem szkoleń jest stałe podnoszenie poziomu wiedzy i kwalifikacji członków organu decyzyjnego i pracowników biura LGD, które prowadzić będzie do coraz lepszej obsługi interesantów i doskonaleniu umiejętności koniecznych do wykonywania powierzonych zadań.

Rozdział II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

Poniżej zaprezentowano zwięzły opis obszaru LSR, natomiast w rozdziale IV zaprezentowana zostanie analiza potrzeb i potencjału obszaru LSR. Zgodnie z danymi GUS na dzień 31 grudnia 2020 roku obszar LSR Partnerstwo Drawy z Liderem Wałeckim zamieszkuje 86 554 mieszkańców; obszar obejmuje dziesięć sąsiadujących ze sobą gmin woj. zachodniopomorskiego, powiatu drawskiego: gm. Czaplonek, Drawsko Pomorskie, Kalisz Pomorski, Wierzchowo, Złocieniec; powiatu wałeckiego: Człopa, Mirosławiec, Tuczno, Wałcz Gmina Wiejska oraz powiatu choszczeńskiego: gm. Drawno. Obszar położony jest w centralnej części województwa, z dala od największych ośrodków miejskich (Szczecina i Koszalin). Cechą charakterystyczną sieci osadnictwa na obszarze jest brak dużego miasta i stosunkowo równorzędna rola małych miast (od 5 do 15 tys. mieszkańców) – bez jednego dominującego ośrodka. Warto podkreślić, że do obszaru LSR nie zalicza się miasto Wałcz liczące 24 tys. mieszkańców, które nie spełnia warunków włączenia w teren obszaru LSR ograniczających tereny miejskie mogą wchodzić w skład obszaru LSR jedynie do 20 tys. mieszkańców. Na tle województwa, wsie obszaru LSR charakteryzują się małą liczebnością. Średnia wielkość wsi jest poniżej średniej wojewódzkiej, z zastrzeżeniem gminy wiejskiej Wałcz, gdzie wielość ta jest znacznie wyższa.

Poniżej zaprezentowana jest mapa obszaru LSR z zaznaczeniem granic poszczególnych gmin wykazująca spójność przestrzenną obszaru objętego LSR.

Mapa 1. Obszar LSR Partnerstwo Drawy z Liderem Wałeckim na tle podziału administracyjnego województwa zachodniopomorskiego

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego WZ, Szczecin 2020, opracowanie własne

Tabela 2. Obszar LSR prezentujący liczbę ludności i gęstość zaludnienia, wg. stanu na 31.12.2020 r.

Lp.	Gmina	Powiat	Liczba ludności	Powierzchnia (km ²)	Gęstość zaludnienia (os/km ²)
1	Czaplinek	drawski	11 368	365	31

2	Człopa	wałeckie	4 660	349	13
3	Drawno	choszczeński	4 711	321	15
4	Drawsko Pomorskie	drawski	16 789	409	41
5	Kalisz Pomorski	drawski	6 932	481	14
6	Miroslawiec	wałeckie	5 409	201	27
7	Tuczno	wałeckie	4 612	250	18
8	Wałcz (obszar wiejski)	wałeckie	12 247	575	21
9	Wierzchowo	drawski	4 135	229	18
10	Złocieniec	drawski	15 691	280	56
	Razem / średnia		86 554	346	25

Źródło: Opracowanie własne na podst. danych GUS

Największą obszarowo gminą LGD jest gmina wiejska Wałcz (ponad 575 km²), najmniejszą Drawno (321 km²). Widać zatem zróżnicowanie powierzchni gmin tworzących obszar.

Obszar LSR jest odpowiedni dla lokalnej strategii z uwagi na natężenie wspólnych dla całego obszaru problemów społecznych, związanych z rozwojem przedsiębiorczości i problemów środowiskowo- przestrzennych. Cechą charakterystyczną obszaru LSR w zakresie problemów społecznych jest występowanie ubóstwa lub wykluczenia społecznego oraz dużej liczby osób biernych zawodowo, w tym w kryzysie bezdomności oraz niska aktywność mieszkańców i aktywizacji społecznej znajdujących się w trudnej sytuacji społecznej i ograniczony potencjał kapitału społecznego. Z kolei – w obszarze przedsiębiorczości, mała atrakcyjność osiedleńcza obszaru, niski poziom przedsiębiorczości i brak pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych w tym ograniczona współpraca, niska innowacyjność lokalnych przedsiębiorców. Głównym problemem obszaru LSR w zakresie uwarunkowań przestrzennych i funkcjonalnych jest nieadekwatna do posiadanych walorów naturalnych i kulturowych atrakcyjność kulturowa i rekreacyjna obszaru Partnerstwa Drawy z Liderem Wałęckim. Zaprezentowane syntetycznie cechy i czynniki czynią obszar LSR społecznie, gospodarczo lub środowiskowo spójnym.

Rozdział III. Partycypacyjny charakter LSR

W niniejszym rozdziale opisano przebiegu przeprowadzenia konsultacji LSR ze społecznością lokalną, wskazano wykorzystanie adekwatnych do potrzeb partycypacyjnych metod konsultacji na każdym kluczowym etapie prac nad opracowaniem LSR; zaprezentowano analizę przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji, finalnie wskazując wykorzystanie danych z konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze objętym LSR do jej opracowania. Władze LGD przywiązują dużą wagę do konsultacji społecznych jako skutecznego sposobu uzyskiwania opinii, zajęcia stanowiska i propozycji rozwiązań problemów od instytucji i osób, których bezpośrednio lub pośrednio dotyczą skutki proponowanych działań. Taka zasada obowiązywała przy realizacji strategii 2007 – 2013 oraz 2014-2020.

Zaangażowanie lokalnej społeczności na etapie przygotowania LSR

Konsultacje projektu LSR prowadzone były zgodnie z Planem włączenia społeczności lokalnej z opracowanie LSR opracowanym na potrzeby wniosku o przyznanie pomocy działanie 19 wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy Leader poddziałanie 19.1 Wsparcie przygotowawcze program rozwoju obszarów wiejskich na lata 2021-2027. Angażując społeczność lokalną na etapie przygotowania LSR korzystano również z dobrych praktyk innych krajów członkowskich⁴.

Pomimo tego, że na obszarze LSR nie stwierdzono żadnych ograniczeń w przekazie za pośrednictwem internetu, w tym mediów społecznościowych, komunikaty odnoszące się do konsultacji społecznych formułowane były również

⁴ Zob. Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Tworzenie strategii. Jak stworzyć partycypacyjną strategię rozwoju lokalnego? Opis procesu udziału osób w rozwoju strategii, do pobrania na stronie [leader-tool-kit](#)

w sposób papierowy w formie ogłoszeń drukowanych zamieszczanych na tablicach ogłoszeń w gminach członkowskich LGD. Materiały prezentowane mieszkańcom podczas konsultacji bazowały na przeprowadzonej analizie desk research danych GUS, analizie dokumentów strategicznych gmin członkowskich i wniosków z badań ewaluacyjnych (badanie ex-post LSR) oraz wniosków z warsztatu refleksyjnego LSR, który miał miejsce w lutym 2023 r. Na tej podstawie możliwe było rozpoczęcie dyskusji o możliwych kierunkach działań LGD w okresie 2023-2027.

Zapraszamy na spotkania konsultacyjne.
Włącz się w stworzenie NOWEJ
LOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU!

Harmonogram spotkań w poszczególnych gminach:

01.09.2022 Złocieniec, biuro LGD, godz. 12.00-15.00
05.09.2022 Drawsko Pomorskie - sala narad Starostwa Drawskiego, godz. 12.00-15.00
08.09.2022 Kalisz Pomorski - Sala Narad Urzędu Miejskiego w Kaliszu Pomorskim, godz.12.00-15.00
12.09.2022 Wierzchowo - Sala Narad Urzędu Gminy, godz. 12.00-15.00
13.09.2022 Czaplunek - Sala Narad Urzędu Miejskiego, godz. 12.00-15.00
14.09.2022 Walcz - Sala Narad Urzędu Gminy (2 piętro), godz. 12.00-15.00
15.09.2022 Mirosławiec - Sala Ośrodka Kultury w Mirosławcu, godz. 12.00-15.00
16.09.2022 Człopa - Sala Ośrodka Kultury w Człopie, godz. 12.00-15.00
26.09.2022 Tuczno - Sala Narad Urzędu Gminy, godz. 12.00-15.00
27.09.2022 Drawno - Sala Narad Urzędu Miejskiego w Drawnie, godz. 12.00-15.00

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”.
Instytucja Zarządzająca PWRW 2014-2020 - Mińskie Kuchnie i Kuchnie Wsi.
„Europejski Fundusz Morski i Rybactwa”. Instytucja Zarządzająca PO Rybnictwo i Morze 2014-2020 - Minister Gospodarki Morskiej i Żeglądki Śródlądowej.

W miesiącu wrześniu 2022 r. przeprowadzono serię 10 spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami. Spotkania prowadzone były metodami heurystycznymi, w tym metodą Walta Disneya. W sposób twórczy podczas spotkań próbowano wskazywać propozycje rozwiązań identyfikowanych problemów obszaru LSR. Spotkania konsultacyjne zostały przeprowadzone w każdej z gmin członkowskich LGD. Podczas każdego ze spotkań z mieszkańcami wykonano analizę SWOT obszaru LSR identyfikując mocne i słabe strony obszaru LSR z zagrożeniami i szansami. Podczas spotkań wypełniono również ankietę PAPI (ang. Paper and Pencil Interview) dotyczącą planowanych kierunków działania LGD w okresie programowania 2023-2027. Szczególne zainteresowanie mieszkańców wzbudziły prezentowane zakresy tematyczne działań możliwych do dofinansowania ze środków EFRROW i EFS+.

Każdy z zainteresowanych kształtem LSR sektorów był obecny na konsultacjach (pośród uczestników spotkań byli zarówno seniorzy, jak i osoby młode, lokali przedsiębiorcy świadczący usługi agroturystyczne i gastronomiczne, podmioty organizujące pobyty

turystyczne, przedstawiciele OPS i KGW. Metodami angażowania społeczności lokalnej w przygotowanie LSR na etapie określania celów i ustalania ich hierarchii były wywiady bezpośrednie z ekspertami zajmującym się problematyką finansowania projektów na obszarach wiejskich.

Podczas spotkań z mieszkańcami sceptycznie odniesiono się do propozycji realizacji koncepcji Smart villages, które wykorzystują technologie cyfrowe i innowacje w swoim codziennym życiu, poprawiając w ten sposób jego jakość, polepszając standard usług publicznych i lepiej wykorzystując zasoby lokalne. LGD nie miało doświadczeń wdrożenia tej inicjatywy w okresie 2014-2020 i zasadne będzie wskazanie większego zakresu informacji wskazujących na korzyści z realizacji tej inicjatywy w nowym okresie programowania. Z tego powodu w LSR pozostawiono przestrzeń do realizacji tej inicjatywy na dalszym etapie wdrożenia LSR. Podobnie wnioski dotyczyły możliwości finansowania rozwoju współpracy poprzez tworzenie lub rozwój tzw. krótkich łańcuchów żywnościowych. Wskazane zakresy wsparcia ze środków PS WPR zostały określone jako potencjalne do realizacji w ramach LSR po dokonaniu przeglądu międzyokresowego w ramach prowadzonych działań monitoringowych i ewaluacji wewnętrznej.

Konsultacje służyły poszukiwaniu rozwiązań, stanowiących sposoby realizacji strategii, formułowaniu wskaźników realizacji LSR oraz identyfikacji grup docelowych. Wskazano na potrzebę dalszego wsparcia programów

skierowanych szczególnie do mieszkańców danych terenów po PGR. Propozycje projektów do wprowadzenia do LSR zgłaszano również w formie fiszek projektowych do biura LGD. Na uwagę należy zwrócić, że metody konsultacji były adekwatne dla seniorów, jaką były fizyczne spotkania. Celem zaangażowania wszystkich grup mieszkańców zaproszenia na spotkania konsultacyjne zamieszczano również w wersji drukowanych plakatów informacyjnych na tablicach ogłoszeniowych w sołectwach, jak również w mediach społecznościowych prowadzonych przez LGD i na stronie internetowej. W czasie opracowywania LSR biuro będzie dostępne dla mieszkańców obszaru 5 dni w tygodniu po 8 godzin. W okresie wsparcia przygotowawczego Stowarzyszenie zapewniło również funkcjonowanie strony internetowej, gdzie publikowane były zaproszenia na spotkania konsultacyjne.

Włączenie społeczności obszaru LGD w proces opracowywania LSR na lata 2021 – 2027 obejmowały również pozostałe narzędzia jakościowe partycypacji tj. spotkania z przedstawicielami sektora publicznego w celu określenia propozycji zadań w skali miejscowości, gmin i powiatów (wrzesień 2022 r.). Na przełomie roku 2022/2023, na etapie formułowania celów i przedsięwzięć LSR odbyły się kolejne spotkania, tym razem z przedstawicielami JST. W miesiącach styczeń – luty 2023 r. odbyło się robocze spotkanie z przedstawicielami PUP z terenu powiatów z obszaru LSR w celu wypracowania wspólnych przedsięwzięć związanych z rynkiem pracy i bezrobociem mieszkańców obszaru LSR. Ustalono konieczność kontynuacji wsparcia LGD zakładania nowych firm szczególnie dla osób pozostających bez pracy. Z kolei - w kwietniu 2023 r. odbył się cykl spotkań z samorządowcami skupionymi w ramach ZIT Strefy Centralnej. W toku spotkania wskazano na możliwość włączenia się LGD w prace projektowe partnerstwa ZIT. LGD włączy się, jako partner w realizacji projektów strategicznych i projektów uzupełniających ZIT Strefy Centralnej; zaangażuje się również w prace Branżowych Zespołów Sterujących oraz Rady Programowej Partnerstwa Strefy Centralnej.

Kolejnym narzędziem konsultacyjnym na etapie programowania LSR było badanie CAWI (ang. Computer-Assisted Web Interview – wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony www.) z członkami stowarzyszenia dotyczące celów i potencjałów LSR. Uczestnicy badania proszeni byli o ustalenie wag zaproponowanym na etapie analitycznym zapisom analizy SWOT. badaniu kwestionariuszowym realizowanym w okresie marzec-kwiecień 2023 r. udział wzięło 23 członków stowarzyszenia, najwięcej z Gminy Złocieniec (28%), w pozostałych gminach członkowskich oddano pojedyncze głosy spośród członków, mieszkańców obszaru LSR. W toku badania wskazano za najważniejsze dla mieszkańców potencjały LSR: Rzeki posiadające potencjał turystyczny (Drawa, Piława) oraz duże walory przyrodnicze i środowiskowe (lasy, jeziora, rzeki, dobra jakość wód i powietrza) i objęcie różnymi formami ochrony przyrody i krajobrazu (Drawski Park Krajobrazowy); pośród słabych stron, w pierwszej kolejności wskazano na problemy społeczne tj. ujemne saldo migracji, depopulację i niską jakość osiedleńczą obszaru LSR.

W kontekście analizowanych potencjałów obszaru LSR wnioski dla kształtu LSR nasuwają się po analizie odpowiedzi udzielonych podczas spotkań konsultacyjnych LSR (wrzesień 2022 r.) mieszkańców, młodzieży i przedstawicieli JST na pytanie dotyczące silnych stron obszaru LSR. Zdecydowana większość uczestników spotkań we wszystkich trzech grupach wskazała jako najsilniejsze strony obszar: jakość i czystość środowiska naturalnego i atrakcyjność turystyczną. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w celu 3. LSR.

W toku konsultacji społecznej wskazano również na brak dużych ośrodków miejskich, bezrobocie lub niskopłatne miejsca pracy, oraz problemy społeczne związane z upadkiem PGR-ów ograniczają możliwości rozwojowe obszaru. Jest to przyczyną ujemnego salda migracji i depopulacji gmin członkowskich. Analiza wniosków z konsultacji społecznych wskazała na istnienie na terenie LSR trzech głównych obszarów problemowych tj. wymiar społeczny – wskazujący na występowanie ubóstwa lub wykluczenia społecznego oraz dużej liczby osób biernych zawodowo, wymiar gospodarczy – wskazujący na niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców, oraz wymiar środowiskowo-przestrzenny – wskazujący na nieadekwatną do posiadanych walorów naturalnych i kulturowych atrakcyjność kulturowa i rekreacyjna obszaru Partnerstwa Drawy z Liderem Wałeckim. Przedstawiciele JST uczestniczący w

spotkaniach konsultacyjnych wskazywali na niewystarczający rozwój małej ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej. Wskazywać to powinno na potrzebę kontynuacji wsparcia projektów inwestycyjnych na rzecz budowy i rozbudowy małej infrastruktury rekreacyjnej, turystycznej, kulturowej i sportowej. Wszystkie wnioski z konsultacji społecznych zostały uwzględnione w tworzonej LSR, gdzie sformułowano finalnie trzy celem szczegółowe działania w okresie 2023-2027: Wspieranie aktywnego włączenia społecznego (cel 1), Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR (cel 2) oraz Wzrost atrakcyjności turystycznej, kulturowej i rekreacyjnej i sportowej obszaru LSR (cel 3).

Zaangażowanie lokalnej społeczności na etapie wdrażania LSR

LGD planowane utrzymać zaangażowanie lokalnej społeczności na etapie wdrażania LSR. Odpowiednie przygotowanie narzędzi konsultacyjnych (ankiet, fiszek) uwzględniających ww. zagadnienia oraz omawianie tych zagadnień na spotkaniach w ramach przeprowadzanych konsultacji społecznych, będzie umożliwiło zebranie propozycji planowanych przedsięwzięć, które możliwe będą do finansowania w ramach LSR. Planuje się, aby na stronie internetowej LGD zamieścić formularz konsultacji, dzięki któremu każdy członek stowarzyszenia będzie mógł zgłaszać swoje propozycje dotyczące realizacji LSR. Dla osób nie posiadających dostępu do internetu formularze dostępne będą podczas licznych wydarzeń informacyjno-promocyjnych (dożynki, spotkania tematyczne) w których zaplanowano wystawienie stoiska LGD.

Formułując komunikaty kierowane do społeczności lokalnej LGD zwracać będzie szczególną uwagę na stosowanie zasad horyzontalnych określonych w art. 9 rozporządzenia (WE) 2021/1060. Stosowana będzie prosta i zrozumiała forma językowa; unikanie skomplikowanych terminów, sformułowań. Tekst komunikatów będzie pisany w sposób przystępny, z użyciem prostych wyrażen i zrozumiałego słownictwa; zapewniono zostanie przejrzysta struktura dokumentów poddawanych konsultacjom - LGD podejmie starania aby dokumenty były podzielony na sekcje, nagłówki i punkty, co ułatwi odbiorcy nawigację i zlokalizowanie potrzebnych informacji, numerowanie punktów i zastosowanie spisów treści również ułatwia odnalezienie konkretnych zagadnień; jeżeli dokument wykorzystywać będzie skróty tekst zawierać będzie objaśnienia na początku lub w stopce publikacji. Zapewni to jasność i zrozumienie dla odbiorcy; stosowana będzie odpowiednia wielkość czcionki i czcionki tzw. bez szeryfowe, zapewniony zostanie odpowiedni odstęp między liniami i odpowiednich marginesów ułatwi czytanie tekstu stosownie do Wytycznych dotyczących realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027, Załącznik nr 2. Standardy dostępności dla polityki spójności 2021-2027

Narzędziem zastosowanym w celu utrzymania wysokiego poziomu uczestnictwa przez wszystkie możliwe zainteresowane strony, będzie efektywna komunikacja, odpowiadać na zapytania, informowanie i angażowanie w proces za pomocą komunikacji elektronicznej i telefonicznej oraz funpage LGD w mediach społecznościowych (facebook). Z kolei – narzędziem skierowanym do seniorów i osób zaliczonych do grup o niekorzystnej sytuacji, które mogą mieć ograniczony dostęp do Internetu będą „tradycyjne” plakaty lub ogłoszenia zamieszczane na tablicach informacyjnych przy sołectwach.

W ramach partycypacyjnej oceny wdrożenia LSR planuje się także zaangażowanie lokalnej społeczności do udziału w corocznych warsztatach refleksyjnych podsumowujących realizację LSR. Realizowane będą okresowe badania ankietowe skierowanych do mieszkańców (badanie CAWI⁵) dot. oceny jakości życia na obszarze LSR, oceny działania LGD i propozycji usprawnienia działania stowarzyszenia. W celu zwiększenia zainteresowania, a docelowo realizacją projektów partnerskich planuje się utrzymanie roboczych kontaktów z partnerskimi LGD z terenu kraju i aktywny udział przedstawicieli LGD w ciałach doradczych i organizacjach sieciujących LGD z terenu regionu i kraju oraz partnerstwo LGD w Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich (KSOW).

---

⁵ ang. Computer-Assisted Web Interview – wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony www.

LGD planuje organizację okresowych spotkań tematycznych i sektorowych z przedstawicielami sektora gospodarczego, publicznego i społecznego. Podczas spotkań zapewniona zostanie dostępność osobom ze szczególnymi potrzebami.

W okresie programowania 2023-2027 przyjęta została formuła realizacji projektów pochodzących z EFS+ w formie grantowej. LGD planuje zatem aktywne włączenie społeczności lokalnej celem opracowania kształtu realizowanych przez LGD projektów grantowych. Na poziomie gmin członkowskich planuje się operacjonalizację podejścia lokalnego do celów LSR na poziomie gminy i wypracowanie projektów grantowych (interesariusze lokali + coach / mentor); następnie realizację celów (bezpośrednie wsparcie i usługi skierowane do mieszkańców gminy – wdrażanie projektów grantowych (beneficjent (operator grantu + interesariusze lokali). Na etapie wdrażania LSR wypracowane zostaną szczegóły interwencji w ramach EFS+ na poziomie gminy (w formie warsztatów z mieszkańcami, interesariuszami, potencjalnymi realizatorami projektów i partnerami) i realizowane będzie podejście w oparciu o mechanizmy partnerstw lokalnego i animowany zewnątrz z wykorzystaniem mechanizmu coachingu i mentoringu społeczności lokalnej.

Rozdział IV. Analiza potrzeb i potencjału LSR

Poniższa analiza potrzeb i potencjału obszaru LSR obejmuje charakterystykę obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR, która bazuje na analizie i ocenie desk research pochodzących ze statystyki GUS oraz raportów zawierających dane społeczno – gospodarcze dotyczące obszaru LSR i województwa zachodniopomorskiego. Przedstawione poniżej informacje uwzględniają wyniki badań społecznych i konsultacji z mieszkańcami obszaru LSR (ankiet, warsztatów, spotkań informacyjnych). Analiza dokonana została w zakresie uwarunkowań społecznych, gospodarczych, środowiskowo-kulturowych oraz przestrzenno-funkcjonalnych.

Uwarunkowania społeczne

Analiza obszaru zagospodarowanie przestrzennego i układu osadniczego wskazuje, że obszar LSR należy do słabo zurbanizowanych, cechuje się również niską gęstością zaludnienia. Jest on jednym z najniższych w kraju, na co mają wpływ duże, niezamieszkałe obszary lasów i jezior w południowej i południowo-wschodniej części obszaru, poligonów wojskowych (gmina Kalisz Pomorski). Gęstość zaludnienia obszaru LSR jest bardzo niska i wynosi średnio 25 os./km², i jest znacznie niższa niż średnia dla woj. zachodniopomorskiego (75) jak i kraju (122). Wskaźnik liczby mieszkańców na 1 km² zmniejsza się od 2010 r. Niska gęstość zaludnienia ma negatywny wpływ na koszty jednostkowe utrzymania infrastruktury technicznej, (w tym: sieci wodociągowej i kanalizacyjnej), infrastruktury społecznej (między innymi szkół, przedszkoli, domów opieki społecznej), a w konsekwencji również kosztów świadczenia usług komunalnych (dostarczania wody, odbioru ścieków i odpadów).

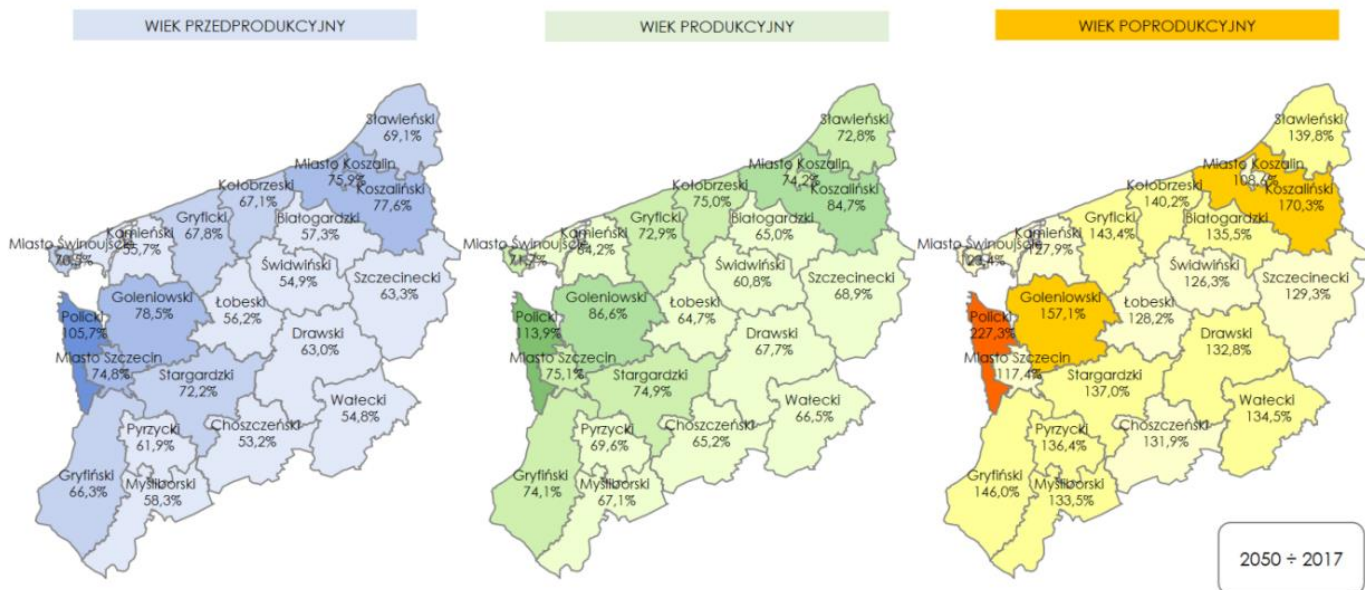
Zgodnie z delimitacją zaproponowaną w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR) zidentyfikowano w kraju obszary zagrożone trwałą marginalizacją. Teren ten obejmuje łącznie 728 gmin o powierzchni 104,8 tys. km², który zamieszkuje 6,1 mln mieszkańców. Wszystkie 10 gmin członkowskich LGD znalazły się wśród gmin zagrożonych trwałą marginalizacją. Ujęcie gmin w wykazie gmin zagrożonych trwałą marginalizacją podyktowane było opóźnieniami urbanizacyjnymi tego terenu. Na tym obszarze szczególnie doskwierająca mieszkańcom jest również słaba dostępność komunikacyjna. Czynniki te w dużej mierze odpowiedzialne za procesy m.in. depopulacji, drenażu migracyjnego itp. co stanowi aktualnych problem obszaru LSR. Analiza danych statystycznych pokazuje, że najpoważniejszym wyzwaniem demograficznym dla obszarów marginalizowanych jest depopulacja, połączona ze starzeniem się mieszkańców obszaru LSR, na które to wyzwania powinno się oddziaływać szczególnie dostępnymi działaniami w ramach LSR 2023-2027. Mimo spadku liczby osób, korzystających ze świadczeń z pomocy społecznej, nadal istnieje duża grupa osób biernych zawodowo oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym. Konieczne jest zatem zapewnianie kompleksowego wsparcia w zakresie aktywizacji społeczno-zawodowej w celu zwiększenia szans na zatrudnienie. Zdobywaniu umiejętności życiowych i

społecznych, a także w podnoszeniu kwalifikacji i kompetencji zawodowych, służyć będą również usługi rehabilitacji społeczno-zawodowej prowadzone przez podmioty reintegracyjne, takie jak Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej, Zakłady Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej. Słabą stroną obszaru LSR jest jednak ograniczona dostępnych takich podmiotów reintegracji.

Dane statystyczne jasno pokazują, że liczba ludności w większości gmin obszaru LSR spada. Niekorzystne wskaźniki liczby ludności w tych gminach dodatkowo obciążone są rosnącą dynamiką pogłębiania się niekorzystnych zmian demograficznych. Przewidywane utrzymanie się trendu demograficznego pogłębiającego starzenie się społeczeństwa, a w konsekwencji regularne uszczuplanie zasobów rynku pracy, czynią koniecznymi działania zmierzające do maksymalizacji wykorzystania zasobów kapitału ludzkiego. Zmniejszająca się liczba mieszkańców może dodatkowo pogłębiać te trudności, jeśli nowe inwestycje mieszkaniowe nie będą koncentrowane w ramach istniejących jednostek osadniczych (zagęszczanie zabudowy). Niższa gęstość zaludnienia negatywnie wpływa również na uwarunkowania gospodarcze, co nie sprzyja do podejmowania decyzji przez przedsiębiorców do inwestowaniu (wysokie koszty dostarczenia mediów, problemy komunikacyjne, problemy z pozyskaniem kwalifikowanych pracowników, itp.).

Jednymi z najważniejszych czynników wpływających na przyszły stan rynku pracy są uwarunkowania demograficzne, a spośród nich zwłaszcza struktura ludności ze względu na wiek. Tendencja wzrostowa w ostatnich latach uległa powolnemu wyhamowaniu, a od 2013 r. obserwowany jest systematyczny spadek odsetka osób na terenie obszaru LSR w wieku produkcyjnym. Na przestrzeni ostatnich lat obserwowany jest proces starzenia się społeczeństwa, towarzyszy mu zjawisko tzw. „podwójnego starzenia się ludności”, wyrażone szybszym, w porównaniu do całej populacji, wzrostem liczby osób w wieku 65 lat i więcej oraz osób w wieku 80 lat i więcej. Do najczęściej stosowanych wskaźników opisujących stan rynku pracy należą: stopa bezrobocia, wskaźnik zatrudnienia oraz współczynnik aktywności zawodowej. Na obszarze LSR, podobnie jak w całym kraju i regionie, niezmiennie rośnie liczebność grupy osób w wieku 65 lat i więcej w ogólnej populacji ludności. Według prognozy liczebność tej grupy będzie nadal się zwiększać.

Mapa 2. Prognoza ludności dla powiatów woj. zachodniopomorskiego w latach 2017-2050 (prognoza z 2014 r. GUS)

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie na podstawie danych GUS

W przypadku charakterystyki zjawiska bezrobocia ważna jest nie tylko znajomość stopy bezrobocia informującej o udziale osób bezrobotnych wśród aktywnych zawodowo, ale także znajomość struktury bezrobocia. Stopa bezrobocia rejestrowanego w WZP na koniec 2020 roku wyniosła 8,3%. Trend spadkowy stopy bezrobocia zarówno w Polsce, jak i w województwie zachodniopomorskim został przerwany przez epidemię wirusa SARS-COV-2. Wprowadzenie stanu zagrożenia epidemicznego i wiążących się z nim obostrzeń w funkcjonowaniu podmiotów gospodarczych wpłynęło na wszystkie wskaźniki rynku pracy. Zagrożeniem dla rozwoju obszaru LSR będzie starzenie się społeczeństwa znacząco wpływające na rozwój niektórych rodzajów usług dla tej części społeczeństwa (np. usługi opiekuńcze i zdrowotne).

Struktura wieku mieszkańców obszaru LSR w ostatnich 20 latach zdecydowanie; przesunęła się w kierunku społeczeństwa starzejącego się. Jak wskazują trendy demograficzne w tym zakresie (z lat 2013-2018) ciągle rośnie odsetek osób starszych (65 lat i więcej) w populacji oraz ich proporcja w stosunku do osób młodszych (choć w ostatnich latach nieco wolniej niż w skali kraju). Coraz mniej korzystne stają się relacje między poszczególnymi ekonomicznymi grupami wieku ludności, co obrazują cząstkowe współczynniki obciążenia demograficznego. Udział liczby osób w wieku nieprodukcyjnym na obszarze LSR w liczbie mieszkańców obszaru objętego LSR według stanu na koniec 2020 r. wynosi 39,23%⁶. Najgorsza sytuacja pod względem demograficznym odnotowana jest w gminie Drawsko Pomorskie (41%). We wszystkich gminach obszaru odsetek ludności w wieku nieprodukcyjnym jest wyższy (39,23%) niż w skali kraju (21,9%). W tym kontekście wyzwaniem dla obszaru będzie postępujące starzenie się mieszkańców. Problemem może być też zapewnienie odpowiedniej opieki osobom starszym, których będzie przybywało. Mogą wystąpić niekorzystne zmiany w gospodarce obszaru LSR. Odptyw migracyjny ogranicza potencjał rozwoju regionu, choćby dlatego, że migracje dotyczą w znacznej mierze ludzi młodych, a także lepiej wykształconych. Zagrożeniem dla rozwoju obszaru może być drenaż kapitału ludzkiego przez zagranicę i bardziej konkurencyjne miasta i gminy w Polsce.

Tabela 3. Ludność według ekonomicznych grup wieku na obszarze LSR, wg. stanu na 31.12.2020 r.

⁶ Jako nieprodukcyjny przyjmuje się wiek 0-17 lat (wiek przedprodukcyjny) oraz 60 lat i więcej dla kobiet i 65 lat i więcej dla mężczyzn (wiek poprodukcyjny); wiek produkcyjny to 18-59/64 lata (18-59 lat - dla kobiet i 18-64 lata - dla mężczyzn).

Lp.	Gmina	Liczba ludności	Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym	Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym	Ludność w wieku nieprodukcyjnym	Udział liczby osób w wieku nieprodukcyjnym w liczbie mieszkańców
1	Czaplinek	11 368	2 129	6 684	2 555	39,90%
2	Człopa	4 660	879	2 774	1 007	38,72%
3	Drawno	4 711	756	2 820	1 135	37,87%
4	Drawsko Pomorskie	16 789	2 977	9 894	3 918	41,07%
5	Kalisz Pomorski	6 932	1 412	4 122	1 398	38,34%
6	Mirosławiec	5 409	1 079	3 256	1074	40,23%
7	Tuczno	4 612	871	2 706	1 035	39,13%
8	Wałcz (obszar wiejski)	12 247	2 451	7 538	2 258	37,18%
9	Wierzchowo	4 135	752	2 457	926	40,03%
10	Złocieniec	15 691	2 796	9 231	3 664	39,85%
	Razem / średnia	86 554	48 226	18 970	35 072	39,23%

Źródło: Opracowanie własne na podst. danych GUS

Wpływ na stabilność demograficzną obszaru mają również migracje, które kreują nie tylko wielkość populacji na danym obszarze, ale również wpływają na jej strukturę wiekową i mają kluczowe znaczenie dla kształtowania wspomnianej już tzw. prostej zastępowalności pokoleń⁷. Następuje powolny, acz systematyczny spadek liczby mieszkańców obszaru LSR. W 2020 r. saldo migracji na obszarze LSR (ogółem zameldowania - wymeldowania) wynosiło -23, najwyższa wartość wskaźnika odnotowana została w gminie Złocieniec (-71), najniższa w Gminie Tuczno (-12). Z uwagi na fakt, iż jednym z czynników determinujących zmianę miejsca zamieszkania jest czynnik ekonomiczny, niski wskaźnik migracji świadczy o niskiej atrakcyjności obszaru LGD dla pozostania w nim młodych osób. Trend negatywny jest nadal bardzo wysoki w porównaniu bezwzględny w stosunku do kraju i regionu.

Tabela 4. Migracje na obszarze LSR, wg. stanu na 31.12.2020 r.

Lp.	Gmina	Liczba ludności	zameldowania ogółem	wymeldowania ogółem	saldo migracji; ogółem (zameldowania - wymeldowania)
1	Czaplinek	11 368	120	133	-13
2	Człopa	4 660	37	55	-18
3	Drawno	4 711	42	70	-28
4	Drawsko Pomorskie	16 789	137	205	-68
5	Kalisz Pomorski	6 932	72	106	-34
6	Mirosławiec	5 409	63	91	-28
7	Tuczno	4 612	30	37	-12
8	Wałcz (obszar wiejski)	12 247	137	149	-12
9	Wierzchowo	4 135	24	41	-17
10	Złocieniec	15 691	139	210	-71
	Razem / średnia	86 554	801	1097	-23

Źródło: Opracowanie własne na podst. danych GUS

Należy zaznaczyć, że liczba bezrobotnych w wyniku ww. uwarunkowań zewnętrznych ponownie notowano wzrost liczby bezrobotnych. Udział liczby bezrobotnych zarejestrowanych na obszarze LSR w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarze objętym LSR według stanu na koniec 2020 r. wynosi 7,4% i jest zróżnicowany w skali gmin członkowskich LGD. Niekorzystna sytuacja w tym obszarze występuje w Gminie Drawno (10,8%) w pozostałych gminach wskaźnik ten plasuje się na średnim poziomie w stosunku do całego obszaru LSR. Na uwagę zasługuje szczególnie wysoki odsetek kobiet w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie bezrobotnych, średnio 9,4%, z czego najgorsza sytuacja notowana jest w gminie Wierzchowo (12,6%) i gminie Drawno (12,7%).

⁷ Różnica między napływem (imigracja) a odpływem (emigracja) ludności z danego obszaru w określonym czasie.

Tabela 5. Udział liczby bezrobotnych zarejestrowanych na obszarze LSR w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarze objętym LSR, wg. stanu na 31.12.2020 r.

Lp.	Gmina	Bezrobotni zarejestrowani [osoba]	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym [%]	Bezrobotni zarejestrowani - kobiety [osoba]	Udział bezrobotnych zarejestrowanych kobiet w liczbie kobiet w wieku produkcyjnym [%]
1	Czaplinek	614	9,2%	326	10,6%
2	Człopa	151	5,4%	97	7,6%
3	Drawno	305	10,8%	158	12,7%
4	Drawsko Pomorskie	628	6,3%	319	7,1%
5	Kalisz Pomorski	342	8,3%	220	11,7%
6	Mirosławiec	165	5,1%	110	7,3%
7	Tuczno	124	4,6%	66	5,6%
8	Wałcz (obszar wiejski)	426	5,7%	274	8,0%
9	Wierzchowo	219	8,9%	134	12,6%
10	Złocieniec	912	9,2%	452	10,7%
	łącznie / średnio	3 886	7,4%	2156	9,4%

Źródło: Opracowanie własne na podst. danych GUS

Analiza danych PUP wskazuje, że liczba bezrobotnych z niepełnosprawnością spadała, lecz cały czas odgrywa duże znaczenie pośród ogólnej liczby bezrobotnych. Jak pokazuje analiza przemian społeczno-gospodarczych ostatnich lat osoby o niskich kwalifikacjach, w tym osoby nie posiadające kwalifikacji zawodowych są rzadziej zatrudniane i w największym stopniu zagrożenie bezrobociem.

Obecna sytuacja na rynku pracy wydaje się być zadowalająca. Od 2009 r. systematycznie wzrasta liczba pracujących, zmniejsza się natomiast zasięg bezrobocia. Poziom wskaźnika bezrobotnych w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym jest zróżnicowany w skali gmin obszaru LSR, średnio 7,4%, szczególnie negatywna sytuacja w tym zakresie występuje w gminie Drawno (10,8%), podobnie sytuacja wygląda w zakresie udziału bezrobotnych kobiet w liczbie kobiet w wieku produkcyjnym, gdzie również w Gminie Drawno (12,7%) odsetek ten jest wysoki. Podobnie niekorzystna sytuacja prezentuje się w Gminie Wierzchowo (12,6%) w stosunku do średniej wynoszącej 9,4%.

Bezrobocie wyższe jest w większości gmin członkowskich LGD wśród kobiet niż mężczyzn. Kobiety na zachodniopomorskim rynku pracy na podstawie powyższej analizy mają zdecydowanie gorszą sytuację niż mężczyźni, pomimo statystycznie lepszego wykształcenia. Najwięcej bezrobotnych kobiet jest w wieku 25 – 34 lat, gdyż aż 31,3%, natomiast niewiele mniej jest ich w wieku 35 – 44 lata tj. 28,6%. Analizując dane w czasie można zaobserwować, że bezrobocie we wszystkich gminach maleje wśród kobiet, natomiast wśród mężczyzn tendencja ta nie jest aż tak wyraźna. Raport Kobiety na zachodniopomorskim rynku pracy⁸ wskazuje na występowanie dyskryminacji kobiet w sferze zawodowej. Szczególnie, że na terenie działalności LGD jest wiele pracy w branży metalowej, wojskowej i w zakładach karnych, a w tych gałęziach specjalizują się mężczyźni. Na koniec 2020 roku współczynnik aktywności zawodowej kobiet w województwie zachodniopomorskim przyjął wartość 47,1%. Niższa aktywność zawodowa kobiet została odnotowana w ośmiu innych województwach, a w zachodniopomorskim niewiele również zmieniła się sytuacja kobiet, jeśli chodzi o długotrwałe bezrobocie, nadal to one są tutaj większością. Analiza trendów demograficznych w powiązaniu z sytuacją na rynku pracy obszaru LSR wskazuje na konieczność podjęcia działań na rzecz bardziej efektywnego wykorzystania dostępnych zasobów kadrowych (w tym podtrzymywanie aktywności zawodowej osób dojrzałych, aktywizacja zawodowa osób pozostających bez pracy oraz biernych zawodowo); kolejnym działaniem powinno być zachęcanie ludzi młodych do pozostania na obszarze LSR. Częściowym antidotum na prognozowane problemy rynku pracy mogą być postępujące w

⁸ Raport Kobiety na zachodniopomorskim rynku pracy 2021 (dane za 2020 r.), Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie

przedsiębiorstwach procesy cyfryzacji i automatyzacji, ograniczające popyt na pracowników. Wsparciem może być oferowanie premii na podjęcie działalności gospodarczej.

Potrzeby osób zaliczonych do grupy defaworyzowanej wynikają z prowadzonych badań własnych jak również konsultacji z mieszkańcami obszaru LSR. Na obszarze LGD występują duże dysproporcje między podażą na pracę a kwalifikacjami bezrobotnych. Wśród osób zarejestrowanych duży odsetek bezrobotnych stanowią osoby bez kwalifikacji, z niskim wykształceniem, z małą mobilnością. Niskie wykształcenie jest jedną z głównych przeszkód w skutecznej aktywizacji i rozwoju lokalnego rynku pracy. Wraz z rozwojem nowoczesnych dziedzin produkcyjnych i usługowych, wdrażania nowych technologii informacyjnych, wzrasta zapotrzebowanie na osoby o wysokich kwalifikacjach, specjalistów. Dlatego niska jakość i struktura wykształcenia, która nie odpowiada wymaganiom nowoczesnego rynku pracy, stając się główną przyczyną bezrobocia wśród określonej grupy osób. Przyczyną bezrobocia wśród młodych osób jest też niedostosowanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku. Brak określonych kwalifikacji przy względnie wysokich kosztach szkoleń może zniechęcać pracodawców do zatrudnienia młodych osób. Nasilenie ww. zjawisk zauważa się na obszarach zdegradowanych do których można zaliczyć mieszkańców dawnych PGR. Na terenie powiatu drawskiego powstało szczególne muzeum PGR w Bolegorzynie. Muzeum powstało w 2008 r. Istniejący przed laty w Bolegorzynie PGR, którego upadek doprowadził do kryzysu większości tutejszych rodzin, po latach odrodził się w nowej formie. Badania jakościowe pokazują problem tzw. dziedziczonej bezradności mieszkańców były PGR-ów, towarzyszy temu brak chęci aktywizowania się. Problemem jest dostrzegalny brak samodzielności.

Potencjałem oddziaływania na problem rozwoju i wsparcia przedsiębiorczości mieszkańców są dobre doświadczenia wydatkowania środków z LSR 2014-2020. Najbardziej aktywną gminą było Drawsko Pomorskie, Złocieniec, Czaplonek. Były również gminy, w których nie było żadnych wniosków Gmina Człopa, gmina Tuczo. LGD prowadziło dedykowane spotkania z każdej gminie członkowskiej jako dyżur konsultantów. Liczba utworzonych przedsiębiorstw na powiat drawski 34, powiat wałecki 23, z czego w samej gminie Drawsko 18, tymczasem Gmina Człopa 2, Gmina Tuczo 0. Powstawały głównie działalności usługowe, wykorzystujące potencjałów terenu w zakresie agroturystyki i okołoturystyczne na rzecz spędzania wolnego czasu czy ścieżki edukacyjne. Z PROW 2014-2020 wsparto 33 również istniejących firm, z czego z terenu powiatu drawskiego 26, powiatu wałeckiego 7. Natomiast na rozwinięcie działalności najwięcej firm zlokalizowanych było w gminie Złocieniec 10. W pozostałych gminach członkowskich wsparcie otrzymały pojedyncze firmy.

Dane dotyczące bezwzględnej liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej, jak i dane wskaźnikowe informują, że zmniejsza się liczba gospodarstw domowych znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, wymagających wsparcia. Linia trendu w zakresie korzystania z pomocy społecznej, szczególnie z powodu bezrobocia maleje. Jest to spowodowane zarówno liczbą rodzin korzystających z tej formy wsparcia jak i liczbą osób w rodzinach głównie dzięki programom rządowym (m.in. program 500+). Udział liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na obszarze LSR w liczbie mieszkańców obszaru objętego LSR według stanu na koniec 2020 r. wynosił średnio 9%, Liczba ta spadła, jednak wciąż pokazuje to zapotrzebowanie na kolejne działania w obszarze polityki społecznej na obszarze LSR. Liczba ta jest również wyższa niż w woj. zachodniopomorskim, gdzie z różnej formy pomocy i wsparcia w ośrodkach pomocy społecznej, miejskich ośrodkach pomocy społecznej lub powiatowych centrach pomocy rodzinie korzystało jedynie 5,54% wszystkich mieszkańców województwa. Najgorsza sytuacja pod tym względem odnotowana została w gminie Kalisz Pomorski (11%), najkorzystniejsza w gminie Drawsko Pomorskie i Wałcz - jedynie 3,6%.

Tabela 6. Udział liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na obszarze LSR w liczbie mieszkańców obszaru objętego LSR, wg. stanu na 31.12.2020 r.

Lp.	Gmina	Liczba ludności	Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej	Udział liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na obszarze LSR w liczbie mieszkańców obszaru objętego LSR
1	Czaplinek	11 368	865	7,37%
2	Człopa	4 660	417	8,56%
3	Drawno	4 711	496	9,93%
4	Drawsko Pomorskie	16 789	616	3,67%
5	Kalisz Pomorski	6 932	806	11,0%
6	Mirosławiec	5 409	397	7,42%
7	Tuczno	4 612	377	7,74%
8	Wałcz (obszar wiejski)	12 247	462	3,65%
9	Wierzchowo	4 135	271	6,46%
10	Złocieniec	15 691	1231	7,59%
	Razem/średnio	86 554	7152	9,00%

Źródło: Opracowanie własne na podst. danych GUS

W badaniach kwestionariuszowych z mieszkańcami prowadzonymi w II połowie 2022 r. oceniono, że w zakresie potrzeb wspierania aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji, ważnymi obszarami wsparcia są: Instrumenty aktywnej integracji – wsparcie indywidualne: np. kursy podnoszące kwalifikacje zawodowe, wsparcie doradcze. Szczególnie ważne wydaje się wsparcie aktywnej integracji mieszkańców i odbudowywania relacji międzyludzkich w społecznościach. Z kolei – w zakresie wspierania integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci za najważniejsze i aktualne problemy uznano potrzeby świetlice środowiskowe. Działania w tym obszarze mogą być wydatnym wsparciem aktualnych potrzeb w obszarze pomocy społecznej na obszarze LSR. Potencjałem płynącym z konsultacji społecznych jest silne przywiązanie mieszkańców do miejsca zamieszkania stanowiące podstawę do realizacji działań zmierzających do budowania kapitału społecznego.

Problemem społecznym obszaru LSR jest konieczność pomocy nielicznym mieszkańcom z problemami społecznymi, choć należy odnotować coroczne zmniejszanie się liczby osób objętych pomocą gminnych ośrodków pomocy społecznej. Analiza wywiadów z członkami stowarzyszenia pokazuje, że problemem w sferze społecznej wydaje się skuteczne docieranie do osób potrzebujących pomocy i ich aktywizacja zawodowa. Rozwarstwienie społeczeństwa i struktury społecznej, wysoki poziom ubóstwa, zbyt mała pomoc specjalistyczna, trudności w dotarciu do rodzin mieszkających w małych miejscowościach i nieuczestniczących w życiu społecznym wydają się być aktualnymi problemami obszaru LSR. Czynnikiem zewnętrznym utrudniającym efektywność programów gminnych jest znaczny transfer świadczeń socjalnych kierowanych w ostatnich latach z programów rządowych, co ogranicza grupę mieszkańców zainteresowanych uczestnictwem w projektach społecznych, które mogą być przedmiotem dofinansowania ze środków EFS+ w kolejnej perspektywie 2023-2027⁹, co będzie działaniem spójnym z Polityką kapitału oraz spójności społecznej województwa zachodniopomorskiego na lata 2021- 2030.

⁹ Zakres dostępnych środków dla LGD w ramach programu regionalnego woj. zachodniopomorskiego obejmować ma typy wsparcia:

1. Wsparcie aktywizacyjne na rzecz rodzin, społeczności i osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz ich otoczenia, osób biernych zawodowo wynikające z ich potrzeb, wykorzystując instrumenty aktywnej integracji tj. zawodowej, społecznej, edukacyjnej i zdrowotnej.
2. Wsparcie ukierunkowane na zwiększenie zatrudnienia osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób z niepełnosprawnościami, poprzez poprawę dostępu do usług reintegracji zawodowej i społecznej świadczonych przez Centra Integracji Społecznej (CIS), Kluby Integracji Społecznej (KIS), realizowane w oparciu o kompleksowe usługi aktywnej integracji (wsparcie nowych uczestników).

Mimo spadku liczby osób, korzystających ze świadczeń z pomocy społecznej, nadal istnieje duża grupa osób biernych zawodowo oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym. Konieczne jest zatem zapewnianie kompleksowego wsparcia w zakresie aktywizacji społeczno-zawodowej w celu zwiększenia szans na zatrudnienie. Wsparcie będzie realizowane m.in. poprzez instrumenty aktywnej integracji, tj. zawodowej, społecznej, edukacyjnej i zdrowotnej, a także poprzez działania o charakterze integrującym środowiska lokalne (np. uczestnictwo w kulturze, zwiększanie kompetencji w zakresie spędzania czasu wolnego jako działanie uzupełniające). Zdobywaniu umiejętności życiowych i społecznych, a także w podnoszeniu kwalifikacji i kompetencji zawodowych, służyć będą również usługi rehabilitacji społeczno-zawodowej prowadzone przez podmioty reintegracyjne, takie jak Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej, Zakłady Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej. Szczególnie ważne wydają się te kierunki działania wobec dostępności placówek świadczących usługi społeczne na obszarze LSR - w Drawsku Pomorskim funkcjonuje Powiatowy Dzienny Dom Samopomocy – Ośrodek Rehabilitacyjno-Kulturalny w Drawsku Pomorskim. Filia tego Ośrodka znajduje się również w Złocieniu. Kolejną placówką działającą w tej gminie jest Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy w Gudowie prowadzone przez Stowarzyszenie „Radość z życia”. Z kolei – w Mirosławcu działań Klubu Integracji Społecznej w ramach struktury MGOPS w Mirosławcu¹⁰. Natomiast w Złocieniu znajduje się szkoła ZPET Bobrowo (Zespół Placówek Edukacyjno-Terapeutycznych), która ma swoje WTZ w Czaplunku i filię w Kaliszu Pomorskim.

Tabela 7 Liczba CIS, KIS, ZAZ, WTZ na obszarze LSR wg. stanu na 31.12.2020 r.

Lp.	Gmina	CIS	KIS	ZAZ	WTZ
1.	Czaplinek	brak	brak	brak	WTZ
2.	Człopa	brak	brak	brak	brak
3.	Drawno	brak	brak	brak	brak
4.	Drawsko Pomorskie	CIS (prywatne)	brak	brak	brak
5.	Kalisz Pomorski	brak	brak	brak	WTZ
6.	Mirosławiec	brak	KIS	brak	brak
7.	Tuczno	brak	brak	brak	brak
8.	Wałcz (obszar wiejski)	brak	brak	brak	brak
9.	Wierzchowo	brak	brak	brak	brak
10.	Złocieniec	Międzygminne Centrum integracji społecznej prowadzone przez Stowarzyszenie SEMAFOR	brak	brak	brak
	Razem/średnia	2	1	0	2

* CIS- Centra Integracji Społecznej, KIS- Kluby Integracji Społecznej, ZAZ – Zakłady Aktywności Zawodowej, WTZ-Warsztaty Terapii Zajęciowej

Źródło: Opracowanie własne na podst. danych GUS

3. Wsparcie ukierunkowane na zwiększenie zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami, poprzez poprawę dostępu do usług rehabilitacji zawodowej i społecznej, realizowane w ramach działalności Warsztatów Terapii Zajęciowej (wsparcie nowych uczestników).

4. Profilaktyka wykluczenia społecznego przy wykorzystaniu środowiskowych form aktywizacji społecznej, skierowana przede wszystkim do dzieci i młodzieży, wyłącznie jako wsparcie towarzyszące, niezbędne do aktywizacji osób i rodzin zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym – jako uzupełnienie działań wskazanych w typie projektu 1-3 (kluby samopomocy świetlice środowiskowe, kluby młodzieżowe, kluby pracy).

¹⁰ Por. Uchwała nr XLV/373/2018 Rady Miejskiej w Mirosławcu z dnia 29 października 2018 r. w sprawie zmiany uchwały nr XVIII/153//2012 Rady Miejskiej w Mirosławcu z dnia 27 kwietnia 2012 r. w sprawie uchwalenia Statutu MGOPS w Mirosławcu

Kapitał społeczny definiowany jest jako potencjał społeczno-instytucjonalny¹¹. Kapitał ten stanowi czynnik tworzący warunki do rozwoju społeczno-gospodarczego w skali mikro (miejscowości, gminy). W tym obszarze poddano analizie nasycenie organizacjami pozarządowymi. Najśabsze pod względem liczby działających organizacji pozarządowych jest gminy Człopa, w której aż do 2020 roku nie powstała w ostatnich latach żadna organizacja na 10 tys. mieszkańców. Trzeba jednak zauważyć, że gmin, w których funkcjonuje niewiele organizacji (1 w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców) jest więcej (Drawno, Kalisz Pomorski, Wierzchowo) – wszystkie te gminy wymagają dalszego wzmocnienia kapitału społecznego mieszkańców i intensyfikowania włączania mieszkańców w działania społeczne (zgodnie z założeniami programu Leader oddolność działań i zaangażowanie podmiotów lokalnych jest kluczowa dla powodzenia programu rozwojowego).

Tabela 8. Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców, w latach 2015-2020

Gminy / lata		2015	2016	2017	2018	2019	2020	średnio
Gmina	Czaplinek	2	1	4	4	2	2	2,5
	Człopa	0	0	0	0	0	2	0,3
	Drawno	0	8	0	2	0	2	2,0
	Drawsko Pomorskie	4	2	2	2	2	2	2,3
	Kalisz Pomorski	3	1	1	3	1	0	1,5
	Mirosławiec	0	2	4	2	2	0	1,7
	Tuczno	0	2	0	4	2	0	1,3
	Wątcz -obszar wiejski	2	1	2	1	2	2	1,7
	Wierzchowo	0	2	0	0	5	2	1,5
	Złocieniec	2	1	3	2	2	1	1,8

Źródło: Ewaluacja instrumentu RLKS w województwie zachodniopomorskim w latach 2014-2020 Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Partnerstwo Drawy z Liderem Wałęckim” Raport końcowy, Pracownia Badań Soma. Monika Kwiecińska-Zdrenka, Złocieniec 2022

Wyzwaniem w obszarze odnoszącym się do potrzeby dalszego budowania kapitału społecznego będzie wyzwolenie większego zaangażowania podmiotów NGO w lokalne życie społeczne oraz większego wsparcia finansowego na ich rzecz. Problemem obszaru jest jednak zróżnicowany i niewykorzystany potencjał NGO. Badania jakościowe pokazują, że organizacje pozarządowe mają niewystarczające wsparcie organizacyjne i finansowe dla realizacji swoich celów statutowych. Kolejnym czynnikiem jest obserwowany niski stopień włączenia osób młodych w sprawy lokalne. Budowanie kapitału społecznego jest podstawą budowy społeczeństwa obywatelskiego i warunkuje rozwój społeczno-gospodarczy regionu. Zastosowanie instrumentu RLKS dawać będzie szansę na zidentyfikowanie potrzeb mieszkańców regionu na możliwie najniższym poziomie i precyzyjny dobór interwencji w celu najbardziej efektywnego rozwiązywania problemów.

Kolejnym wskaźnikiem oceniającym kapitał społeczny jest frekwencja wyborcza, której średnia wynosiła w wyborach parlamentarnych 2019 r. 57% w woj. zachodniopomorskim. Godnym podkreślenia jest fakt, że w przypadku wszystkich gmin członkowskich LGD wskaźniki frekwencji w wyborach przewyższają 50%, lecz nie przekraczają średniej regionalnej – 54% powiat wałęcki, 50% powiat drawski, 48% powiat choszczeński. Efektywnemu włączeniu społecznemu, a tym samym aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem, służy rozwój podmiotów ekonomii społecznej, instytucji świadczących usługi ukierunkowane na wzrost aktywności osób i rodzin i ich usamodzielnienie. Funkcjonujące na terenie LSR kluby, placówki wsparcia

¹¹ Kapitał społeczny najczęściej rozumiany jest jako specyficzny układ relacji społecznych i zaufania między jednostkami pozwalający osiągać jednostkowe korzyści, które w innym przypadku byłyby niemożliwe lub trudniejsze do uzyskania. W efekcie kapitał społeczny może przyczynić się do dobrostanu całej społeczności.

dziennego, miejsca aktywności lokalnej dla dzieci i młodzieży, czy świadczenie usług asystenckich i opiekuńczych dla osób zależnych, stanowią skuteczną formę pomocy mieszkańcom potrzebującym pomocy i wsparcia społecznego. Uzasadnione jest zatem wdrożenie działań zmierzających do wzrostu dostępu do infrastruktury usług społecznych, powiązanych z procesem aktywizacji społecznej i/lub zawodowej i deinstytucjonalizacji usług społecznych.

Podsumowując, specyfiką obszaru LSR jest mała atrakcyjność osiedleńcza obszaru, brak zainteresowania potencjalnych inwestorów lokowaniem działalności na obszarze oraz mało atrakcyjny rynek pracy; zagrożeniem natomiast dalszy odpływ ludności w celach zarobkowych. W ramach prowadzonych działań wsparcia zasadne będzie kierowanie pomocy do osób w niekorzystnej sytuacji kobiety, osoby z niepełnosprawnościami lub osoby poszukujące zatrudnienia, w tym mieszkańców osiedli po-PGR. Osoby zaliczone do grupy szczególnie potrzebujących pomocy na obszarze LSR, to osoby młode, osoby starsze (po 60 roku życia), mieszkańcy zamieszkujący tereny danych PGR. Nie identyfikuje się natomiast do tej grupy osób z niepełnosprawnością ani osób migrantów. Na terenie obszaru LSR spowodowały ujemny przyrost naturalny w większości gmin, szczególnie wiejskich, ponadto wyzwoływały stopniowe starzenie się społeczeństwa oraz odpływ młodej wykształconej kadry, głównie w obszar aglomeracji warszawskiej. Dane diagnostyczne wykazują, że w dwóch gminach powiatu wskaźniki związane ze starzeniem się społeczeństwa oraz niepełnosprawnością stanowią prawie 60% liczby rodzin, którym pomoc społeczna udzieliła wsparcia.

Analiza pogłębiona badań jakościowych prowadzonych podczas konsultacji społecznych wskazuje na ryzyko występowania u dzieci i młodzieży zjawiska abulii¹², które może być objawem współistniejącym przy depresji, ale z racji sytuacji związanej z izolacją wydaje się być również skutkiem bezpośrednim pandemii¹³. Problemem okazuje się wyciągnięcie dzieci z domu. Środki pomocowe mogą oddziaływać na aktualny problem potrzeby aktywizacji dzieci i młodzieży, szczególnie celem poprawy kondycji psychicznej i fizycznej (np. poprzez organizację zajęć sportowych, zajęć tanecznych i gimnastycznych, zajęć artystycznych i terapii integracji sensorycznej, zajęć pozalekcyjnych przy szkołach etc.). Analiza jakościowa pokazuje problemy w obszarze aktywności społecznej, szczególnie wśród młodzieży i w relacji do tej grupy społecznej (niewielki stopień zaangażowania w działalność społeczną młodzieży).

Z uwagi na konieczność realizacji zapisów polityk unijnych związanych z tzw. europejskim zielonym ładem¹⁴ w okresie programowania 2023-2027 jednym z kierunków projektów grantowym mogą być działania edukacyjne i aktywizacyjne w obszarze wyzwań klimatycznych i środowiskowych. Analiza danych z badań z mieszkańcami pokazuje, że potrzebne są zintegrowane interwencje w zakresie edukacji, przedsiębiorczości i rynku pracy, powodujące wsparcie szkolnictwa zawodowego w powiązaniu ze sferą gospodarki lokalnej i regionalnej oraz stwarzające warunki do kształcenia ustawicznego mieszkańców i dostosowywania ich kompetencji do zmieniających się uwarunkowań rynkowych. Wymagane są interwencje w zakresie wprowadzania bardziej efektywnych metod i form kształcenia, odkrywania i wspierania talentów, wyboru odpowiedniej ścieżki kształcenia. Niekorzystne trendy związane z depopulacją i emigracją ludzi młodych może złagodzić bądź powstrzymać rozwój lokalnej przedsiębiorczości. Potencjałem obszaru może być możliwość pozyskania dodatkowych środków EFS+ z przeznaczeniem w szczególności na wsparcie aktywizacyjne na rzecz rodzin,

---

¹² Abulia to zaburzenie psychiczne polegające na całkowitym braku motywacji do działania, a jej objawami mogą być: trudności z podjęciem najprostszych decyzji, problemy z podjęciem jakiegokolwiek działania, stopniowe wycofywanie się z jakichkolwiek realizowanych wcześniej aktywności, spadek/zanik/brak zainteresowań, zanik/brak interakcji z otoczeniem, ospałość i apatia czy zmniejszenie lub brak wrażliwości na bodźce płynące ze świata zewnętrznego (zarówno bodźce sensoryczne, jak i społeczne – na przykład zachętę do spotkań z innymi ludźmi czy udział w jakiś zajęciach).

¹³ Por. Raport Zdrowie psychiczne młodzieży w czasie pandemii COVID-19 [zdrowie-psychiczne-młodziezy-w-czasie-pandemii-covid-19](#), dostęp 9.01.2023 r.

¹⁴ Europejski zielony ład to pakiet inicjatyw politycznych, którego celem jest skierowanie UE na drogę transformacji ekologicznej a ostatecznie – osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 r. Wspiera przekształcenie UE w sprawiedliwe i dostatnie społeczeństwo o nowoczesnej i konkurencyjnej gospodarce.

społeczności i osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz ich otoczenia, a także osób biernych zawodowo poprzez usługi integracji oraz środków dla pracodawców w celu tworzenia ułatwień dla zatrudniania osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób biernych zawodowo.

Uwarunkowania gospodarcze

Gospodarka obszaru LSR skupia się przede wszystkim na rolnictwie, przetwórstwie rolno-spożywczym, w przemyśle dominują natomiast branże drzewna, odzieżowa i budowlana. Analiza pokazuje, że miasta Złocieniec, Drawsko Pomorskie, Czaplina stanowią lokalne centra usług i są silnymi atraktorami generującymi ruch mieszkańców na terenie obszaru LSR. Wojsko odgrywa ogromną rolę w życiu społecznym i gospodarczym obszaru LSR. Wiąże się to z lokalizacją ważnych dla polskiej armii i NATO jednostek wojskowych, między innymi kompleksu poligonów w na terenie gmin Kalisz Pomorski i Drawsko Pomorskie. Pobocznym efektem wieloletniej obecności wojska na tych terenach jest lądowisko w miejscowości Broczyno, położone 7 kilometrów na południowy wschód od Czaplina. Stanowi to również potencjał w kontekście współpracy z wojskiem i wykorzystania jego potencjału dla rozwoju obszaru.

Obszar LSR posiada również długą tradycję sektora gospodarki rybackiej, kadra jest doświadczona i wykwalifikowana. Potencjał rybołówstwa jeziorowego oraz akwakultury stawowej jest jednak słabo wykorzystany. Wyjątkowe walory przyrodnicze obszaru LSR oraz tajemnicza, wciąż nieodkryta historia dają szansę nowym produktom regionalnym, do których między innymi zaliczamy wędzoną Sielawę z Pojezierza Drawskiego, która produkowana przez wielu małych producentów szczególnie na terenie powiatu drawskiego. Widoczne jest odchodzenie od form ekstensywnych (rybołówstwo jeziorowe) do intensywnych (akwakultura stawowa). Kierunek ten jest wyrazem ogólnych tendencji, widocznych w gospodarce rybackiej Unii Europejskiej. Polska akwakultura staje się elementem krajobrazu kulturowego obszarów wiejskich. Jest to najbardziej ekologiczna forma akwakultury. Obszar charakteryzuje się słabo rozwiniętym łańcuchem dostaw produktów w sektorze rybołówstwa, co ma wpływ na kondycję finansową przedsiębiorstw. Lokalny rynek pozbawiony jest dostaw ryby świeżej złowionej przez lokalnych rybaków; brak zakładów obróbki wstępnej ryb. Zidentyfikowanym problemem obszaru LSR jest również niska rentowność gospodarstw rybackich.

Tereny działania LGD należą do trzeciej strefy funkcjonalnej województwa zachodniopomorskiego, czyli strefy gospodarki rolno-leśnej, selektywnej aktywizacji gospodarczej, w tym rozwoju turystyki¹⁵. Są to więc tereny głównie przeznaczone pod działalność rolniczą, a także leśną. Nie są to natomiast obszary intensywnego rozwoju, które są przeznaczone do największej aktywności ekonomicznej i przedsiębiorczej. Jednak zauważono w strategii województwa ich potencjał turystyczny, co może stanowić impuls do rozwoju tej gałęzi gospodarki. Branżami, które stanowią możliwość rozwoju potencjału gospodarczego terenu są przede wszystkim branża drzewna, metalowa, przetwórstwo owoców i ryb, gastronomia i usługi dla osób starszych.

Stopień rozwinięcia przedsiębiorczości odzwierciedla liczba podmiotów gospodarczych, które funkcjonują na danym terenie. Największe zakłady przemysłowe znajdują się w Drawsku Pomorskim/ Czaplina (Kabel – Technik - Polska). Ważnym przedsiębiorstwem przemysłowym i usługowym jest Koszalińskie Przedsiębiorstwo Przemysłu Drzewnego SA w Szczecinku oddziały w: Wierzchowie, Kaliszu Pomorskim, Czaplina, Kołaczu (gmina Czaplina), Orskov Foods S.A. w Czaplina – skup i mrożenie owoców i warzyw oraz Team Dress Drawa Sp. z o.o. w Złocieniu – produkcja odzieży ochronnej i roboczej. Fabryka czekolady w Tucznie jest ważnym miejscem pracy dla mieszkańców, z kolei – badania społeczne pokazują problem, jakim jest niski poziom innowacyjności polegający głównie na powielaniu istniejących rozwiązań. Znaczącym pracodawcą w regionie jest poligon Drawski jako Centrum Szkolenia Wojsk Lądowych i 2.Brygada Zmechanizowana.

¹⁵ Zob. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030

Inteligentne specjalizacje to narzędzie Unii Europejskiej, które obliguje regiony państw członkowskich do identyfikacji tych obszarów, w których chcą się specjalizować i podnosić konkurencyjność. Na rozwój inteligentnych specjalizacji regionów została przeznaczona znaczna część funduszy Unii Europejskiej w perspektywie finansowej 2014-2020. Na obszarze LSR większe ośrodki inteligentnych specjalizacji związane są z produkcją wyrobów metalowych (Czaplinek, Drawsko Pomorskie). Analizy jakościowe i spotkania konsultacyjne z mieszkańcami pokazują, że Poligon Drawski ma znaczny potencjał dla rozwoju obszaru LSR, jak również Zakład Karny w Wierzchowie, który jest miejscem pracy dla lokalnej społeczności. Funkcjonowanie takich, rozwijających się jednostek wojskowych powoduje zwiększone zapotrzebowanie jest na usługi gastronomiczne, usługi przewozowe świadczące usługi do Szczecina.

Struktura powierzchniowa gospodarstw rolnych na obszarze LSR zbliżona jest do średniej dla całego województwa. W latach transformacji ustrojowej grunty po PGR-ach przejęli prywatni właściciele (w tym rolnicy z Danii i Holandii) i spółki. Znaczna część gruntów prywatnych uległa komasacji. Przeciętna powierzchnia gospodarstwa wynosi ponad 30 ha z czego 28,7 ha stanowią użytki. Jest to wartość ponad trzykrotnie większa od średniej krajowej, która wynosi 10,31 ha. Gminy Złocieniec i Wierzchowo charakteryzują się największym rozdrobnieniem gospodarstw (ponad 55% gospodarstw to gospodarstwa małe, poniżej 6ha). Grunty orne, łąki i pastwiska zajmują zdecydowanie większą część powierzchni gmin. Największa część użytków rolnych pod zasiewami (ponad 70%) znajduje się w gminach z powiatu wałeckiego. W strukturze zasiewów dominują zboża i rośliny pastewne. Wskaźnik dla obszaru jest przeciętny w porównaniu do wskaźników w innych obszarach kraju

W obszarze działania LGD funkcjonuje mniej podmiotów gospodarczym w przeliczeniu na 10 tys. osób w wieku produkcyjnym niż średnio w województwie zachodniopomorskim. Fakt, iż prawie we wszystkich gminach obszaru działania LGD liczba podmiotów gospodarczych rośnie może stanowić szansę na poprawę sytuacji pod tym względem w regionie. Wskaźnik ten jest jednak znacznie niższy niż średnia dla całego województwa. Analizując wskaźnik należy dodatkowo wziąć pod uwagę fakt, iż w obrębie terenu działania LGD nie ma dużych miast, w których to zlokalizowanych jest najwięcej przedsiębiorstw. Na podstawie powyższych wskaźników można stwierdzić, że rozwój przedsiębiorczości na terenie działań LGD nie jest zadawalający. W konsultacjach społecznych z mieszkańcami wskazywano szczególnie na problem, jakim jest brak zaplecza lokalowego i przestrzeni co-workingowych dla osób chcących zakładać działalność gospodarczą. Mimo tego, że działają stowarzyszenia, centra przedsiębiorczości, a w niedalekiej odległości specjalne strefy ekonomiczne, które pobudzają przedsiębiorczość w regionie to liczba przedsiębiorstw i odsetek przedsiębiorców na terenie gmin LGD jest dość niski w stosunku do średniej województwa.

Poziom przedsiębiorczości i potencjał gospodarczy poszczególnych gmin obszaru LSR jest zróżnicowany. Wynika to zapewne z przyrodniczego i rolniczego charakteru regionu, a także niewielkiej liczby miast oraz znaczących obszarów leśnych i ekologicznych. Badanie ankietowe z mieszkańcami obszaru LSR wskazuje, że większość badanych uważa, że od momentu wdrażania poprzednich LSR zaszły pozytywne zmiany w obszarze przedsiębiorczości mieszkańców. Silną stroną obszaru LSR jest niższy odsetek podmiotów wyrejstrowanych z rejestru REGON, świadczący o stabilizacji gospodarki lokalnej. Udział przedsiębiorstw zatrudniających mniej niż 50 pracowników na obszarze LSR w liczbie mieszkańców LSR według stanu na koniec 2020 r. wynosi średnio 9,61%. Najwyższy notuje się w gminie Drawsko Pomorskie (12,13%), najniższy natomiast w gminie Człopa (7,8%).

Tabela 9. Udział przedsiębiorstw zatrudniających mniej niż 50 pracowników na obszarze LSR w liczbie mieszkańców LSR, wg. stanu na 31.12.2020 r.

Lp.	Gmina	Liczba ludności	Liczba przedsiębiorstw poniżej 50 pracowników		Udział przedsiębiorstw zatrudniających mniej niż 50 pracowników na terenie gminy
			0-9	1-49	
1	Czaplinek	11 368	1 194	38	10,49%
2	Człopa	4 660	370	10	7,80%

3	Drawno	4 711	412	13	8,51%
4	Drawsko Pomorskie	16 789	1 984	53	12,13%
5	Kalisz Pomorski	6 932	733	22	10,30%
6	Mirosławiec	5 409	478	13	9,17%
7	Tuczno	4 612	407	8	8,52%
8	Wałcz (obszar wiejski)	12 247	1 119	26	9,04%
9	Wierzchowo	4 135	355	9	8,68%
10	Złocieniec	15 691	1 809	50	11,47%
	Razem /średni	86 554	2 755	242	9,61%

Źródło: Opracowanie własne na podst. danych GUS

Cechą charakterystyczną obszaru LGD są produkty lokalne bazujące na zasobach naturalnych. Poza produktami rybnymi, przykładem takiego produktu na obszarze działalności LGD jest „Ogórek jeziorowy” z Kalisza Pomorskiego czy „Miód drahimski” nawiązujący nazwą do starej nazwy geograficznej Starego Drawska – wsi w gminie Czaplina oraz wykorzystujący walory środowiska - bogate pożytki pszczele. Innymi specyficznymi produktami lokalnymi obszaru działania LGD są: Kiszka Szwedzka, chleb tradycyjny, ryby słodkowodne, przede wszystkim Sielawa i Sieja, a także owoce – jabłka, gruszki, owoce i maliny. Tego rodzaju produkty, ze względu na rozproszenie i wymieszanie tradycji rodzinnych, są słabo odkryte na obszarze LGD. Posiadają duży potencjał rozwojowy w związku z czym należy przeprowadzić proces odkrywania zapomnianych tradycji kulinarnych i wdrożyć je do produkcji, upowszechnienia oraz wprowadzić do obrotu handlowego.

Wyniki spotkań z mieszkańcami pokazują na szczególne problemy lokalnych przedsiębiorców. Głównym problemem lokalnych przedsiębiorców wskazywanych w badaniach jakościowych jest wzrost cen materiałów usług i energii, co przy zwiększeniu obciążeń podatkowych, podniesieniu płacy minimalnej powoduje spadek opłacalności prowadzenia działalności i rentowności sprzedaży. W badaniach z mieszkańcami wskazywano, że potrzeba wsparcia zarówno nowych firm, jak i istniejących przedsiębiorców na rynku jest wciąż bardzo duża. Zidentyfikowanym problemem jest również niedostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy. Szansą może być dalszy rozwój 12-iej bazy, szereg inwestycji drogowych i kolejowych z uwagi na inwestycje wojskowe i dalsza rozbudowa infrastruktury wojskowej stworzenie ofert dla wojska (gastronomia otwarta w niedziele, rekreacja, usługi transportowe). Kolejną szansą może być zmiana modelu życia i popularyzacja slow food, slow tourism. Wciąż aktualnym zagrożeniem dla lokalnej branży gospodarczej jest jednak konkurencja dla rozwoju turystyki za strony terenów nadmorskich Pomorza zachodniego oraz problem nie wynikający ze specyfiki lokalnej, jakim jest dalszy wzrost cen materiałów i usług (inflacja). Na te problemy mogą oddziaływać działania pomocowe EFRROW i EFS+ w zakresie wsparcia przedsiębiorczości na obszarze wiejskim i podejmowanie nowych działalności gospodarczych.

Podsumowując, powtarzającym się problemem obszaru jest niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców. Rolnictwo może stanowić potencjał dla rozwoju gospodarki, jeżeli poprawie ulegnie jakość w obszarze przetwórstwa. W ramach PROW 2021-2027, działanie Przetwórstwo i marketing produktów rolnych, możliwe będzie wsparcie przetwórstwa rolno-spożywczego. Uzupełnieniem mogą być działania LGD. Szansą rozwoju obszaru LSR mogą być rosnące oczekiwania konsumentów w zakresie jakości żywności oraz rosnący rynek zbytu na żywność wysokiej jakości, w tym m.in. żywność ekologiczną, produkty regionalne i tradycyjne. Tymczasem zagrożeniem będzie jednak utrzymująca się niska dochodowość rolnictwa.

Uwarunkowania środowiskowo-kulturowe

Z obszarem LSR można wiązać takie wyznaczniki typowe dla województwa zachodniopomorskiego takie, jak: wysokie walory turystyczne pojezierzy oraz walory przyrodnicze i kulturowe, problemem jednak jest niedostatek nowoczesnych miejsc noclegowych. Szczególnie wykorzystywana przez coraz większą liczbę turystów jest infrastruktura kajakowa (w tym szlak im. Jana Pawła II, który wiedzie Drawą). Restrykcyjne formy ochrony

środowiska obowiązujące na znacznej części obszaru zmniejszają jednak atrakcyjność inwestycyjną obszaru. W badaniach jakościowych z mieszkańcami w obszarze środowiskowym wskazywano na słabo rozwiniętą infrastrukturę rowerową pomimo dużego potencjału obszaru w tym zakresie. Szansą obszaru może być wzrost znaczenia turystyki kwalifikowanej (turystyka przyrodnicza). Dzięki interwencji głównie ze środków pomocowych w większości gmin baza noclegowa zwiększyła się. Liderem w tym zestawieniu jest gmina Czaplonek, w której od 2015 roku przybyły 403 nowe miejsca noclegowe i dwa obiekty. Warto jednak podkreślić, że najlepszą koniunkturę na tym polu gmina odnotowała w roku 2018 i do osiągniętego wówczas wyniku nie udało się już wrócić. Najgwałtowniej procesy te przebiegały w gminach Czaplonek, Drawsko Pomorskie, Kalisz Pomorski i Drawno, które nawet mimo przejściowych wahań zwiększyły swoją bazę noclegową w stosunku do roku 2015. Przeciwną tendencję obserwujemy w gminach Złocieniec, gdzie baza noclegowa uszczupliła się o 787 miejsc noclegowych w stosunku do 2015 roku, czy Kalisz Pomorski, gdzie baza noclegowa zmniejszyła się o połowę.

Tabela 10. Zmiany zasobów turystycznych w podziale na gminy członkowskie LGD w latach 2015-2020

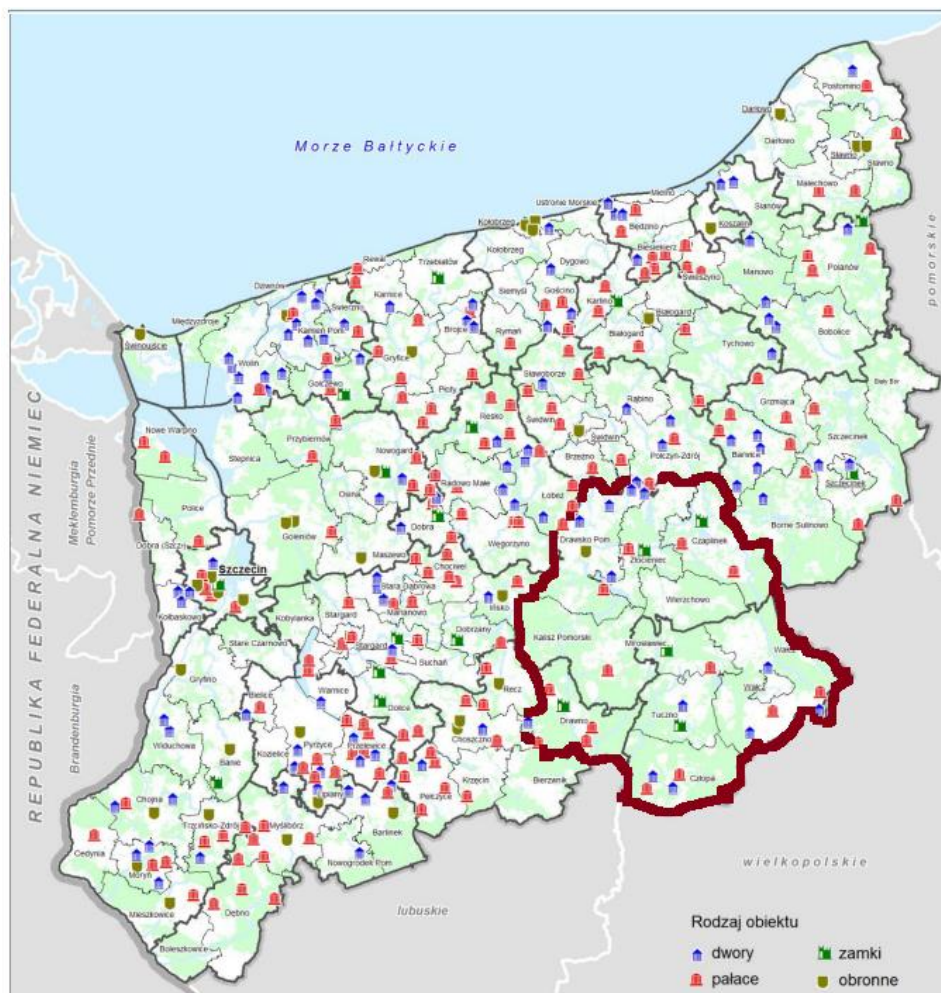
Jednostka		2015	2016	2017	2018	2019	2020	Różnica, 2015=100	
Gmina	Czaplonek	Obiekty noclegowe	14	15	16	17	16		
		Miejsca noclegowe	842	886	1260	1276	1230	1245	147,9
	Człopa	Obiekty noclegowe	2	2	3	3	3	2	
		Miejsca noclegowe	37	27	59	59	59	48	129,7
	Drawno	Obiekty noclegowe	4	5	3	5	6	5	
		Miejsca noclegowe	146	155	118	245	291	279	191,1
	Drawsko Pomorskie	Obiekty noclegowe	5	6	8	8	7	7	
		Miejsca noclegowe	189	300	402	424	316	346	183,1
	Kalisz Pomorski	Obiekty noclegowe	1	1	3	3	3	2	
		Miejsca noclegowe	50	50	181	191	195	179	358,0
	Miroslawiec	Obiekty noclegowe	4	5	5	5	4	3	
		Miejsca noclegowe	137	204	204	200	175	117	85,4
	Tuczno	Obiekty noclegowe	2	2	3	4	4	2	
		Miejsca noclegowe	220	150	294	385	367	138	62,7
	Wałcz obszar wiejski	Obiekty noclegowe	3	2	2	4	4	4	
		Miejsca noclegowe	102	40	40	113	107	249	244,1
	Wierzchowo	Obiekty noclegowe	1	1	1	1	1	1	
		Miejsca noclegowe	14	14	14	14	18	18	128,6
	Złocieniec	Obiekty noclegowe	13	12	14	13	15	13	
		Miejsca noclegowe	1751	968	943	928	1058	986	56,3

Źródło: Ewaluacja instrumentu RLKS w województwie zachodniopomorskim w latach 2014-2020 Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Partnerstwo Drawy z Liderem Wałeckim” Raport końcowy, Pracownia Badań Soma. Monika Kwiecińska-Zdrenka

Zmiany te, zauważane są przez mieszkańców. Pytani w ramach badania ewaluacyjnego ex-post, o to, jakie powinny być dalsze kierunki rozwoju turystyki na obszarze LGD, wskazują, że niezbędne jest, w szczególności poprawa, uzupełnienie bądź stworzenie infrastruktury turystycznej (ścieżki rowerowe, spacerowe, szlaki konne, żeglarstwo, spływy kajakowe) miejsca sportowo-rekreacyjne, zagospodarowanie nadbrzeży jezior oraz poszerzenie palety usług turystycznych: nowe miejsca noclegowe stworzenie unikalnej dla tego regionu oferty kulturalnej (wioski tematyczne: wikliniarstwo, rękodzieło artystyczne) promocja lokalnej kuchni i regionalnych wyrobów. Dla rozwoju turystyki na danym obszarze duże znaczenie mają obiekty historyczne (budynki mieszkalne,

kościóły, parki, pałace, zamki, fortyfikacje,) walory (atrakcje) krajobrazowe a także wyjątkowe wartości kulturowe. Zaledwie kilka obiektów posiada metryczki do XV wieku co jest charakterystyczne dla całej środkowej i wschodniej części województwa. Zdecydowanie najwięcej zabytkowych obiektów kościelnych posiada metryczki od XVI wieku i powyżej. Obszar charakteryzuje się ograniczoną liczbą obiektów zabytkowych i wpisanych do rejestru zabytków w stosunku do średniej woj. zachodniopomorskiego. Podobnie sytuacja prezentuje się w liczbie zabytków architektury obronnej i rezydencjonalnej.

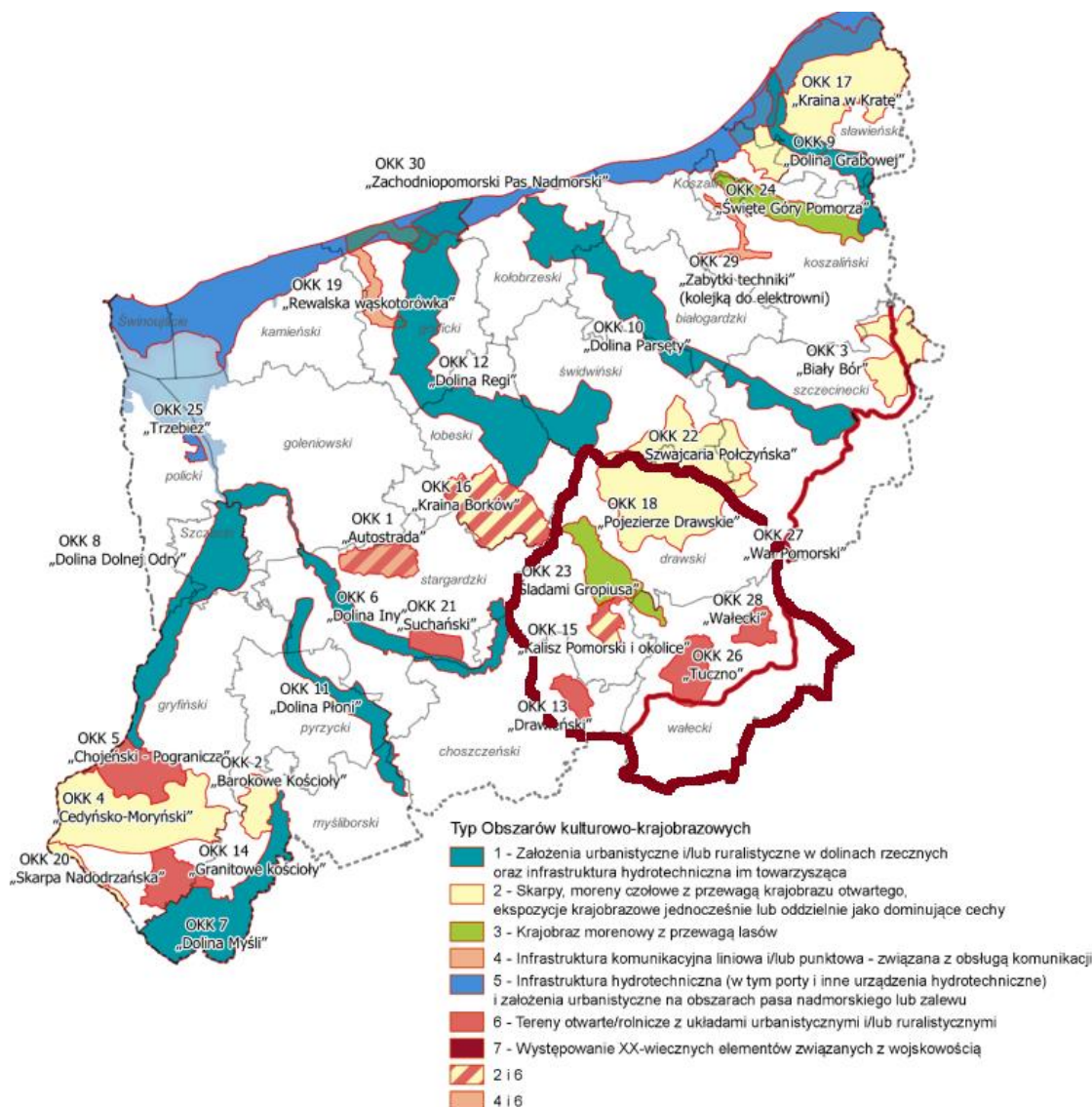
Mapa 3. Obiekty sakralne z metryką XVI-XVIII w. i późniejsze na tle regionu

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego WZ, Szczecin 2020, na podstawie danych z Rejestru zabytków województwa zachodniopomorskiego, opracowanie własne

W oparciu o zinventaryzowane, występujące obiekty o wartości historycznej, kulturowej i krajobrazowej wyznaczane są tzw. Obszary Kulturowo-Krajobrazowe, stanowiące podstawę do tworzenia dedykowanych szlaków turystycznych, czy szerzej - produktów turystycznych. Obszar obejmuje sześć obszarów kulturowo-krajobrazowych z terenu województwa zachodniopomorskiego zidentyfikowanych w dokumentach strategicznych województwa, tj. OKK13 „Drawieński” (gm. Drawno), OKK15 „Kalisz Pomorski i okolice” (gm. Kalisz Pomorski), OKK18 „Pojezierze Drawskie” (w granicach gmin: Czaplonek, Ostrowice, Złocieniec), OKK23 „Śladami Gropiusa” (gm. Drawsko Pomorskie, Mirosławiec), OKK26 „Tuczno” (gm. Tuczno) oraz OKK27 „Wał Pomorski” (w granicach gmin: Biały Bór, Borne Sulinowo, Człopa, Drawno, Szczecinek, Tuczno, Wałcz). Przez tereny gmin Wierzchowo i Drawsko Pomorskie oraz Wałcz przebiega popularny Szlak Umocnień Wału Pomorskiego, podczas zwiedzania którego można zapoznać się z historią krwawych walk z okresu II wojny światowej o przełamanie hitlerowskiego systemu umocnień i fortyfikacji. Na terenie LSR znajdują się również liczne atrakcje lokalne wykorzystujące potencjał kulturowy i dziedzictwo historyczne np. Trasa Bunkrów Wału Pomorskiego.

Mapa 4. Obszary kulturowo-krajobrazowe na obszarze LSR na tle województwa

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego WZ, Szczecin 2020, opracowanie własne

Parki w większości związane są z założeniami dworsko-folwarcznymi, tworząc wraz z nimi wnętrza architektoniczno-krajobrazowe, niejednokrotnie o unikalnej wartości. Na terenie działania LGD nie ma ich wiele w porównaniu do innych obszarów województwa, lecz kilka z nich jest bardzo cennych. Przykładem może być park pałacowy w Siemczynie (gmina Czaplonek, 2. poł. XVIII w, eklektyczny pałac w miejscowości Cieszyno (gmina Złocieniec) oraz neogotycki pałac w Karwicach (nad Jeziorem Lubie, w gminie Drawsko Pomorskie), posiadłość rodziny von Brockhausen, będąca efektowną rezydencją, z wieżą widokową i przypałacowym parkiem krajobrazowym. Duże jeziora zajmują znaczne powierzchnie gmin Wałcz, Złocieniec, Czaplonek i Drawsko Pomorskie. Znaczący udział w kształtowaniu rynku pracy na obszarze LGD może stanowić turystyka. Funkcja turystyczna charakteryzuje się różnym stopniem rozwoju i intensywności ruchu turystycznego w poszczególnych gminach (powiatach). Działalność turystyczna nie stanowi jednak jeszcze w strukturze gospodarki obszaru LSR bardzo istotnego elementu, ale w ostatnich latach dynamicznie się rozwija. Charakterystyczną cechą niektórych gmin z obszaru LSR jest występowanie zjawiska tzw. drugich domów, które zapewniają pobyt weekendowy głównie mieszkańcom stolicy.

Silną stroną obszaru jest lokalna kultura i specyficzne produkty lokalne: zabytki specyficzne dla obszaru Pałac w Siemczynie, ruiny zamku w Drawnie, ruiny zamku w Starym Drawsku, Zamek Wedłów w Tucznie i liczne zabytki sakralne, budownictwo szachulcowe. Przez obszar LSR przebiegają również szlaki rowerowe o znaczeniu

regionalnym sławiące potencjał rozwoju turystyki rowerowej (trasy priorytetowe: Stary Kolejowy Szlak i Trasa Pojezierzy Zielonych, Korytarze tras głównych Wału Pomorskiego).

Z kolei – w zakresie potencjału środowiskowego obszar LSR to rozległy teren pokryty lasami i terenami Natura 2000. Silną stroną obszaru jest jego wysoka lesistość (53,50%), co daje potencjał do prowadzenia aktywności turystycznej w oparciu o zasoby naturalne. Lasy dominują w gminach: Kalisz Pomorski, Wierzchowo. Obszar LSR jest w wielkości pokryty terenami cennymi środowiskowo z Jeziorem Drawskim największym na Pojezierzu i drugie pod względem głębokości w kraju. Na obszarze LSR występują obszary Natura 2000 tj.: Ostoja Drawska, Jezioro Lubie i Dolina Drawy, Lasy Puszczy nad Drawą, Jezioro Wielki Bytyń, Strzaliny koło Tuczna, Jeziora Czaplineckie, Mirosławiec, Puszcza nad Gwdą, Dolina Rurzyca oraz Drawski Park Krajobrazowy, Drawieński Park Narodowy oraz rzeki posiadające potencjał turystyczny (Drawa, Piława). Różnorodność ukształtowania terenu (obszar polodowcowy) i charakterystyczne dla krajobrazu polodowcowego, torfowiska, małe rzeczki, strugi przyciąga miłośników turystyki pieszej, rowerowej i środowiskowej. Specyficznym problemem w zakresie środowiskowym są okresowe spadki poziomu wody i kwitnienie Jeziora Drawskiego.

Tabela 11. Formy ochrony przyrody na obszarze LSR, wg. stanu na 31.12.2020 r.

Lp.	Gmina	Lesistość	Park narodowy	Park krajobrazowy	Rezerwat przyrody	Obszar chronionego Krajobrazu	Specjalny obszar ochrony (SOO)	Obszar specjalnej ochrony (OSO)
1	Czaplinek	40,40	Brak	Drawski Park Krajobrazowy	Jezioro Prosino Brzozowe Bagno koło Czaplinka Brunatna Gleba	Pojezierze Drawskie	Jeziora Czaplineckie	Ostoja Drawska Puszcza nad Gwdą
2	Człopa	71,10	Drawieński Park Narodowy	Brak	"Bagno Raczyk", Bukowskie Bagno, Stary Załom,	Puszcza nad Drawą (woj. zachodniopomorskie) Pojezierze Wałeckie i Dolina Gwdy	Uroczyska Puszczy Drawskiej	Lasy Puszczy nad Drawą
3	Drawno	67,40	Drawieński Park Narodowy – otulina i sam park	Brak	Torfowisko Konotop	Puszcza nad Drawą Korytnica Rzeka Dominikowo-Niemieńsko Choszczno-Drawno	Uroczyska Puszczy Drawskiej, Jezioro Lubie i Dolina Drawy	Lasy Puszczy nad Drawą
4	Drawsko Pomorskie	35,50	Brak	Iński Park Krajobrazowy-otulina	Brak	Pojezierze Drawskie	Jezioro Lubie i Dolina Drawy Brzeźnicka Węgorza	Ostoja Drawska Ostoja Ińska
5	Kalisz Pomorski	61,50	Drawieński Park Narodowy - otulina	Iński Park Krajobrazowy - otulina	Brak	Okolice Kalisza Pomorskiego Pojezierze Drawskie Korytnica Rzeka Dominikowo-Niemieńsko	Jezioro Lubie i Dolina Drawy, Uroczyska Puszczy Drawskiej Pojezierze Ińskie	Ostoja Drawska, Ostoja Ińska Lasy Puszczy nad Drawą
6	Mirostawiec	62,40	Brak	Brak	Torfowisko Konotop – otulina Wielki Bytyń, Rosiczki Mirostawskie	Okolice Kalisza Pomorskiego Pojezierze Wałeckie i Dolina Gwdy	Mirostawiec, Jezioro Wielki Bytyń, Uroczyska Puszczy Drawskiej, Jezioro Lubie i Dolina Drawy	Ostoja Drawska, Lasy Puszczy nad Drawą Puszcza nad Gwdą
7	Tuczno	48,40	Zarówno otulina i sam Park Narodowy: Drawieński Park Narodowy	Puszcza nad Drawą Pojezierze Wałeckie i Dolina Gwdy Korytnica Rzeka	Torfowisko Konotop Strzaliny koło Tuczna, Nad Płociczną Leśne Źródła Nad Jeziorem Liptowskim Wielki Bytyń	Korytnica Rzeka Puszcza nad Drawą Pojezierze Wałeckie i Dolina Gwdy	Uroczyska Puszczy Drawskiej, Mirosławiec, Jezioro Wielki Bytyń Strzaliny koło Tuczna	Lasy Puszczy nad Drawą Puszcza nad Gwdą

8	Wałcz (obszar wiejski)	48,00	Brak	Brak	Golcowe Bagno, Dolina Rurzyca, Wielki Bytyń, Mokradła koło Leśniczówki Łowiska, Glinki, Wielkopolska Dolina Rurzyca	Pojezierze Wałeckie i Dolina Gwdy Puszcza nad Drawą Pojezierze Wałeckie i Dolina Gwdy Puszcza nad Drawą	Uroczyska Puszczy Drawskiej, Jezioro Wielki Bytyń, Dolina Rurzyca:	Puszcza nad Gwdą, Lasy Puszczy nad Drawą
9	Wierzchowo	62,90	Brak	Brak	Sośnica	Pojezierze Wałeckie i Dolina Gwdy	Brak	Ostoja Drawska
10	Złoceniec	37,40	Brak	Drawski Park Krajobrazowy – otulina	Jezioro Czarnówek, Zielone Bagna Torfowisko nad Jeziołem Morzysław Mały	Pojezierze Drawskie	Jezioro Lubie i Dolina Drawy	Ostoja Drawska

Źródło: Opracowanie własne na podst. danych GUS

Część obszaru LSR posiada dość korzystne warunki dla wykorzystania energii wiatrowej (część zachodnia obszaru LSR). Na analizowanym obszarze energia wiatru na wysokości 30 m nad poziomem gruntu wynosi 1200 kWh/m². Obszar LSR posiada w ciągu roku ok. 32-34% dni słonecznych, zatem energia słoneczna może stanowić alternatywne źródło energii. Średnioroczne sumy napromieniowania słonecznego całkowitego padającego na jednostkę powierzchni poziomej wynoszą ok. 3 700 MJ/m², zaś roczna liczba godzin czasu promieniowania słonecznego 1600. Preferowanym kierunkiem rozwoju energetyki słonecznej jest instalowanie indywidualnych kolektorów na domach mieszkalnych i budynkach użyteczności publicznej. Na obszarze działalności LGD przeważają grunty o zagospodarowaniu leśnym, zadrzewionym i zakrzewionym. Stanowi to potencjał regionu, który przejawia się m.in. w rozwoju turystyki i rekreacji.

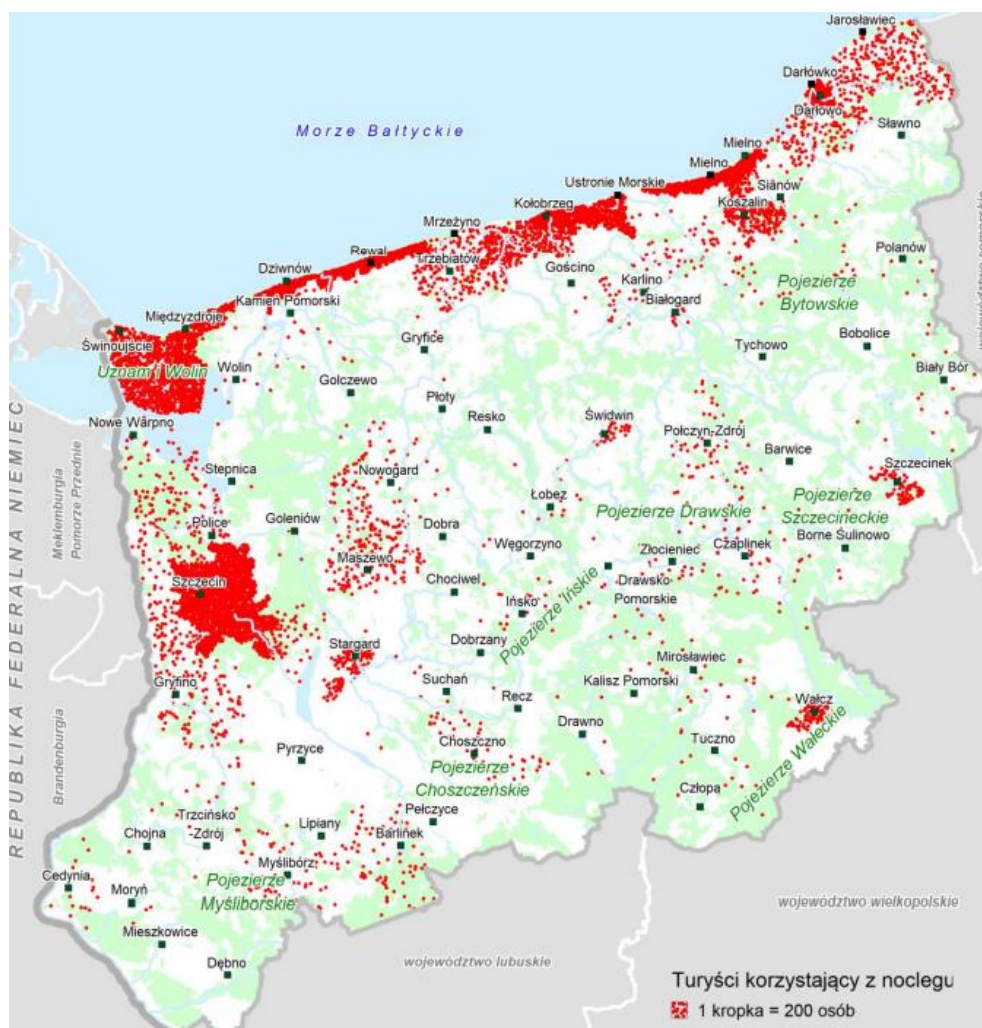
Obecność obiektów i terenów wojskowych na terenie działań LGD wprowadza dodatkowe punkty komunikacyjne i zapewnia dobre połączenia na analizowanym obszarze – funkcjonuje tu m.in. lotnisko wojskowe w Mirosławcu. 12 Komenda Lotniska w Mirosławcu pełni funkcje zadań zabezpieczenia funkcjonowania lotniska czynnego oraz zabezpieczenia operacji lotniczych pododdziałów lotnictwa taktycznego Skrzydła, pododdziałów lotniczych Sił Powietrznych, a także jednostek taktycznych sił NATO¹⁶. Jest to więc strategiczny i ważny obiekt z punktu widzenia wojskowego. Funkcjonowanie na terenie LGD ważnych obiektów wojskowych pobudza modernizację infrastruktury w celu usprawnienia jakości komunikacji, jak miało to miejsce w przypadku elektryfikacji odcinka Runowo Pomorskie – Jankowo¹⁷. Potencjałem do wykorzystania w rozwoju obszaru może być wykorzystanie potencjału kulturowego tj. cykliczne wydarzenia rozpoznawalne na skalę ponadlokalną: Dni Drawy, Bieg Wilczym Tropem, Festiwal Ogórka w Kaliszu, wyścigi terenowe na terenie poligonu drawskiego Baja Poland. Pod względem uwarunkowań turystycznych obszar LSR mierzony liczbą udzielonych noclegów w poszczególnych gminach, znacząco odbiega od wysokiej intensywności udzielonych noclegów w stosunku do gmin z pasa nadmorskiego regionu.

Mapa 5. Intensywność ruchu turystycznego w woj. zachodniopomorskim

---

¹⁶ <http://www.12kl.wp.mil.pl> [Dostęp 28.04.2015]]

¹⁷ Strategia Rozwoju Powiatu Drawskiego do roku 2015

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego WZ, Szczecin 2020, opracowanie własne

O warunkach rozwoju turystyki w województwie zachodniopomorskim decydują dwie grupy czynników: zasoby i walory przyrodnicze i poza przyrodnicze (kulturowe i ekonomiczne), zagospodarowanie turystyczne zapewniające właściwe warunki wypoczynku. Z profilem rozwoju turystyki na obszarze LSR znakomicie konweniuje idea budowy rozległej sieci ścieżek i tras rowerowych na terenie województwa. Uwarunkowania przestrzenne obszaru LGD wpływają na konieczność rewitalizacji przestrzeni. W lokalnych planach rewitalizacji miast LGD wskazano potrzebę w zakresie rewitalizacji obszaru. Głównie skupia się ona na rewitalizacji infrastruktury, nieruchomości i przestrzeni w centrum miast, zaniedbanych terenów i kluczowych obszarów miast. Z uwagi na charakterystykę regionu wiele z nich odnosi się do terenów powojennych, które wymagają rewitalizacji i wdrożenia nowych funkcji. Podkreślane jest również znaczenie funkcji usługowych w miastach związanych z obsługą wojska, np. w Drawsku Pomorskim, ponieważ znajdują się w jego niedalekiej odległości jedne z największych w Europie poligonów wojskowych, które wykorzystywane są do ćwiczeń wojsk NATO.

Podsumowując, na terenie LSR poczyniono wiele inwestycji mających na celu poprawę dostępu do infrastruktury sportowej oraz obiektów kultury, również ze środków LGD. Oferują one szeroką ofertę zajęć i wydarzeń. Powtarzającym się problemem obszaru jest niewykorzystany potencjał warunków do rozwoju turystyki. W okresie 2023-2027 możliwe będzie otrzymanie wsparcia ze środków LSR w ramach PS WPR 2023-2027 na rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych w szczególności w zakresie gospodarstw agroturystycznych oraz zagród edukacyjnych oraz małą infrastrukturę gminną. Wsparcie LSR 2023-2027 wydaje się uzasadnione potrzebami obszaru w zakresie uwarunkowań środowiskowych i kulturowych obszaru LSR.

Uwarunkowania przestrzenno-funkcjonalne

Obszar LSR w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego wskazany jako obszar funkcjonalny o znaczeniu regionalnym - Centralna Strefa Funkcjonalna. Potencjałem obszaru LSR jest zatem możliwość pozyskania dodatkowych środków pomocowych w perspektywie 2021-2027 w ramach instrumentów terytorialnych ZIT Strefa Centralna¹⁸ oraz ZIT Partnerstwo Sieć współpracy zarządzania strategicznego gmin na rzecz kompleksowego rozwoju powiatu wałeckiego¹⁹.

Problemem dla rozwoju obszaru może być słaba dostępność do głównych miast województwa: Szczecina i Koszalina. Najbliższe duże miasta to: Szczecin ok. 150 km, Bydgoszcz ok. 120 km, Piła ok. 30 km, Poznań ok. 135 km, Gorzów Wielkopolski ok. 100 km oraz Koszalin ok. 140 km. Odległość obszaru LSR do Morza Bałtyckiego wynosi ok. 90 km. Niewielka odległość dzieli również obszar LGD od Berlina. Najbliższe lotnisko cywilne usytuowane jest w Goleniowie. Przez obszar LSR przebiega droga krajowa nr 10, która biegnie od granicy państwa (Lubieszyn), przez Szczecin, Stargard Szczeciński, Wałcz, piłę, Białe Błota, Sierpc oraz Płońsk. Biegnie również droga krajowa nr 20, która prowadzi przez Stargard Szczeciński, Drawsko Pomorskie, Szczecinek, Bytów do Gdyni, jak również nr 22 (Kostrzyn nad Odrą-Elbląg). Przez obszar LSR przebiega również 7 dróg wojewódzkich. Transport kolejowy tworzą linia nr 210: Runowo Pomorskie – Chojnice (przez Drawsko Pomorskie, Złocieniec i Czaplunek), Stargard Szczeciński – Kalisz Pomorski Miasto oraz trasa Wałcz- Piła Gł., Kalisz Pomorski- Wałcz (przez Tuczo Krajeńskie). Problemem jest również niski poziom nakładów finansowych na budowę i modernizację dróg (powiatowych i gminnych), który może stanowić zagrożenie co przy dynamicznym rozwoju motoryzacji powoduje stałe pogarszanie się warunków podróżowania i bezpieczeństwa ruchu drogowego. Pośród wskazywanych problemów wskazywanych przez mieszkańców pojawiały się również braki infrastruktury w świetlicach wiejskich (brak Internetu w niektórych obiektach publicznych). Dostęp do szerokopasmowego Internetu to jeden ze sposobów niwelowania problemów związanych z wyłączeniem komunikacyjnym, brakiem dostępności do wielu usług. Może łagodzić negatywny wpływ zmian demograficznych na strukturę popytową usług. Jest również nieodzownym elementem branym pod uwagę przy ocenie atrakcyjności zamieszkiwania i inwestowania.

Poziom rozwoju gospodarczego gmin należących do obszaru LSR jest znacznie zróżnicowany. Średni poziom wskaźnika G dla gmin członkowskich wynosił na 2020 r. 1,8 tys. zł i jest to poziom porównywalny w gminach członkowskich, najwyższy poziom wskaźnika G notuje Gmina Kalisz Pomorski (4 tys. zł), z kolei – najniższy Gmina Człopa (1,3 tys. zł). Analizując wysokość dochodów ogółem, najwyższe dochody notuje gmina Drawsko Pomorskie na poziomie 95 mln zł rocznie, przy równie wysokich wydatkach 94 mln zł, z kolei najniższe dochody spośród gmin członkowskich osiąga gmina Wierzchowo z 24 mln zł rocznie. Należy podkreślić, że wszystkie gminy partnerstwa poprawiły ten wskaźnik, co świadczy o wzroście samodzielności finansowej JST. Pomimo różnic w dochodach poszczególnych gmin członkowskich wydatkują one zbliżone środki na projekty dotacyjne, średnio 1,6 mln zł rocznie. Największe środki w budżecie gminy na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych [zł] wskazano w Gminie Człopa (3 mln zł), najniższe w gminie Wałcz (niewiele więcej niż 700 tys. zł). Zbliżoną sytuację obrazuje analiza wydatków ogółem budżetu gminy na 1 mieszkańca gmin z obszaru LSR, średnio 5,7 tys. zł, gdzie najwyższy poziom notuje się w gminie Kalisz Pomorski (6,7 tys. zł). Analiza pokazuje, że pomimo zróżnicowania dochodów podatkowych gminy członkowskie wydatkują zbliżone środki na mieszkańców pomimo różnego poziomu dochodów. Pokazuje to zasadność kierowania pomocy szczególnie do gmin członkowskich z niższym poziomem dochodu podatkowego.

---

¹⁸ ZIT Strefy Centralnej tworzy 19 jednostek samorządu terytorialnego, w tym 3 powiaty, 6 gmin wiejskich, 9 gmin miejsko-wiejskich i jedna gmina miejska: Gmina Czaplunek, Gmina Drawsko Pomorskie, Gmina Kalisz Pomorski, Gmina Wierzchowo, Gmina Złocieniec, Gmina Dobra, Gmina Łobez, Gmina Radowo Małe, Gmina Resko, Gmina Węgorzyno, Gmina Brzeźno, Gmina Rąbino, Gmina Sławoborze, Gmina Świdwin, Gmina Miejska Świdwin, Gmina Połczyn-Zdrój, Powiat Drawski, Powiat Łobeski, Powiat Świdwiński

¹⁹ ZIT Partnerstwo Sieć współpracy zarządzania strategicznego gmin na rzecz kompleksowego rozwoju powiatu wałeckiego tworzy Powiat Wałecki, Gmina Miejska Wałcz, Gmina Wałcz, Miasto i Gmina Człopa, Gmina i Miasto, Mirosławiec, Gmina i Miasto Tuczo

Tabela 12. Dochód podatkowy na obszarze LSR oraz poziom wydatków w gminach, wg. stanu na 31.12.2020 r.

Lp.	Gmina	Dochody ogółem [zł]	Wydatki ogółem [zł]	Środki w budżecie gminy na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych [zł]	Wskaźniki dochodów podatkowych gmin G	Wydatki ogółem budżetu gminy na 1 mieszkańca [zł]
1.	Czaplinek	63 094 138,50	58 396 816,12	1 274 782,60	1625,1	5 085,50
2.	Człopa	28 561 154,71	28 535 958,46	3 053 702,95	1350,1	6 123,60
3.	Drawno	29 341 286,16	27 147 936,08	958 630,37	1377,4	5 741,95
4.	Drawsko Pomorskie	95 983 893,27	94 918 438,13	864 656,31	2188,4	5 630,80
5.	Kalisz Pomorski	51 387 742,40	48 290 363,17	1 297 513,74	4060,9	6 937,27
6.	Mirostawiec	33 294 771,27	33 658 577,33	1 208 348,40	2243,1	6 178,15
7.	Tuczno	25 276 890,27	24 171 302,60	1 433 380,91	1281,06	5 218,33
8.	Wałcz (obszar wiejski)	71 399 908,07	66 295 510,94	710 416,24	1406,8	5 414,53
9.	Wierzchowo	24 876 045,87	26 588 738,98	2 184 811,51	1522,3	6 379,26
10.	Złocieniec	81 782 586,14	77 519 562,90	3 184 613,84	1497,2	4 904,44
11.	Razem/średnia	47 023 981,17	48 552 320,47	1 617 085,69	1 855,24	5 761,38

Źródło: [wskazniki-dochodow-podatkowych-gmin-powiatow-i-województw-na-2020-r](#) oraz Dane GUS BDL

Analizy jakościowe pokazują, że istotną barierą rozwoju tych obszarów jest niska dostępność do podstawowych usług publicznych, zdekapitalizowanie tkanki osadniczej i zagrożenie walorów przyrodniczych w procesie gwałtownego poszukiwania alternatywnych dróg rozwoju oraz słaba jakość infrastruktury. Mieszkańcy wielu gmin borykają się ze słabą dostępnością do podstawowych usług oświatowych, zdrowotnych czy kulturalnych. Pożądanymi zatem kierunkami działań powinny być działania kierunkowe na rzecz poprawy spójności i integralności terytorialnej winny skupiać się z jednej strony na poprawie dostępności wzrostu, z drugiej strony na przełamywaniu barier rozwojowych (przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu) i podnoszeniu potencjału rozwojowego terenów wiejskich (wraz z małymi miastami) na bazie endogenicznych zasobów (ludzkich, materialnych i infrastrukturalnych).

Zaprezentowana powyższej analiza potencjału i potrzeb obszaru LSR stanowiła podstawę do analizy SWOT oraz wypracowania celów i wskaźników monitorowania efektów działań zaplanowanych w ramach LSR do realizacji na okres programowania środków unijnych na lata 2023–2027. Przeprowadzona analiza SWOT jednoznacznie wskazuje, że obszar LSR charakteryzuje się spójnością uwarunkowań społecznych, gospodarczych, środowiskowo-kulturowych i przestrzenno-funkcjonalnych. Propozycje do analizy SWOT poddane zostały konsultacjom z członkami stowarzyszenia za pośrednictwem ankiety badania kwestionariuszowego CAWI²⁰. Tak uporządkowana analiza obszaru LSR stanowi podstawę sformułowania celów i priorytetów rozwoju, które z kolei powinny być zinstrumentalizowane w postaci wiązki celów strategicznych. Otrzymane w ten sposób informacje stanowią podstawę do dalszych prac nad przygotowywaniem lokalnej strategii rozwoju i wyznaczaniem celów i kierunków rozwoju Partnerstwa Drawy z Liderem Wałeckim na przyszłość.

²⁰ Ocena dokonywana była na skali od 1 do 5 punktów, przy czym 1 oznacza będzie bardzo niski poziom, a 5 bardzo wysoki poziom oceny danego obszaru w analizie SWOT. Odcieniami kolorów zaznaczono obszary, które otrzymały najwyższe i wysokie wartości punktowe. W badaniu kwestionariuszowym realizowanym w okresie marzec-kwiecień 2023 r. udział wzięło 23 członków stowarzyszenia: najwięcej z Gminy Złocieniec (28%), najmniej z gminy Kalisz Pomorski i Mirostawiec (0%), w pozostałych gminach członkowskich oddano pojedyncze głosy spośród członków, mieszkańców obszaru LSR.

Tabela 13. Analiza problemów i potencjałów obszaru LSR (analiza SWOT)

Lp.	MOCNE STRONY	ODNIESIENIE DO DIAGNOZY	WAGA	Lp.	SŁABE STRONY	ODNIESIENIE DO DIAGNOZY	WAGA
M1	Rzeki posiadające potencjał turystyczny (Drawa, Piława)	Uwarunkowania środowiskowo-kulturowe	8,7	S1	Depopulacja, połączona ze starzeniem się mieszkańców obszaru LSR obrazowana wysokim poziomem wskaźnika udziału liczby osób w wieku nieprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców oraz duża liczba mieszkańców zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym	Uwarunkowania społeczne	14,4
M2	Duże walory przyrodnicze i środowiskowe (lasy, jeziora, rzeki, dobra jakość wód i powietrza) i objęcie różnymi formami ochrony przyrody i krajobrazu (Drawski Park Krajobrazowy)	Uwarunkowania środowiskowo-kulturowe	8,0	S2	Mała atrakcyjność osiedleńcza obszaru LSR	Uwarunkowania społeczne	12,7
M3	Wzrost liczby liderów lokalnych i coraz sprawniejszych organizacji pozarządowych	Uwarunkowania społeczne	7,0	S3	Mało atrakcyjny rynek pracy połączony z niedostosowaniem oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy; ograniczona dostępność podmiotów reintegracji (CIS, KIS, ZAZ, WTZ)	Uwarunkowania społeczne	12,6
M4	Zmniejszająca się liczba gospodarstw domowych znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, wymagających wsparcia	Uwarunkowania społeczne	6,8	S4	Zróżnicowany i niewykorzystany potencjał NGO połączony z brakiem aktywności mieszkańców i aktywizacji społecznej znajdujących się w trudnej sytuacji społecznej	Uwarunkowania społeczne	10,9
M5	Poligon drawski - Centrum Szkolenia Wojsk Lądowych	Uwarunkowania gospodarcze	6,5	S5	Ujemne saldo migracji, co oznacza, że więcej osób w tej grupie wiekowej opuszcza obszar, niż do niego przyjeżdża	Uwarunkowania społeczne	10,0
M6	Liczne lokalne produkty bazujące na zasobach naturalnych	Uwarunkowania gospodarcze	6,3	S6	Jeden z najniższych w kraju wskaźników gęstości zaludnienia, na co mają wpływ duże, niezamieszkałe obszary lasów i jezior w południowej i południowo-wschodniej części obszaru, poligonów wojskowych (gmina Kalisz Pomorski) oraz co niesie negatywne	Uwarunkowania społeczne	10,0

					konsekwencje w zakresie niedoboru infrastruktury odnoszącej się do potrzeb mieszkańców, szczególnie w obszarze kultury i rekreacji		
M7	Specyficzne produkty lokalne: Muzeum Walk o Wał Pomorski w Mirosławcu, Muzeum Regionalne Magazyn Solny w Drawsku Pomorskim, oraz Muzeum PGR w Bołegorzynie	Uwarunkowania gospodarcze	6,1	S7	Niski poziom innowacyjności przedsiębiorców polegający głównie na powielaniu istniejących rozwiązań	Uwarunkowania gospodarcze	9,0
M8	Rozpoznawalność obszaru jako związanego z wojskiem i turystyka wodną	Uwarunkowania środowiskowo-kulturowe	6,1	S8	Niedostatek nowoczesnych miejsc noclegowych	Uwarunkowania gospodarcze	8,0
M9	Specyficzne produkty lokalne: zagroda edukacyjna w Jabłonowie pokazująca ochronę gatunkową żubrów	Uwarunkowania gospodarcze	6,0	S9	Apatia i utrwalone negatywne wzorce zachowań w społecznościach popegeerowskich	Uwarunkowania społeczne	6,8
M10	Specyficzne produkty lokalne: zabytki specyficzne dla obszaru Pałac w Siemczynie, ruiny zamku w Drawnie, Zamek Wedłów w Tucznie, Młyn nad Starą Regą, Pałac Cieszyno i liczne zabytki sakralne, budownictwo szachulcowe	Uwarunkowania środowiskowo-kulturalne	5,7	S10	Niedostosowane do potrzeb pracodawców kwalifikacje i kompetencje osób nieaktywnych zawodowo i bezrobotnych	Uwarunkowania gospodarcze	6,5
M11	Zakład karny w Wierzchowie jako zakład pracy dający zatrudnienie dla mieszkańców i osadzonych	Uwarunkowania gospodarcze	5,3	S11	Słaba dostępność do głównych miast województwa: Szczecina i Koszalina	Uwarunkowania przestrzenno-funkcjonalne	6,5
M12	Fabryka czekolady w Tucznie jako miejsce pracy dla mieszkańców	Uwarunkowania gospodarcze	4,9	S12	Wysoka liczba osób korzystających z pomocy społecznej wyrażona w negatywnym poziomie wskaźnika deprywacji lokalnej oraz problem dziedzicznej nieudolności	Uwarunkowania społeczne	6,1
M13	Droga krajowa nr 10 i 20 jako praktycznie główne źródło komunikacji	Uwarunkowania przestrzenno-funkcjonalne	4,8	S13	Przeważająca liczba gospodarstw niskotowarowych stojących przed problemami strukturalnym w rolnictwie oraz niedostateczny rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego	Uwarunkowania gospodarcze	5,2

				S14	Braki infrastruktury w świetlicach wiejskich (brak Internetu w niektórych obiektach publicznych) i niedostępność szerokopasmowego internetu na wsi	Uwarunkowania przestrzenno-funkcjonalne	3,4
				S15	Niewystarczający poziom usług społecznych (edukacja zawodowa, włączenie społeczne)	Uwarunkowania społeczne	2,6

Lp.	SZANSE	ODNIESIENIE DO DIAGNOZY	WAGA	Lp.	ZAGROŻENIA	ODNIESIENIE DO DIAGNOZY	WAGA
SZ1	Dalszy rozwój 12 bazy szereg inwestycji drogowych i kolejowych z uwagi na inwestycje wojskowe i dalsza rozbudowa infrastruktury wojskowej stworzenie ofert dla wojska (gastronomia otwarta w niedziele, rekreacja, usługi transportowe)	Uwarunkowania gospodarcze	6,3	Z1	Dalszy odpływ ludności w celach zarobkowych	Uwarunkowania społeczne	12,1
SZ2	Wzrost znaczenia turystyki kwalifikowanej (turystyka przyrodnicza)	Uwarunkowania środowiskowo-kulturowe	5,7	Z2	Dalszy wzrost cen materiałów i usług (inflacja)	Uwarunkowania gospodarcze	10,1
SZ3	Możliwości pozyskania dodatkowych środków EFS+ z przeznaczeniem w szczególności na wsparcie aktywizacyjne na rzecz rodzin, społeczności i osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz ich otoczenia, a także osób biernych zawodowo poprzez usługi integracji oraz środków dla pracodawców w celu tworzenia ułatwień dla zatrudniania osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób biernych zawodowo	Uwarunkowania społeczne	5,5	Z3	Konkurencja dla rozwoju turystyki za strony terenów nadmorskich Pomorza zachodniego	Uwarunkowania gospodarcze	9,4
SZ4	Zmiana modelu życia i popularyzacja slow food oraz slow turism	Uwarunkowania gospodarcze	5,4	Z4	Drenaż kapitału ludzkiego przez zagranicę i bardziej konkurencyjne miasta i gminy w Polsce	Uwarunkowania społeczne	8,5

SZ5	Regionalne Szlaki rowerowe sławiące potencjał rozwoju turystyki rowerowej (trasy priorytetowe: Stary Kolejowy Szlak i Trasa Pojezierzy Zielonych, Korytarze tras głównych Wału Pomorskiego)	Uwarunkowania środowiskowo-kulturowe	5,2	Z5	Starzenie się społeczeństwa znacząco wpływająca na rozwój niektórych rodzajów usług dla tej części społeczeństwa (np. usługi opiekuńcze i zdrowotne)	Uwarunkowania społeczne	8,7
SZ6	Pozyskanie środków dotacyjnych na stworzenie unikalnej dla tego regionu oferty kulturalnej (wioski tematyczne: wikliniarstwo, rękodzieło artystyczne)	Uwarunkowania środowiskowo-kulturowe	4,3	Z6	Migracja ludzi młodych, tj. w wieku produkcyjnym mobilnym i związany z tym odpływ populacji w wieku 0-14 lat oraz wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym, w szczególności w wieku 65+	Uwarunkowania społeczne	7,9
SZ7	Cykliczne wydarzenia rozpoznawalne na skalę ponadlokalną: Dni Drawy (Bieg Wilczym Tropem), Festiwal Ogórka w Kaliszu, wyścigi terenowe na terenie poligonu drawskiego Baja Poland)	Uwarunkowania środowiskowo-kulturowe	3,3	Z7	Postępująca polityka socjalna, w tym program Rodzina 500+ pogłębiające klientelizm społeczny, brak chęci do podejmowania zatrudnienia, co ogranicza grupę mieszkańców zainteresowanych uczestnictwem w projektach społecznych	Uwarunkowania społeczne	7,4
SZ8	Know-how lokalnej grupy działania i rosnąca rozpoznawalność LGD jako partnera w różnego rodzaju projektach pomocowych i partnerskich	Uwarunkowania przestrzenno-funkcjonalne	2,7	Z8	Kurczenie się populacji powodujące wyższe jednostkowe koszty utrzymania infrastruktury – zarówno zasobów prywatnych, jak i komunalnych	Uwarunkowania społeczne	6,5
SZ9	Konieczność transformacji gospodarki na przyjazną środowisku oraz opartą na wiedzy (GOW)	Uwarunkowania przestrzenno-funkcjonalne	2,6	Z9	Wzrost zjawiska ubóstwa ekonomicznego w społeczeństwie pauperyzacja osób i rodzin, co prowadzi do ich wykluczenia społecznego	Uwarunkowania społeczne	5,4
SZ10	Możliwość pozyskania dodatkowych środków pomocowych w perspektywie 2021-2027 w ramach instrumentów terytorialnych ZIT (Partnerstwo	Uwarunkowania przestrzenno-funkcjonalne	2,6	Z10	Nasilenie się procesu starzenia się społeczności lokalnych potwierdzone wysokim współczynnikiem obciążenia demograficznego, co stawia przed całym obszarem wyzwania w zakresie społecznym, gospodarczym, ale także medycznym, socjalnym i psychologicznym	Uwarunkowania społeczne	4,4
				Z11	Restrykcyjne formy ochrony środowiska obowiązujące na znacznej części obszaru zmniejszające jednak atrakcyjność inwestycyjną obszaru	Uwarunkowania środowiskowo-kulturowe	4,1

				Z12	Zmniejszające się dochody JST skutkujące brakiem możliwości realizacji projektów inwestycyjnych (wkład własny do projektów dotacyjnych)	Uwarunkowania przestrzenno-funkcjonalne	4,0
				Z13	Jezioro Drawskie (spadek poziomu wody, kwitnienie)	Uwarunkowania środowiskowo-kulturowe	1,9

Źródło: opracowanie własne

Podstawą do sformułowania potrzeb obszaru LSR była diagnoza, w tym konsultacje społeczne oraz przygotowana na jej podstawie analiza SWOT. Na bazie tych materiałów strukturę logiczną lokalnej strategii rozwoju opracowano na podstawie „metody problemowej” analizując poszczególne problemy etapowo; w pierwszej kolejności dokonano identyfikacji podstawowych problemów dotyczących mieszkańców obszaru LSR i jakości ich życia wynikających z braków w zidentyfikowanych zasobach. Zestawienie głównych obszarów problemowych wraz z wynikami analizy SWOT, z których te problemy wynikają przedstawiono w tabeli poniżej. Kolejnym krokiem było przeformułowanie głównych problemów na propozycje ich rozwiązania, czyli cele LSR.

Tabela 14. Zależność między wynikami analizy SWOT obszaru LSR a zidentyfikowanymi głównymi problemami

Wymiar problemowy	Kluczowe wyzwania	Główne problemy i potencjały obszaru LSR, szanse i zagrożenia (obszar z analizy SWOT)
społeczny	Występowanie ubóstwa lub wykluczenia społecznego oraz dużej liczby osób biernych zawodowo, w tym w kryzysie bezdomności oraz niska aktywność mieszkańców i aktywizacji społecznej znajdujących się w trudnej sytuacji społecznej i ograniczony potencjał kapitału społecznego	Mocne strony: M3, M4, M11, M12 Słabe strony: S1, S2, S3, S4, S5, S6, S9, S10, S12, S15 Szanse: SZ8 Zagrożenia: Z1, Z5, Z6, Z7, Z8, Z9,
przedsiębiorczości	Mała atrakcyjność osiedleńcza obszaru, niski poziom przedsiębiorczości i brak pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych w tym ograniczona współpraca, niska innowacyjność lokalnych przedsiębiorców	Mocne strony: M5, M6, M7, M8, M9, M10, M13 Słabe strony: S3, S7, S11, S13, Szanse: SZ1, SZ2, SZ4, SZ6, SZ8 Zagrożenia: Z1, Z2, Z7
środowiskowo-przestrzenny	Nieadekwatna do posiadanych walorów naturalnych i kulturowych atrakcyjność kulturowa i rekreacyjna obszaru Partnerstwa Drawy z Liderem Wałeckim	Mocne strony: M1, M2, M6, M8, M10, Słabe strony: S6, S8, S14, Szanse: SZ4, SZ7, SZ8 Zagrożenia: Z2, Z3, Z8, Z11, Z12, Z13

Źródło: opracowanie własne

Kolejnym etapem prac nad LSR była identyfikacja możliwych, negatywnych następstw istnienia zidentyfikowanych głównych problemów. W tym zakresie wskazano możliwe następstwa, jakie mogą się pojawić w wyniku nie podjęcia działań mających na celu rozwiązanie wskazanych problemów.

Podsumowaniem przedstawionej logiki strategii jest zawarta w poniżej tabeli zależność przyczynowo - skutkowa pomiędzy wynikami analizy SWOT, problemami oraz potrzebami rozwojowymi regionu. Zaprezentowany materiał stanowi podstawę do wyłonienia celów oraz przedsięwzięć przewidzianych do realizacji w ramach LSR na lata 2023-2027. Poniżej zaprezentowano matrycę obrazującą cele oraz przedsięwzięcia do realizacji w ramach budowanej LSR. Elementy te wynikają z analizy problemów i potrzeb obszaru LGD.

Poniżej przedstawiono analizę potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru wdrażania LSR wraz z ich uzasadnieniem. LSR odnosi się do najważniejszych obszarów, na które może mieć wpływ LSR. Uzasadnienie zwięźle odnosi się do najważniejszych z następujących zagadnień problemowych LSR. Potencjały obszaru LSR

przede wszystkim posiadane zasoby, oferowane produkty i usługi, które przynoszą lub mogą przynieść korzyści bezpośrednie (dochody) lub pośrednie poprzez wytworzenie wartości istotnej dla mieszkańców obszaru działania LGD. Rzucająca się w oczy obecność wojska jest cechą wyróżniającą obszar LSR, nie tylko w ramach województwa zachodniopomorskiego. Jest ona szczególnie widoczna w okolicach Drawska Pomorskiego, Złocieńca i Kalisza Pomorskiego. Wojsko odgrywa ogromną rolę w życiu społecznym i gospodarczym tej części obszaru LSR. Wiąże się to z lokalizacją ważnych dla polskiej armii i NATO jednostek wojskowych, między innymi: 21 Bazy Lotnictwa Taktycznego w Świdwinie oraz kompleksu poligonów w na terenie gmin Kalisz Pomorski i Drawsko Pomorskie. Poniżej wskazano determinanty potrzeb rozwojowych:

Tabela 15. Matryca kluczowych wyzwań oraz kierunków strategicznej interwencji i współpracy dla obszaru LSR

Kluczowe wyzwania, które najsilniej (pozytywnie i negatywnie) wpłyną na rozwój obszaru LSR w najbliższych latach	Propozycja oddziaływania na problem (przedsięwzięcie LSR)	Propozycja rozwiązania problemu (cel LSR)
Procesy demograficzne Stałe zmniejszanie się liczby ludności obszaru LSR (depopulacja). Nasilenie się procesu starzenia się społeczności lokalnych potwierdzone wysokim współczynnikiem obciążenia demograficznego, co stawia przed całym obszarem wyzwania w zakresie społecznym, gospodarczym	Aktywizacja społeczna i zawodowa i włączenie społeczne mieszkańców (młodych i seniorów) wspólna polityka senioralna uwzględniająca zmiany demograficzne i różnorodność rozwiązań w obszarze	Wspieranie aktywnego włączenia społecznego
Ograniczona dostępność podmiotów reintegracyjnych (CIS, KIS, ZAZ, WTZ)	Aktywizacja społeczna i zawodowa Typ projektu: Tworzenie i rozwój działalności już istniejących jednostek reintegracyjnych, takich jak CIS, KIS, WTZ, ZAZ	Wspieranie aktywnego włączenia społecznego
Duża grupa osób biernych zawodowo oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym	Aktywizacja społeczna i zawodowa Typ projektu: rozwój działań integracyjnych na obszarach gmin zagrożonych marginalizacją oraz miast tracących swoje funkcje społeczno-gospodarcze, stanowiących obszary zdegradowane i obszary rewitalizacji	Wspieranie aktywnego włączenia społecznego
Ograniczone umiejętności życiowe i społeczne niektórych mieszkańców posiadające niskie kwalifikacje i kompetencje zawodowych	Aktywizacja społeczna i zawodowa Typ projektu: wsparcie dla pracodawców w celu tworzenia ułatwień dla zatrudniania osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób biernych zawodowo	Wspieranie aktywnego włączenia społecznego
Brak aktywności mieszkańców i aktywizacji społecznej znajdujących się w trudnej sytuacji społecznej oraz wielowymiarowe niekorzystne tendencje demograficzne: zmniejsza się liczba urodzeń, zwiększa saldo migracji,	Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LSR Podejmowanie działań rewitalizacyjnych mających na celu „przywrócenie do życia” obszarów	Wspieranie aktywnego włączenia społecznego

coraz więcej jest osób w wieku senioralnym	zdegradowanych i obszarów rewitalizacji	
<p>Ograniczona świadomość obywatelska mieszkańców obszaru LSR; niewystarczające propagowanie i kultywowanie lokalnego dziedzictwa środowiskowego i kulturalnego pomimo istotnych walorów przyrodniczych i turystycznych obszaru.</p> <p>Coraz większa działalność sektora społecznego, w tym integracja/rozwój społeczeństwa obywatelskiego, wciąż niski poziom kapitału społecznego</p>	<p>Kształtowanie świadomości obywatelskiej (z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych):</p> <ul style="list-style-type: none"> • o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa o znaczeniu gospodarki rolno-spożywczej • o znaczeniu zielonej gospodarki • o znaczeniu biogospodarki • o znaczeniu ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi • o znaczeniu wzmacniania programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego 	Wspieranie aktywnego włączenia społecznego
<p>rynek pracy (poziom zatrudnienia i stopa bezrobocia) wskazujący na niższy od średniej dla regionu i nierównomierny poziom rozwoju przedsiębiorczości; brak zidentyfikowanych i wspieranych branż kluczowych dla rozwoju regionu (przedsiębiorczość), ograniczona innowacyjność przedsiębiorców lokalnych</p> <p>Niski poziom intensywność ruchu turystycznego obszaru LSR mierzony wskaźnikiem Schneidera²¹</p>	Rozwój przedsiębiorczości w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki	Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR
Rozdrobnione, niskotowarowe i ekstensywne rolnictwo	Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych (gospodarstwa agroturystyczne, zagrody edukacyjne)	Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR
<p>Niewystarczające propagowanie i kultywowanie lokalnego dziedzictwa środowiskowego i kulturalnego pomimo istotnych walorów przyrodniczych i turystycznych obszaru (lasy, jeziora, rzeki Drawa, Piława, dobra jakość wód i powietrza i objęcie różnymi formami ochrony przyrody i krajobrazu tj. Drawski Park Krajobrazowy)</p>	<p>Kultywowanie i propagowanie dziedzictwa kulturowego i walorów naturalnych obszaru LSR</p> <p>(obszar predysponowany do współpracy z innymi podmiotami terytorialnymi również spoza obszaru LSR)</p> <p>Mapowanie i waloryzacja obszarów turystyczno-przyrodniczych,</p>	Wzrost atrakcyjności turystycznej, kulturowej i rekreacyjnej i sportowej obszaru LSR

²¹ Wskaźnik Schneidera jest wskaźnikiem intensywności ruchu turystycznego, wyrażony liczbą turystów korzystających z noclegów, przypadającą na 1000 mieszkańców stałych

	Rozwój zielono-niebieskiej infrastruktury Stworzenie zintegrowanej oferty turystycznej dla całego obszaru LSR	
Niewystarczający rozwój małej ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej Problemy społeczne, ze szczególnym uwzględnieniem problemów ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz skali tych zjawisk (np. dostęp do miejscowej infrastruktury i kultury)	Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej i usług dla lokalnych społeczności Rozwój nowoczesnych technologii i infrastruktury IT	Wzrost atrakcyjności turystycznej, kulturowej i rekreacyjnej i sportowej obszaru LSR
Niewystarczająca ochrona dziedzictwa kulturowego/zabytków i przyrodniczego obszaru LSR	Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi	Wzrost atrakcyjności turystycznej, kulturowej i rekreacyjnej i sportowej obszaru LSR
Niedostateczna integracja i współpraca mieszkańców obszaru oraz słaba wymiana doświadczeń z innymi regionami – w zakresie przede wszystkim rozwoju i promocji turystyki, kultury i produktów lokalnych	Wzmocnienie potencjału partnerstwa LGD i bieżąca działalność związana z realizacją strategii oraz działania animacyjne dotyczące LSR	Wzrost atrakcyjności turystycznej, kulturowej i rekreacyjnej i sportowej obszaru LSR

Źródło: opracowanie własne na podstawie Regulaminu konkursu na wybór LSR Województwa Zachodniopomorskiego [dostęp: [konkurs-na-wybor-strategii-rozwoju-lokalnego](#)]

LGD będzie wspierać zarówno lokalne, jak i -ponadlokalne inicjatywy, szczególnie uwzględniając na obszarze LSR możliwość wykorzystania potencjału jakim jest możliwość pozyskania instrumentów terytorialnych w ramach ZIT Strefa Centralna²² oraz ZIT Partnerstwo Sieć współpracy zarządzania strategicznego gmin na rzecz kompleksowego rozwoju powiatu wałeckiego²³. Warte podkreślenia jest, że w ramach prac nad Strategią terytorialna Partnerstwa Strefy Centralnej zidentyfikowano 16 projektów strategicznych, których realizacja może w dłuższej perspektywie znacząco przyczynić się do realizacji celów Strategii. Pośród projektów strategicznych szczególnie predysponowany dla LGD jest cel z obszaru wsparcia przedsiębiorców w ramach projektu 2. Utworzenie sieci międzygminnych centrów rozwoju przedsiębiorczości. Szansą będzie zatem możliwość wykorzystania potencjału LGD, jako partnerów w realizacji projektów strategicznych i projektów uzupełniających oraz możliwości zaangażowania przedstawicieli LGD w działanie Branżowych Zespołów Sterujących oraz Rady Programowej PSC.

Biorąc pod uwagę zmiany zachodzące na zachodniopomorskim rynku pracy, a także trendy demograficzne mające na nie znaczący wpływ, istotnym jest wspieranie w pierwszej kolejności tych uczestników rynku pracy, których

²² ZIT Strefy Centralnej tworzy 19 jednostek samorządu terytorialnego, w tym 3 powiaty, 6 gmin wiejskich, 9 gmin miejsko-wiejskich i jedna gmina miejska: Gmina Czaplunek, Gmina Drawsko Pomorskie, Gmina Kalisz Pomorski, Gmina Wierzchowo, Gmina Złocieniec, Gmina Dobra, Gmina Łobez, Gmina Radowo Małe, Gmina Resko, Gmina Węgorzyno, Gmina Brzeźno, Gmina Rąbino, Gmina Sławoborze, Gmina Świdwin, Gmina Miejska Świdwin, Gmina Połczyn-Zdrój, Powiat Drawski, Powiat Łobeski, Powiat Świdwiński

²³ ZIT Partnerstwo Sieć współpracy zarządzania strategicznego gmin na rzecz kompleksowego rozwoju powiatu wałeckiego tworzy Powiat Wałecki, Gmina Miejska Wałcz, Gmina Wałcz, Miasto i Gmina Człopa, Gmina i Miasto, Mirosławiec, Gmina i Miasto Tuczno

potencjał jest w stanie w znacznej mierze zmniejszyć asymetrię między jego stroną podażową a popytową, a także podnieść poziom kapitału ludzkiego w województwie. Należy tutaj wymienić zwłaszcza:

- **kobiety** – zidentyfikowanym problemem jest przewyższenie stereotypy odgrywania tradycyjnych ról społecznych i wsparcie przywrócenia ich dla lokalnego rynku pracy. Obszar LSR charakteryzuje się typowo „męskimi” zakładami pracy tj. jednostka wojskowa i zakład karny. Podczas przeprowadzonych wywiadów fokusowych z młodymi mamami oraz pracownikami GOPS z terenu LSR, zdiagnozowano kilka problemów dotyczących tej grupy społecznej, m.in. zauważono, iż sztywna organizacja czasu pracy i niedostatek opieki instytucjonalnej to główne czynniki powodujące trudności w łączeniu pracy zawodowej i opieki nad dziećmi;
- **osoby z niepełnosprawnościami** - w Polsce pod koniec 2018 r. pracujące osoby z niepełnosprawnością stanowiły 3,6% ogólnej liczby pracujących. Różnice między aktywnością zawodową osób sprawnych i z niepełnosprawnością są znaczące. Na podstawie danych GUS współczynnik aktywności zawodowej osób sprawnych w wieku produkcyjnym wynosił 79,8%, wskaźnik zatrudnienia 75,9%, a stopa bezrobocia 4,9%. Różnica między wskaźnikiem zatrudnienia osób sprawnych a osób z niepełnosprawnością w wieku produkcyjnym wynosiła 49,6% a między stopą bezrobocia tych dwóch grup 4,4%. Sytuacja osób z niepełnosprawnością na lokalnym rynku pracy jest niekorzystna, co obrazuje niski poziom aktywności zawodowej i relatywnie wysokie bezrobocie osób niepełnosprawnych. Taka sytuacja w efekcie rodzi wiele negatywnych zjawisk wśród osób niepełnosprawnych: pogłębia izolację i bezradność, utrwala postawy roszczeniowe wobec pomocy instytucji publicznych, utrwala negatywne stereotypy społeczne dotyczące pracy osób z niepełnosprawnością. Dlatego konieczne jest wyrównywanie szans osób zagrożonych wykluczeniem społecznym tak, aby włączać je w życie społeczne oraz ułatwiać integrację na rynku pracy
- **osoby poszukujące zatrudnienia, w tym mieszkańcy osiedli po-PGR** – osoby biernie zawodowo wyzwaniem tej grupy społecznej będzie ich szybkie dopasowanie do oczekiwań pracodawców, wspieraniem „młodej przedsiębiorczości”, powstrzymywaniem przed emigracją do większych ośrodków miejskich, wyzwaniem będzie przywrócenia na rynek pracy tych, którzy są od niego najbardziej oddaleni z powodów barier o charakterze zarówno subiektywnym, jak i obiektywnym. Z uwagi na problemy, na jakie napotykają osoby zagrożone wykluczeniem społecznym podczas szukania zatrudnienia, jak i jego utrzymania, niezbędne jest podejmowanie licznych działań przyczyniających się do pozostawania na rynku pracy jak najdłużej. Obejmą one m.in. wsparcie kierowane do pracodawców, zapewniające ułatwienia w zatrudnianiu osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób biernych zawodowo. Obejmie ono m.in.: poradnictwo psychologiczne, coaching pracowniczy, trenera pracy, szkolenia z zakresu rodzajów niepełnosprawności i wynikających z nich barier.
- **migranci** - grupa docelowa obejmuje osoby przebywające na terenie obszaru LSR pochodzące głównie z terenu objętego działaniami zbrojnymi Ukrainy. Potrzeby tych osób odnoszą się głównie do zapewnienia dostępu do infrastruktury społecznej i możliwości podjęcia działalności gospodarczej
- **seniorzy²⁴ oraz ludzie młodzi²⁵** - analiza danych GUS dotyczących wieku mieszkańców wskazuje, że grupa osób w wieku nieprodukcyjnym na obszarze LSR jest szczególnie wysoka (54%). Wyzwaniem dla tej grupy społecznej będzie wykorzystanie ich doświadczenia zawodowego i kompetencji zawodowych seniorów do ich aktywizacji zawodowej, z kolei dzięki środkom wsparcia EFS+ możliwie będzie podnoszenie kwalifikacji

²⁴ Przez seniorów należy rozumieć osoby starsze czyli obywateli, którzy ukończyli 60. rok życia zgodnie z art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych. (Dz.U. 2015 poz. 1705)

²⁵ do 25 roku życia

młodych ludzi celem ich włączenia na rynek pracy. Odnośnie potrzeb infrastrukturalnych grupa seniorów generować będzie szczególne potrzeby dla obszaru LSR.

LSR przewidywać będzie sposoby animacji, komunikacji i informowania lokalnej społeczności o działaniach na rzecz grup osób w niekorzystnej sytuacji w sposób dostosowany do potrzeb tych osób – w Planie komunikacji zaplanowano, zarówno tradycyjne narzędzia komunikacji tj. plakaty i spotkania w świetlicach wiejskich, jak również wykorzystanie nowych technologii poprzez udostępnianie treści informacyjnych, promocyjnych i doradczych w witrynie internetowej oraz za pośrednictwem mediów społecznościowych.

Rozdział V. Spójność, komplementarność i synergia

W niniejszym rozdziale wskazano opis zgodności i komplementarności LSR z innymi dokumentami planistycznymi i strategiami w szczególności strategią rozwoju województwa, strategiami ponadlokalnymi i terytorialnymi (ZIT/IIT) dotyczącymi obszaru działania LGD, poprzez porównanie celów i założeń tych dokumentów z celami LSR i wykazanie ich spójności, czyli w jaki sposób LSR łączy się z szerszymi strategiami rozwoju na wyższym poziomie. Dodatkowo opisano sposób integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów, czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji zaplanowanych przedsięwzięć LSR.

Opracowana LSR jest spójna z dokumentem strategicznym odnoszącym się do obszaru rolnictwa i rozwoju wsi Strategią zrównoważonego rozwoju wsi rolnictwa i rybactwa 2030²⁶. W strategii przedstawiono pogłębioną analizę możliwości rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa w wymiarze regionalnym, co umożliwiło określenie kluczowych kierunków ich rozwoju do 2030 r. Cele LSR będą spójne z kierunkami działań strategicznych strategii rolniczej w ramach celu szczegółowego II. Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska oraz celu szczegółowego III. Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa.

Podstawowym dokumentem o randze strategicznej na obszarze LSR jest Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030²⁷. Dokument ten określa określającym politykę rozwoju regionu Pomorza Zachodniego. Sformułowana w niej wizja rozwoju regionu zmierza do uzyskania w perspektywie roku 2030 celów rozwojowych zapewniających wyższą jakość życia mieszkańców regionu, w oparciu o potencjał nowoczesnej gospodarki. Strategia określa cztery cele strategiczne: Otwarta społeczność, Dynamiczna gospodarka, Sprawny samorząd oraz Partnerski region. Analiza wykazała spójność LSR przede wszystkim z celami szczegółowymi Strategii wojewódzkiej – tj. 1.2 Włączenie społeczne i zapewnienie szans rozwojowych wszystkim mieszkańcom regionu, 1.3 Rozwój wspólnotowości i tworzenie kapitału społecznego; 2.2 Wzmocnienie gospodarki wykorzystującej naturalne potencjały regionu, 3.2 Rozwój obszarów poza aglomeracyjnymi, 3.3 Zapewnienie zintegrowanej i wydolnej infrastruktury.

Analiza planowanych kierunków działania LSR pokazuje również spójność z ponadlokalnymi i terytorialnymi dotyczącymi obszaru działania LGD tj. Strategia Rozwoju Powiatu Drawskiego na lata 2015-2025²⁸ oraz Strategia Rozwoju Powiatu Choszczeńskiego na lata 2016-2030²⁹; powiat wałeczki nie posiada aktualnej strategii regionalnej. LSR wykazuje spójność z opracowanymi dwoma strategiami ZIT na okres 2021-2027 tj. Strategią terytorialną Partnerstwa Strefy Centralnej (PSC)³⁰ oraz Strategią terytorialną Sieć Współpracy zarządzania strategicznego gmin

---

²⁶ Zob. Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030 przyjęta Uchwałą nr 123 Rady Ministrów z dnia 15 października 2019 r. Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030 jest jedną ze strategii rozwoju, o których mowa w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2021 r. poz. 1057 oraz z 2022 r. poz. 1079) i zastąpiła Strategię zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012–2020 przyjętą uchwałą nr 163 Rady Ministrów z dnia 25 kwietnia 2012 r. (M.P. poz. 839)

²⁷ Por. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030, Uchwała Nr VIII/100/19 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 28 czerwca 2019 r.

²⁸ Zob. Strategia Rozwoju Powiatu Drawskiego na lata 2015-2025, uchwała nr XLVII/428/2014 Rady Powiatu Drawskiego z dnia 24 października 2014 r.

²⁹ Zob. Strategia Rozwoju Powiatu Choszczeńskiego na lata 2016-2030, uchwała nr XIV/115./2016 Rady Powiatu w Choszczynie z dnia 20 września 2016 r.

³⁰ Partnerstwo Strefa Centralna (PSC) zostało utworzone 29 września 2020 roku. Tworzą ją 19 jednostek samorządu terytorialnego, w tym 3 powiaty, 6 gmin wiejskich, 9 gmin miejsko-wiejskich i jedna gmina miejska: Gmina Czaplinek; Gmina Drawsko Pomorskie; Gmina Kalisz Pomorski; Gmina Wierzchowo; Gmina Złocieniec; Gmina Dobra; Gmina Łobez; Gmina Radowo Małe; Gmina Resko; Gmina Węgorzyno; Gmina Brzeżno; Gmina Rąbino GW; Gmina Sławoborze GW; Gmina Świdwin; Gmina Miejska Świdwin; Gmina Potczyn-Zdrój GMW; Powiat Drawski; Powiat Łobeski; Powiat Świdwiński.

na rzecz kompleksowego rozwoju powiatu wałeckiego³¹. LSR wskazuje również spójność celów strategicznych ze lokalnymi strategiami rozwoju gmin członkowskich tj. Strategia Rozwoju Gminy Czaplonek 2014-2020 (przedłużony okres obowiązywania do końca 2022 r.)³², Strategia Rozwoju i Promocji Gminy Człopa na lata 2016 - 2023³³, Strategia Rozwoju Gminy Mirosławiec na lata 2016 - 2025³⁴, Strategia Rozwoju Gminy Tuczo na lata 2017-2026³⁵, Strategia Rozwoju Gminy Wałcz na lata 2016-2025³⁶, Strategia Rozwoju Gminy Wierzchowo na lata 2016-2025³⁷ oraz Strategia Rozwoju Gminy Złocieniec na lata 2015-2025³⁸; Gmina Drawno, Gmina Drawsko Pomorskie, Gmina Kalisz Pomorski nie posiada aktualnej strategii rozwoju gminy na okres programowania 2023-2027³⁹. Poniżej zaprezentowano zestawienie tabelaryczne:

Tabela 16. Zgodność celów LSR z dokumentami strategicznymi

Dokumenty strategiczne na poziomie centralnym, regionalnym i lokalnym	Cele tematyczne LSR		
	Cel 1. Wspieranie aktywnego włączenia społecznego	Cel 2. Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR	Cel 3. Wzrost atrakcyjności turystycznej, kulturowej i rekreacyjnej i sportowej obszaru LSR
Strategia zrównoważonego rozwoju wsi rolnictwa i rybactwa 2030	Cel szczegółowy II. Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska	Cel szczegółowy III. Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa	Cel szczegółowy II. Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska
Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030	I Cel strategiczny – Otwarta społeczność Cele strategiczne 1.2 Włączenie społeczne i zapewnienie szans rozwojowych wszystkim mieszkańcom regionu, 1.3 Rozwój wspólnotowości i tworzenie kapitału społecznego	II Cel strategiczny – Dynamiczna gospodarka Cele strategiczne 2.2 Wzmocnienie gospodarki wykorzystującej naturalne potencjały regionu	III Cel strategiczny - Sprawny samorząd Cel strategiczny 3.2 Rozwój obszarów poza aglomeracyjnych, 3.3 Zapewnienie zintegrowanej i wydolnej infrastruktury

³¹ Partnerstwo: „Sieć współpracy zarządzania strategicznego gmin na rzecz kompleksowego rozwoju powiatu wałeckiego” tworzy Powiat Wałecki, Gmina Miejska Wałcz, Gmina Wałcz, Miasto i Gmina Człopa, Gmina i Miasto, Mirosławiec, Gmina i Miasto Tuczo.

³² Zob. Strategia Rozwoju Gminy Czaplonek 2014-2020 (przedłużony okres obowiązywania do końca 2022 r.), uchwała nr XXXIX/499/14 Rady Miejskiej w Czaplunku z dnia 24 kwietnia 2014 r, uchwała nr XXVIII/251/20 Rady Miejskiej w Czaplunku z dnia 31 grudnia 2020 r.

³³ Zob. Strategia Rozwoju i Promocji Gminy Człopa na lata 2016 – 2023, uchwała nr XII/100/2016 Rady Miejskiej w Człopie z dnia 16 marca 2016r.

³⁴ Zob. Strategia Rozwoju Gminy Mirosławiec na lata 2016 – 2025, Uchwała nr XIV/129 /2015 Rady Miejskiej w Mirosławcu z dnia 29 grudnia 2015 r.

³⁵ Zob. Strategia Rozwoju Gminy Tuczo na lata 2017-2026

³⁶ Zob. Strategia Rozwoju Gminy Wałcz na lata 2016-2025, uchwała nr XXIV/141/2016 Rady Gminy Wałcz z dnia 29 września 2016 r.

³⁷ Zob. Strategia Rozwoju Gminy Wierzchowo na lata 2016-2025

³⁸ Zob. Strategia Rozwoju Gminy Złocieniec na lata 2015-2025, uchwała nr LIII/435/2014 Rady Miejskiej w Złocieniu z dnia 30 października 2014 r.

³⁹ Gmina Drawno rozpoczęła pracę nad Strategią Rozwoju Gminy Drawno na lata 2023 – 2030, jednak w okresie opracowania LSR prace nie zostały zakończone, Strategia Rozwoju Gminy Drawsko Pomorskie na lata 2014-2020, Strategia rozwoju Gminy Kalisz Pomorski na lata 2014-2020, Gmina Tuczo rozpoczęła pracę nad aktualizacją strategii gminnej opracowując projekt Strategii Rozwoju Gminy Tuczo na lata 2023-2033, jednak w okresie opracowania LSR prace nie zostały zakończone

Strategia Terytorialna Partnerstwo Strefa Centralna	<p>Cel 4 : Rewitalizacja zdegradowanych społecznie i ekonomicznie obszarów wiejskich</p> <p>Cel 6 : Zwiększenie odporności na zmiany klimatu</p>	Cel 1 : Poprawa warunków do rozwoju przedsiębiorczości	<p>Cel 3 : Zrównoważona turystyka oparta na endogenicznych zasobach przyrodniczych i krajobrazowych</p> <p>Cel 5 : Poprawa jakości i dostępności usług publicznych</p>
Strategia Terytorialna Partnerstwo Sieć Współpracy zarządzania strategicznego gmin na rzecz kompleksowego rozwoju powiatu wałeckiego	Cel strategiczny 2. Społeczność Partnerstwa – otwarta, współpracująca, dbająca o przyszłość pokoleń i tożsamość kulturową, wspierana inteligentnymi instytucjami	Cel strategiczny 1. Gospodarka lokalna, w tym turystyka, oparta o silną infrastrukturę, rozwijająca się dzięki innowacyjnym technologiom, wiedzy i edukacji	Cel strategiczny 2. Społeczność Partnerstwa – otwarta, współpracująca, dbająca o przyszłość pokoleń i tożsamość kulturową, wspierana inteligentnymi instytucjami
Strategia Rozwoju Powiatu Drawskiego na lata 2015-2025	<p>Cel strategiczny: Rozwój usług sfery społecznej Powiatu Drawskiego</p> <p>Cel strategiczny: Poprawa warunków infrastrukturalnych rozwoju gospodarczego i społecznego powiatu drawskiego</p>	Cel strategiczny: Wzmocnienie potencjału gospodarczego powiatu drawskiego	Cel strategiczny: Zachowanie walorów przyrodniczych
Strategia Rozwoju Powiatu Choszczeńskiego na lata 2016-2030	Cel strategiczny 3. Wzrost tożsamości i spójności społecznej mieszkańców Powiatu	<p>Cel strategiczny 2. Rozwój konkurencyjnej gospodarki lokalnej i rynku pracy</p> <p>Cel strategiczny 5. Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich</p>	<p>Cel strategiczny 1. Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej</p> <p>Cel strategiczny 4. Rozwój turystyki oraz zachowanie i ochrona wartości przyrodniczych</p>
Strategia Rozwoju Gminy Czaplinek 2014-2020 (przedłużony okres obowiązywania do końca 2022 r.)	Cel strategiczny 1. Jezioro Drawsko przystanią dla turystyki i przedsiębiorczości	<p>Cel strategiczny 1. Jezioro Drawsko przystanią dla turystyki i przedsiębiorczości</p> <p>Cel strategiczny 2. Wydłużanie sezonu turystycznego.</p> <p>Cel strategiczny 3. Stworzenie mechanizmów wsparcia dla przedsiębiorczości.</p>	<p>Cel strategiczny 2. Wydłużanie sezonu turystycznego</p> <p>Cel strategiczny nr 4 Tworzenie warunków dla rozwoju lotniska w Broczynie dla biznesu, turystyki i sportu</p>
Strategia Rozwoju i Promocji Gminy Człopa na lata 2016 - 2023	Cel strategiczny 3. Tworzenie warunków do rozwoju innowacyjnego rolnictwa i wysokiej jakości usług dla ludności	<p>Cel strategiczny 1. Intensywny rozwój gminy oparty także o gospodarkę i edukację</p> <p>Cel strategiczny 3. Tworzenie warunków do rozwoju</p>	Cel strategiczny 2. Dziedzictwo kulturowe, turystyka i rekreacja oparta o rozwój, rozbudowę i modernizację

		innowacyjnego rolnictwa i wysokiej jakości usług dla ludności	
Strategia Rozwoju Gminy Mirosławiec na lata 2016 - 2025	Cel strategiczny 5. Poprawa jakości środowiska życia mieszkańców gminy	Cel strategiczny 1. Stworzenie wysokiej jakości miejsc pracy Cel strategiczny 3. Rozwój gospodarczy wsi poprzez wykorzystanie potencjału gospodarstw rolnych i dywersyfikację źródeł dochodu mieszkańców wsi	Cel strategiczny 3. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Gminy Mirosławiec
Strategia Rozwoju Gminy Tuczo na lata 2017-2026	Cel strategiczny 1.5. Działania na rzecz stworzenia zintegrowanego systemu wsparcia i aktywizacji osób niepełnosprawnych Cel strategiczny 1.6. Podejmowanie działań na rzecz wsparcia seniorów w ich integracji i pełnym dostępie do oferty edukacyjnej, kulturalnej, usług zdrowotnych, rekreacji i wypoczynku Cel strategiczny 1.7. Aktywizowanie grup zagrożonych wykluczeniem społecznym Cel strategiczny 1.8. Tworzenie podstaw dla rozwoju współpracy z organizacjami pozarządowymi	Cel strategiczny 2.2. Stworzenie warunków do rozwoju różnych form turystyki na terenie gminy Tuczo Cel strategiczny 4.1. Tworzenie warunków dla dalszego rozwoju gospodarczego gminy Cel strategiczny 4.3. Tworzenie warunków na rzecz kompatybilności wszystkich zamierzeń gospodarczych i społecznych z warunkami określonymi przestrzenią gmin	Cel strategiczny 2.1. Podejmowanie działań dla podniesienia jakości ochrony środowiska w gminie Tuczo Cel strategiczny 3.1. Podwyższenie jakości oferty gminy w zakresie rekreacji i wypoczynku.
Strategia Rozwoju Gminy Wałcz na lata 2016-2025	Cel strategiczny 2. Rozwój infrastruktury społecznej	Cel strategiczny 1. Rozwój gospodarczy Cel strategiczny 3. Rozwój zrównoważonego rolnictwa opartego na innowacjach	Cel strategiczny 4. Dziedzictwo kulturowe, turystyka i rekreacja oparta o rozwój, rozbudowę i modernizację Cel strategiczny 6. Rewitalizacja terenów kryzysowych
Strategia Rozwoju Gminy Wierzchowo na lata 2016-2025	Cel strategiczny C. Rozwój mieszkalnictwa oraz poprawa infrastruktury społecznej	Cel strategiczny A. Tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości	Cel strategiczny D. Poprawa jakości infrastruktury technicznej i wzrost wykorzystania energii przyjaznej środowisku

Strategia Rozwoju Gminy Złocieniec na lata 2015-2025	Cel strategiczny 6: Rozwój usług infrastruktury społecznej Gminy Złocieniec	Cel strategiczny 1: Aktywizacja rozwoju gospodarczego Cel strategiczny 2: Rozwój zatrudnienia i zamożności mieszkańców	Cel strategiczny 3: Podejmowanie i kontynuowanie działań wspierających turystyczną atrakcyjność gminy, traktowaną jako jeden z głównych zasobów gospodarczych (i społecznych) wspólnoty gminnej. Cel strategiczny 5: Rozwój infrastruktury technicznej i mieszkalnictwa oraz ograniczenie wpływu działalności człowieka na środowisko
--	---	---	--

Źródło: opracowanie własne

LGD zamierza ubiegać się o wsparcie, poza PS WPR i FEPZ. LGD posiada doświadczenie w realizacji projektów dotacyjnych finansowanych ze środków spoza PROW 2014–2020. W mijającym okresie programowania LGD pozyskało blisko 640 tys. zł z tytułu realizacji takich projektów⁴⁰. LGD planuje pozyskanie środków Programu „Działaj Lokalnie” przedsięwzięcia Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności, realizowanego przez Akademię Rozwoju Filantropii w Polsce⁴¹. W ramach celu 1 LGD realizować będzie zadania Ośrodka Działaj Lokalnie. LGD ma bogate doświadczenia udziału w programie Działaj Lokalnie⁴² w poprzednich okresach programowania. Wsparcie ze środków zewnętrznych, poza PS WPR i FEPZ zaplanowane zostało w ramach Przedsięwzięcia 1.3. Kształtowanie świadomości obywatelskiej oraz Przedsięwzięcia 3.3. Wzmocnienie potencjału partnerstwa LGD.

Przedsięwzięcia LSR mają bardzo zróżnicowany charakter. Jakkolwiek służą wspólnie realizacji celów strategicznych, to jednak – w wymiarze praktycznym – mogą ze sobą kolidować, merytorycznie lub przestrzennie, osłabiając się wzajemnie albo rodząc problemy w realizacji. Stąd potrzeba zaplanowania efektywnych mechanizmów faktycznej koordynacji i integracji różnorodnych przedsięwzięć (zarówno „twardych” jak i „miękkich”), a także łagodzenia napięć, jakie mogą zaistnieć między poszczególnymi przedsięwzięciami, czy też rezultatami realizacji. W LSR zintegrowano różne działania służące realizacji celów LSR, w związku z czym zachowana została komplementarność dokumentu w aspektach odnoszących się do zaplanowanych przedsięwzięć. Kompleksowe rozwiązanie problemów jest nadrzędnym celem realizowanych przedsięwzięć, występujących na obszarze LSR. Poniżej zaprezentowano mechanizmy zachowania komplementarności

⁴⁰ Zob. więcej sprawozdanie roczne z realizacji LSR za 2022 r. i dane sprawozdawcze biura LGD.

⁴¹ Program „Działaj Lokalnie” powstał w 2000 roku i jest przedsięwzięciem Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności (PAFW). Głównym celem Programu jest wspieranie i aktywizowanie lokalnych społeczności na terenach wiejskich i w małych miastach poprzez projekty obywatelskie, które służą pobudzeniu aspiracji rozwojowych i poprawie jakości życia oraz przyczyniają się do budowy kapitału społecznego. Ośrodki Działaj Lokalnie to organizacje, które prowadzą lokalne konkursy grantowe. Za ich pośrednictwem rozdzielają środki przekazane przez PAFW oraz pozyskane od samorządów, przedsiębiorców i osób prywatnych. Zajmują się także działalnością szkoleniową, doradztwem i wspierają wolontariat.

⁴² Poza tymi środkami pomocowymi LGD będzie otwarta na pozyskanie finansowania przedsięwzięć z kolejnych programów. Oprócz ww. źródeł i instrumentów finansowania jako źródła finansowania Strategii należy brać pod uwagę także różnorodne programy/fundusze krajowe i regionalne, min.: Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych, Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg Samorządowych, Program Inwestycji Strategicznych, Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich 2018-2030, Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030, Narodowy i Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Programy krajowe Ministerstwa Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu, itd.) oraz środki Samorządu Województwa i inne dostępne fundusze umożliwiające realizację wybranych celów.

przedsięwzięć na poziomie lokalnej strategii w ujęciu przestrzennym, problemowym, instytucjonalno-proceduralnym oraz w ujęciu źródeł finansowania.

W ramach procesu programowania LSR analizie poddano mechanizmy i narzędzia służące zapewnieniu koordynacji komplementarności LSR z innymi interwencjami finansowanymi w ramach funduszy unijnych oraz innych środków wsparcia zewnętrznego. Komplementarność i zintegrowanie z projektami finansowanymi z innych programów zostanie zapewniona na etapie wyboru projektów. Jednym z kryteriów wyboru projektów będzie komplementarność. Istotnym elementem w zakresie zapewniania komplementarności jest jej promowanie oraz zwiększanie świadomości jej wagi wśród wnioskodawców i beneficjentów.

Komplementarność przedsięwzięć w ujęciu lokalności podejścia do rozwiązania problemów

W zakresie rekomendacji, przedmiotowa diagnoza (Rozdział II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR) w sposób obszarowy koncentrowała się na zdefiniowaniu wniosków i w dalszej kolejności na identyfikacji konkretnych problemów i potrzeb. Wskazane potencjalne obszary współpracy mają charakter ramowy, tym niemniej stanowią materiał pomocniczy w kontekście wypracowywania wspólnej interwencji w ramach obszaru LSR i tworzenia przedsięwzięć w oparciu o interwencję ukierunkowaną terytorialnie (oddolnie). Przedsięwzięcia ujęte w LSR skoncentrowane są na rozwiązanie określonych problemów istniejących na wybranych wymiarach problemowych tj. wymiar społeczny, wymiar przedsiębiorczości oraz wymiar środowiskowo-przestrzenny. Poszczególne przedsięwzięcia umiejscowione zostały w trzech celach odpowiadających obszarom dopełniają się wzajemnie w ujęciu przestrzennym, a także zostały skonstruowane w oparciu o cel, są kompatybilne względem siebie. Planowane przedsięwzięcia są komplementarne względem obszaru LSR, na którym będą realizowane, a w szczególności odnoszą się do obszaru, który jest objęty największą koncentracją problemów i negatywnych zjawisk. Realizowana jest tym samym jedna z cech podejścia Leader tj. lokalne podejście. Cele zostały sformułowane na podstawie specyficznej sytuacji danego obszaru, jego silnych i słabych stron opisanych w przedstawionej powyżej analizie SWOT.

Komplementarność przedsięwzięć w ujęciu oddolności podejścia

W ramach przedsięwzięć LSR ujęto wszystkie formy wsparcia, zarówno projekty konkursowe, jak i projekty grantowe i operacje własne, co pozwoli na dodatkowe oddolne zaangażowanie lokalnych partnerów. Zaangażowanie lokalnych uczestników obejmuje całą wspólnotę, społeczne i gospodarcze grupy interesu i reprezentatywne instytucje publiczne. Oddolne podejście opiera się dwóch działaniach („animacja” i szkolenie lokalnych grup) i pojawia się na różnych etapach programu. Analiza członków LGD i partnerów działających na obszarze LSR dokonana na etapie programowania miała na celu wskazanie aktorów, którzy mogą włączyć się w tworzenie i wdrażanie LSR. Analizie poddano przede wszystkim instytucje, organizacje pozarządowe i lokalnych przedsiębiorców. Udział partnerów społecznych, gospodarczych i publicznych zapewniono w organie decyzyjnym (Radzie LGD). Dobór przedsięwzięć również uwzględnia skierowanie ich do wszystkich sektorów – zob. tabela określająca grupy docelowe LSR. Na etapie realizacji LSR zaplanowano aktywne włączenie wszystkich członków LGD poprzez umożliwienie zgłaszania nowych pomysłów do realizacji LSR. W Statucie wskazano, że w celu zapewnienia partnerskich relacji w LGD i efektywnej współpracy różnych podmiotów wdrażających LSR relacje między członkami LGD na etapie wdrażania LSR są oparte na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji, zasady wymiany informacji oraz sposób komunikacji pomiędzy członkami LGD komunikacja prowadzona będzie w sposób zapewniający dostępność osobom ze szczególnymi potrzebami przez stosowanie uniwersalnego projektowania lub racjonalnych usprawnień, w tym za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej wraz z informacją o metodach umożliwiających skorzystanie z takich środków komunikacji.

Komplementarność przedsięwzięć w ujęciu partnerskiego podejścia

LGD posiada doświadczenie realizacji projektów partnerskich. W latach 2016-2022 zrealizowane zostały do realizacji cztery projekty współpracy, w tym dwa międzynarodowe⁴³. W LSR zaplanowano wdrożenie projektów partnerskich w przedsięwzięciu 3.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi.

Komplementarność przedsięwzięć w ujęciu innowacyjności

W LSR zwrócono uwagę na problemy dotyczące niskiego poziomu innowacyjności lokalnej gospodarki. W konsekwencji, w ramach przyjętych kryteriów oceny operacji zastosowano w LSR kryterium innowacyjności. Zaplanowano preferowanie rozwiązań kreatywnych (w przeciwieństwie do rozwiązań imitujących i pozornych) powstających w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczących nowych produktów, usług, procesów lub organizacji. Dodatkowo, innowacyjnym rozwiązaniem stosowanym przez LGD będzie wspólna identyfikacja wizualna. Jej stosowanie przez beneficjentów będzie dodatkowo punktowane. Stosowanie atrakcyjnego loga przyczyni się z pewnością do zwiększania rozpoznawalności LGD.

Komplementarność przedsięwzięć w ujęciu integracyjnego podejścia

Przedsięwzięcia przedstawione w LSR wzajemnie się uzupełniają, dopełniając w osiągnięciu wyznaczonego celu. Wszystkie przedsięwzięcia wykazują synergię lub komplementarność w osiągnięciu celów LSR oraz oddziałując pozytywnie na siebie uzupełniając swoje efekty i potęgując je, a zależności zostały opisane i uzasadnione zakresem i specyfiką przedsięwzięć oraz celami LSR (tabela oddziaływania poniżej). Szczególnie wysoki stopień komplementarności międzyprogramowej (integrującej podejście do oddziaływania na zidentyfikowane problemy) odnotowano w ramach przedsięwzięć zaplanowanych do finansowania ze środków FEPZ oraz PS WPR. Zaplanowano wykorzystanie projektów infrastrukturalnych realizowanych w ramach celu 3 do aktywizacji i rozwoju przedsiębiorczości zaplanowanego w ramach celu 2. Dodatkowo, Przedsięwzięcie 3.3. Wzmocnienie potencjału partnerstwa LGD będące swoistym „przedsięwzięciem horyzontalnym” oddziaływać będzie na wszystkie pozostałe przedsięwzięcia zapewniając efekt synerгии.

Tabela 17. Ocena powiązań pomiędzy poszczególnymi przedsięwzięciami LSR (zgodnie z numeracją)

	1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	2.3	3.1	3.2	3.3	3.3
1.1										
1.2										
1.3										
2.1										
2.2										
3.1										
3.2										
3.3										

+2 – bardzo silne powiązanie	
+1 – silne powiązanie	
0 – neutralne powiązanie	

⁴³ Partnerem projektów międzynarodowych współpracy LGD w okresie programowania 2014-2020 były LGD MAS „Opavsko” z siedzibą w Opavsku (Czechy), MAS „Splav” z siedzibą w Kostełcu nad Orlicí (Czechy) oraz z Kauno Rajnono Vietos Veiklos Grupe i jeden skierowany był do podmiotów sektora rybackiego i branży turystycznej

Źródło: opracowanie własne

Kolejnym z lokalnych kryteriów wyboru projektów będzie komplementarność. Istotnym elementem w zakresie zapewniania komplementarności jest jej promowanie oraz zwiększanie świadomości jej wagi wśród wnioskodawców i beneficjentów⁴⁴.

Komplementarność przedsięwzięć w ujęciu tworzenia powiązań i współpracy

Cele strategiczne LSR obejmują w sposób spójny całość obszaru i całą społeczność zamieszkujących gminy członkowskie LGD. Problemy demograficzne i społeczne dotyczą wszystkich gmin członkowskich LGD w różnym ich nasileniu i złożoności. Wspólne działania nastawione są na współpracę i rozwój społeczności wszystkich partnerskich gmin i powiatów LGD ma dobre doświadczenia realizacji projektów partnerskich (projektów współpracy w okresie 2014-2020 – zob. Rozdział II. LSR). Korzyści jakie LSR może osiągnąć w wyniku działań innych podmiotów, które będą komplementarne wobec LSR polegać będą na możliwości otwarcia się mieszkańców i przedsiębiorców na nowe możliwości działania i realizacji własnych zadań. Niezależnie do działań konkursowych LGD zaplanowało partnerstwo w ujęciu wewnętrznym. LGD reprezentując partnerskie podejście do podmiotów z obszaru objętego LSR przewiduje w Statucie możliwość zgłaszania pomysłów na realizację nowych projektów przez LGD lub podmioty inne niż LGD w ramach LSR. LGD posiada doświadczenie w realizacji projektów grantowych w okresie 2014-2020. W 2019 r. realizowano projekt grantowy pn. „Przeprowadzenie 45 szkoleń mających na celu aktywizację społeczno-zawodową mieszkańców w oparciu o walory środowiskowe obszaru LGD.” Beneficjentami były 3 stowarzyszenia z obszaru działania LGD Partnerstwo Drawy z Liderem Wałęckim. Realizacja projektów pochodzących ze środków EFS+ odbywać się będzie w formule grantowej. LGD planuje dodatkowo, oprócz formuły projektów konkursowych realizację projektów grantowych w przedsięwzięciu 1.2 Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LSR i przedsięwzięciu 1.3. Kształtowanie świadomości obywatelskiej.

Komplementarność przedsięwzięć w ujęciu lokalnego finansowania i zarządzania

W LSR zaplanowano wybór dostępnych źródeł finansowania odnoszący się do zdiagnozowanych problemów obszaru LSR, wskazując jako główne finansowania zarówno PS WPR (EFRROW), jak i FEPZ (EFS+). Jako dodatkowe źródło finansowania wskazano środki, przede wszystkim w obszarze aktywizacji organizacji pozarządowych i budowania kapitału społecznego. Podejmowane będą działania realizowane będą na poziomie lokalnym. Takie podejście, szczególnie w zakresie aktywnej integracji na poziomie społeczności lokalnej przyczynić się do poprawy spójności społecznej i terytorialnej. Współpraca i wspólne oddolne definiowanie potrzeb i problemów oraz propozycji ich rozwiązań prowadzi do zintegrowanego/spójnego i zrównoważonego rozwoju danego obszaru poprzez lepszą mobilizację potencjału na szczeblu lokalnym. Zwiększenie udziału społeczności lokalnych w programowaniu i zarządzaniu rozwojem danego obszaru poprzez realizację LSR przyczyni się do wzrostu poziomu kapitału społecznego – zwiększania partycypacji społecznej lub szeroko rozumianej aktywności obywatelskiej. Budowanie kapitału społecznego jest podstawą budowy społeczeństwa obywatelskiego i warunkuje rozwój społeczno-gospodarczy regionu. Zastosowanie instrumentu RLKS daje bowiem szansę na zidentyfikowanie potrzeb mieszkańców obszaru LSR na możliwie najniższym poziomie i precyzyjny dobór interwencji w celu najbardziej efektywnego rozwiązywania problemów.

Rozdział VI. Cele i wskaźniki

W rozdziale przedstawiono propozycję wskaźników stanowiących miarę realizacji celów oraz przedsięwzięć LSR. Wskaźniki wyznaczono na dwóch poziomach tj. produkty (na poziomie przedsięwzięć) oraz rezultaty (na poziomie celów). Wskaźniki mają swoje źródło w zapisach programów finansujących LSR: PS WPR (EFRROW) oraz FEPZ

⁴⁴ Kompletna lista lokalnych kryteriów wyboru operacji w ramach LSR zostanie opracowana wraz z procedurą oceny zgodnie z przepisami umowy ramowej w okresie 60 dni od dnia wyboru LSR.

(EFS+) w zakresie dostępnym dla LGD z terenu woj. zachodniopomorskiego w ramach **Priorytetu 6 – Fundusze Europejskie na rzecz aktywnego Pomorza Zachodniego, cel szczegółowy (h) Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji.**

Cele LSR zostały sformułowane oparciu o konsultacje społeczne i powiązanie ich z analizą potrzeb i potencjału obszaru w zintegrowany sposób. W celu 1, z uwagi na interwencję zaplanowaną w obszarze społecznym uwzględniono finansowanie zarówno ze środków FEPZ, jak również PS WPR. Dzięki wykorzystaniu komplementarnych środków pomocowych z dwóch funduszy planuje uzyskanie efektu synergii.

Dodatkowo w celu 1. Planuje się pozyskanie dodatkowych środków pomocowych, poza PS WPR i FEPZ, jakim będą środki zewnętrzne Programu „Działaj Lokalnie” przedsięwzięcia Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności, realizowanego przez Akademię Rozwoju Filantropii w Polsce. Realizacja pozostałych celów (cel 2 i cel 3) finansowana będzie ze środków PS WPR (EFRROW). Dobór przedsięwzięć odpowiada celom szczegółowym, jakie zaplanowano do realizacji w ramach LSR. Zakres tematyczny wsparcia interwencji zostanie określony szczegółowo w Wytycznych opracowanych przez MRIRW, poniżej zaprezentowano jednak warunki brzegowe do planowanych przedsięwzięć:

Tabela 18. Opis zakresu poszczególnych przedsięwzięć LSR

Przedsięwzięcie	Zakres wsparcia	Główne warunki wsparcia
Przedsięwzięcie 1.1. Aktywizacja społeczna i zawodowa	<p>Opis działania Typy projektów:</p> <p>1. Wsparcie aktywizacyjne na rzecz rodzin, społeczności i osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz ich otoczenia, a także osób biernych zawodowo poprzez usługi integracji:</p> <p>- społecznej, której celem jest nabycie, przywrócenie lub wzmocnienie kompetencji społecznych, zaradności, samodzielności i aktywności społecznej poprzez m.in. udział w zajęciach w jednostkach reintegracyjnych takich jak WTZ, ZAZ, CIS, KIS; organizacje i finansowanie usług wspierających osoby z niepełnosprawnościami; organizacja i finansowanie treningów kompetencji i umiejętności społecznych, organizacja i finansowanie usług wsparcia i aktywizacji rodzin marginalizowanych, koszty zatrudnienia np. asystenta osoby bezdomnej, asystenta osoby opuszczającej zakład karny, pokrycie kosztów uczestnictwa w placówkach wsparcia dziennego, świetlicach i klubach, praca socjalna itp.,</p> <p>- edukacyjnej, której celem jest nabycie lub potwierdzenie kwalifikacji ogólnych lub zawodowych dostosowanych do potrzeb rynku pracy np. sfinansowanie zajęć szkolnych, związanych z uzupełnieniem wykształcenia na poziomie podstawowym, gimnazjalnym, ponadgimnazjalnym lub policealnym dla osób w</p>	<p>Dodatkowe informacje dotyczące realizowanych projektów:</p> <p>1. Wsparcie dla instrumentu rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność realizowane będzie przez LGD, poprzez wdrażanie opracowanych na poziomie lokalnym strategii rozwoju.</p> <p>2. Wsparcie w ramach działania będzie zgodne z zapisami ustawy z 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności.</p> <p>3. Wsparcie w ramach działania będzie zgodne z zapisami ustawy z 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027.</p> <p>4. W zakresie nieuregulowanym w ustawie z 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności wsparcie będzie zgodne z zapisami ustawy z 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027.</p>

	<p>wieku aktywności zawodowej (wraz ze stypendiami), zajęcia w ramach kształcenia ustawicznego oraz kosztów z nimi związanych w celu uzyskania zawodu lub przygotowania zawodowego sfinansowanie zajęć w ramach podnoszenia kompetencji kluczowych), organizacja i sfinansowanie usług wspierających aktywizację edukacyjną (np. brokera edukacyjnego oraz kosztów z nimi związanych itp.),</p> <p>- zdrowotnej, której celem jest wyeliminowanie lub złagodzenie barier zdrowotnych utrudniających funkcjonowanie w społeczeństwie lub powodujących oddalenie od rynku pracy (jako jeden z elementów projektu). Finansowanie usług zdrowotnych jest możliwe w zakresie działań o charakterze diagnostycznym lub profilaktycznym, zaś finansowanie leczenia jest możliwe wyłącznie w ramach opieki długoterminowej, jako wsparcie towarzyszące,</p> <p>- zawodowej, której celem jest pomoc w podjęciu decyzji dotyczącej wyboru lub zmiany zawodu, wyposażenie w kompetencje i kwalifikacje zawodowe oraz umiejętności pożądane na rynku pracy (poprzez m.in. udział w zajęciach w jednostkach reintegracyjnych, kursy i szkolenia zawodowe, staże i praktyki zawodowe, zatrudnienie subsydiowane), pośrednictwo zawodowe oraz pośrednictwo pracy, pomoc w utrzymaniu zatrudnienia (finansowanie trenera pracy, doradcy zawodowego, zatrudnienie wspomagane obejmujące wsparcie osoby z niepełnosprawnością przez trenera pracy/asystenta zawodowego u pracodawcy),</p> <p>- o charakterze środowiskowym integrującym środowiska lokalne np. uczestnictwo w kulturze, zwiększanie kompetencji w zakresie spędzania czasu wolnego (jako jeden z elementów projektu).</p> <p>2. Profilaktyka wykluczenia społecznego przy wykorzystaniu środowiskowych form aktywizacji społecznej, skierowana przede wszystkim do dzieci i młodzieży, wyłącznie jako wsparcie towarzyszące, niezbędne do aktywizacji osób i rodzin zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym (kluby samopomocy, świetlice środowiskowe, kluby młodzieżowe, kluby pracy) – jako uzupełnienie działań wskazanych w typie projektu 1.</p>	<p>5. Przedsięwzięcia realizowane w obszarze aktywizacji społeczno-zawodowej będą zgodne z wytycznymi dotyczącymi realizacji projektów z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w regionalnych programach na lata 2021–2027.</p> <p>6. W Typie projektu 3 nie zakłada się cross-finansingu.</p> <p>Maksymalny % poziom dofinansowania UE w projekcie 85</p> <p>Maksymalny % poziom dofinansowania całkowitego wydatków kwalifikowalnych na poziomie projektu (środki UE + współfinansowanie ze środków krajowych przyznane beneficjentowi przez właściwą instytucję) 95</p> <p>Uproszczone metody rozliczania: Brak, uproszczona metoda rozliczania wydatków w oparciu o projekt budżetu [art. 53(3)(b) CPR]</p> <p>Forma wsparcia: Dotacja</p> <p>Dopuszczalny cross-finansing (%) 20</p> <p>Typ beneficjenta – ogólny</p> <p>Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe,</p> <p>Przedsiębiorstwa, Rozwój lokalny kierowany przez społeczność (RLKS), Służby publiczne</p>
--	---	---

	<p>3. Wsparcie dla pracodawców w celu tworzenia ułatwień dla zatrudniania osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób biernych zawodowo obejmujące m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poradnictwo psychologiczne, - coaching pracowniczy, - mentoring, - wsparcie trenera pracy, - zatrudnienie tłumacza języka migowego, - szkolenia z zakresu rodzajów niepełnosprawności i wynikających z nich barier, - działania informacyjno-edukacyjne związane z niwelowaniem stereotypów dot. zatrudnienia osoby z niepełnosprawnościami. 	
<p>Przedsięwzięcie 1.2. Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LSR</p>	<p>włączenie społeczne seniorów (osoby powyżej 60 roku życia), ludzi młodych (osoby do 25 roku życia) i osób w niekorzystnej sytuacji (osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie, kobiety, migranci, rolnicy z małych gospodarstw niskotowarowych lub osoby poszukujące zatrudnienia np. mieszkańcy osiedli po-PGR)</p>	<p>min. kwota kosztów projektu 50 tys. zł; max kwota dotacji 500 tys. zł; dofinansowanie do 100 %, a w przypadku JSFP poziom dofinansowania wynosi 75%, wyłączone zostały projekty obejmujące budowę lub modernizację dróg, targowisk, sieci wodno-kanalizacyjnych, przydomowych oczyszczalni ścieków). Projekty grantowe: min. kwota kosztów projektu 10 tys. zł; max kwota dotacji 50 tys. zł; dofinansowanie do 100 %</p>
<p>Przedsięwzięcie 1.3. Kształtowanie świadomości obywatelskiej</p>	<p>kształtowanie świadomości obywatelskiej (z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych): o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, o znaczeniu gospodarki rolno-spożywczej, o znaczeniu zielonej gospodarki, o znaczeniu biogospodarki, o znaczeniu ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi, o znaczeniu wzmacniania programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, innej</p>	<p>Projekty konkursowe: min. kwota kosztów projektu 50 tys. zł; max kwota dotacji 500 tys. zł; dofinansowanie do 100 %, a w przypadku JSFP poziom dofinansowania wynosi 75%, wyłączone zostały projekty obejmujące budowę lub modernizację dróg, targowisk, sieci wodno-kanalizacyjnych, przydomowych oczyszczalni ścieków)</p> <p>Projekty grantowe: min. kwota kosztów projektu 10 tys. zł; max kwota dotacji 50 tys. zł; dofinansowanie do 100 %,</p>
<p>Przedsięwzięcie 2.1. Rozwój przedsiębiorczości</p>	<p>podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne, rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej</p>	<p>min. kwota kosztów projektu 50 tys. zł; max kwota premii 150 tys. zł; max poziom dofinansowania 65% - premie, rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej</p> <p>Projekty konkursowe: min. kwota kosztów projektu 50 tys. zł; max kwota dotacji 500 tys. zł; max poziom dofinansowania 65% - rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej</p>

Przedsięwzięcie 2.2. Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych	rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych w zakresie tworzenia lub rozwoju gospodarstw agroturystycznych, zagród edukacyjnych, gospodarstw opiekuńczych	min. kwota kosztów projektu 50 tys. zł; max kwota premii 150 tys. zł; max poziom dofinansowania 85%
Przedsięwzięcie 3.1. Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej i usług dla lokalnych społeczności	poprawa dostępu do małej infrastruktury publiczne: infrastruktury kulturalnej, infrastruktury rekreacyjnej, infrastruktury turystycznej, infrastruktury sportowej, innej infrastruktury poprawa dostępu do usług dla lokalnych społeczności, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych oraz operacji w zakresach dotyczących rozwoju przedsiębiorczości, rozwoju pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych oraz rozwoju współpracy poprzez tworzenie lub rozwój krótkich łańcuchów żywnościowych	min. kwota kosztów projektu 50 tys. zł; max kwota dotacji 500 tys. zł; dofinansowanie do 100 %, a w przypadku JSFP poziom dofinansowania wynosi 75%, wyłączone zostały projekty obejmujące budowę lub modernizację dróg, targowisk, sieci wodno-kanalizacyjnych, przydomowych oczyszczalni ścieków) – w zakresie małej infrastruktury min. kwota kosztów projektu 50 tys. zł; max kwota dotacji 500 tys. zł; dofinansowanie do 100 %, a w przypadku JSFP poziom dofinansowania wynosi 75%, wyłączone zostały projekty dotyczące świadczenia usług dla rolnictwa – w zakresie usług dla lokalnych społeczności
Przedsięwzięcie 3.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi	ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi	Projekty konkursowe: min. kwota kosztów projektu 50 tys. zł; max kwota dotacji 500 tys. zł; dofinansowanie do 100 %, a w przypadku JSFP poziom dofinansowania wynosi 75%, wyłączone zostały projekty obejmujące budowę lub modernizację dróg, targowisk, sieci wodno-kanalizacyjnych, przydomowych oczyszczalni ścieków) Projekty grantowe: min. kwota kosztów projektu 10 tys. zł; max kwota dotacji 50 tys. zł; dofinansowanie do 100 %
Przedsięwzięcie 3.3. Wzmocnienie potencjału partnerstwa LGD	Działania animacyjne, szkoleniowe i integracyjne skierowane do mieszkańców województwa zachodniopolskiego objętych działaniem LGD	Operacje własne: max kwota dotacji 300 tys. zł; dofinansowanie do 100 %,

Źródło: opracowanie własne na podstawie PS WPR i Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego

W PS WPR ustanowiono, zgodnie z rozporządzeniem (UE) 2021/2115⁴⁵ zestaw wskaźników rezultatu, stosowanych do ustalenia i monitorowania realizacji celów. Katalog wskaźników rezultatu został określony w załączniku I do rozporządzenia 2021/2115. Dla potrzeb wdrażania interwencji Leader zostało wybranych tylko kilka wskaźników, których katalog zamieszczono w poniższym rozdziale w zakresie, jaki wynika z celów LSR. Zgodnie z wytycznymi Komisji Europejskiej, wartości wskaźników osiągnięte w ramach interwencji LEADER wliczają się do łącznych wartości dla całego PS WPR. Daną operację uwzględnia się w planowanej/osiągniętej

⁴⁵ rozporządzenie (UE) 2021/2115 z dnia 2 grudnia 2021 r. ustanawiające przepisy dotyczące wsparcia planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz uchylającym rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 i (UE) nr 1307/2013 (Dz. Urz. UE L 435 z 06.12.2021, str. 1).

wartości wskaźnika po zrealizowaniu pierwszej płatności (z wyłączeniem płatności zaliczkowych/wyprzedzających). Wyjątkiem jest wskaźnik R.37 - nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR - który wlicza się w momencie zakończenia danej operacji. Wszystkie wskaźniki – również te określone jako „odsetek gospodarstw / odsetek ludności” wykazane zostały ilościowo, a nie procentowo (czyli: liczba gospodarstw, liczba ludności itp.). Wynika to z systemu pomiaru wskaźników dla PS WPR (wartości osiągnięte w ramach LEADER są wartościami cząstkowymi, które następnie dodaje się do wartości uzyskanych w ramach innych interwencji). Z kolei - wskaźniki w zakresie pomiaru stopnia interwencji EFS+ zostały określone na podstawie art. 22 ust. 3 lit. d) pkt (ii) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz art. 8 rozporządzenia (WE) nr 2021/1058⁴⁶.

Poniżej zaprezentowano tabele wskaźników dla poszczególnych celów tematycznych LSR.

---

⁴⁶ rozporządzenie (WE) 2021/1058 z dnia 24 czerwca 2021 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności (Dz. Urz. UE L 231/60 z 30.6.2021)

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU NA LATA 2023-2027
STOWARZYSZENIE LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA „PARTNERSTWO DRAWY Z LIDEREM WAŁECKIM”

C.1	Nr identyfikacji wskaźnika FEW	CEL	1. Wspieranie aktywnego włączenia społecznego				
	-		Jednostka miary	stan początkowy 2023 rok	stan końcowy 2029 rok	Źródło danych/sposób pomiaru	
W.1.1	EECR01	Liczba osób poszukujących pracy po opuszczeniu programu	Liczba osób	0	32	Sprawozdania beneficjentów z SL za pośrednictwem IZ	
W.1.1	EECR03	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	Liczba osób	0	62	Sprawozdania beneficjentów z SL za pośrednictwem IZ	
W.1.1	EECR04	Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, po opuszczeniu programu	Liczba osób	0	37	Sprawozdania beneficjentów z SL za pośrednictwem IZ	
W.1.2., W.1.3	R.42	Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	Liczba osób	0	50	Dane własne LGD	
Przedsięwzięcia w ramach C.1	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)	Wskaźniki produktu				
			nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
					początkowa 2023 rok	końcowa 2029 rok	

P.1.1.	<ul style="list-style-type: none"> Beneficjenci I stopnia: osoby fizyczne, w tym ubezpieczone w KRUS lub wykonujące działalność gospodarczą, osoby prawne, w tym organizacje pozarządowe, jednostki nieposiadające osobowości prawnej, którym ustawy nadają zdolność do wykonywania czynności prawnych (np. stowarzyszenia zwykłe), JSFP, MŚP, LGD, w tym w szczególności w ramach projektów grantowych, operacji własnych. Beneficjenci II stopnia: grantobiorcy w projektach grantowych LGD 	Projekty grantowe	Liczba osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, objętych wsparciem w programie	osoby	0	157	roczna	Sprawozdania beneficjentów z SL za pośrednictwem IZ
P.1.1.	<ul style="list-style-type: none"> osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz ich rodziny i otoczenie osoby bierne zawodowo oraz ich rodziny i otoczenie osoby z niepełnosprawnościami pracodawcy jednostki reintegracyjne oraz inne podmioty działające w sferze integracji społecznej 	Projekty konkursowy Animacja	Liczba osób biernych zawodowo objętych wsparciem w programie	osoby	0	91	roczna	Sprawozdania beneficjentów z SL za pośrednictwem IZ
P.1.2.	<ul style="list-style-type: none"> osoby zaliczone do grupy w niekorzystnej sytuacji mieszkańcy obszaru LSR organizacje społeczne i związki wyznaniowe osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz ich rodziny i otoczenie osoby bierne zawodowo oraz ich rodziny i otoczenie 	Projekt konkursowy Projekt grantowy	Liczba zrealizowanych projektów w zakresie włączenia społecznego mieszkańców obszaru LSR	sztuki	0	22	roczna	Dane własne LGD
P.1.3.	<ul style="list-style-type: none"> organizacje społeczne i związki wyznaniowe administracja publiczna 	Projekt konkursowy Projekt grantowy	Liczba zrealizowanych projektów w zakresie kształtowania	sztuki	0	22	roczna	Dane własne LGD

			świadomości obywatelskiej					
SUMA								

C.2.	Nr identyfikacji wskaźnika FEW	CEL	2. Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR					
		-	Jednostka miary	stan początkowy 2023 rok	stan końcowy 2029 rok		Źródło danych/sposób pomiaru	
W.1.1	R.37	Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	Liczba utworzonych miejsc pracy	0	26		Dane własne LGD	
Przedsięwzięcia w ramach C.2	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)	nazwa	Jednostka miary	Wskaźniki produktu			
					wartość			Źródło danych/sposób pomiaru
					początkowa 2023 rok	końcowa 2029 rok	częstotliwości dokonywania pomiaru, uaktualniania danych	
P.2.1.	<ul style="list-style-type: none"> mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego objęci wsparciem realizowanym w ramach LSR przedsiębiorcy 	Projekt konkursowy	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowej działalności gospodarczej bądź rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	sztuki	0	26	roczna	Dane własne LGD
P.2.2.	<ul style="list-style-type: none"> mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego objęci wsparciem realizowanym w ramach LSR 	Projekt konkursowy	Liczba operacji polegających na utworzeniu bądź rozwoju	sztuki	0	5	roczna	Dane własne LGD

	<ul style="list-style-type: none"> rolnicy przedsiębiorcy 		gospodarstw agroturystycznych lub zagród edukacyjnych				
SUMA							

C.3.	Nr identyfikacji wskaźnika FEW	CEL	3. Wzrost atrakcyjności turystycznej, kulturowej i rekreacyjnej i sportowej obszaru LSR			
		-	Jednostka miary	stan początkowy 2023 rok	stan końcowy 2029 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
W.3.1.	R.41	Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	Liczba osób	0	5 000	Dane własne LGD
W.3.2.	R.27	Realizacja celów środowiskowych lub klimatycznych poprzez inwestycje na obszarach wiejskich: liczba operacji przyczyniających się do realizacji na obszarach wiejskich celów w zakresie zrównoważenia środowiskowego oraz osiągnięcia celów w dziedzinie łagodzenia zmiany klimatu i przystosowywania do niej	Liczba operacji	0	18	Dane własne LGD
W.3.3	R.1	Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami	Liczba osób	0	1 800	Dane własne LGD

Przedsięwzięcia w ramach C.3	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)	Wskaźniki produktu					
			nazwa	Jednostka miary	wartość			Źródło danych/sposób pomiaru
					początkowa 2023 rok	końcowa 2029 rok	częstotliwości dokonywania pomiaru, uaktualniania danych	
P.3.1.	<ul style="list-style-type: none"> administracja publiczna 	Projekt konkursowy	Liczba utworzonych, dostosowanych, wyposażonych obiektów małej infrastruktury publicznej	sztuki	0	10	roczna	Dane własne LGD
P.3.2.	<ul style="list-style-type: none"> organizacje społeczne i związki wyznaniowe administracja publiczna 	Projekt konkursowy Projekt partnerski	Liczba operacji w zakresie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi	sztuki	0	18	roczna	Dane własne LGD
P.3.3.	<ul style="list-style-type: none"> województwa zachodniopomorskiego objęci wsparciem realizowanym w ramach LSR organizacje społeczne i związki wyznaniowe Administracja publiczna Przedsiębiorstwa 	Operacje własne Animacja	Liczba zrealizowanych projektów	sztuki	0	18	roczna	Dane własne LGD
SUMA								

Rozdział VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

Niniejszy rozdział opisuje charakterystykę wewnętrznej organizacji pracy LGD, sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru zgodnie z wymogami określonymi dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR z uwzględnieniem powiązania kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami, wskazanie w jaki sposób w kryteriach wyboru operacji zostanie uwzględniona innowacyjność oraz przedstawienie ich definicji i zasad oceny, a także lub operacji realizowanych w partnerstwie na obszarze LSR oraz informacja o realizacji projektów grantowych, w tym projektów obejmujących przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi (smart village), operacji własnych oraz operacji realizowanych w partnerstwie z partnerami spoza obszaru danej LSR.

Ogólna charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD

Szczegółowe informacje dotyczące procedury wyboru operacji (wyboru Grantobiorców, wyboru operacji własnych, wybór partnerów do realizacji projektów partnerskich, zasady realizacji operacji własnych LGD) zostaną opracowane po podpisaniu tzw. „Umowy ramowej” zawieranej pomiędzy LGD a Samorządem Województwa⁴⁷. Poniżej odniesiono się do najważniejszych kwestii formalnych jakie spełniały będą procedury.

- W ramach opracowanej dokumentacji przygotowane zostaną procedury dla poszczególnych rodzajów operacji realizowanych w ramach LSR: Procedura oceny i wyboru projektów w ramach naborów konkursowych, Procedura oceny i wyboru projektów w ramach nabór grantowych, Procedura realizacji operacji własnych, Procedura wyboru operacji partnerskich. Procedury zostaną także dostosowane do wymagań wytycznych obowiązujących w każdym z funduszu finansującym (EFROW / EFS+),
- Organem decyzyjnym odpowiedzialnym za ocenę i wybór operacji oraz ustalenie kwoty wsparcia będzie Rada LGD. Skład i zadania Rady określa Statut i Regulamin funkcjonowania Rady przyjmowany przez WZC. Procedury przewidują prowadzenie rejestru interesów członków organu decyzyjnego, pozwalającego na identyfikację charakteru powiązań z wnioskodawcami i poszczególnymi projektami, Procedury przewidują zachowanie parytetów sektorowych na każdym etapie oceny,
- Organizacja pracy LGD uwzględnić będzie oddelegowanie do pomocy Radzie LGD pracownika biura LGD lub zewnętrznego eksperta którego zadaniem będzie wsparcie organizacyjno-prawne nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny i wyboru, poprawności sporządzania dokumentacji, zgodności formalnej.
- Zakłada się prowadzenie konsultacji z mieszkańcami LSR, w tym członkami LGD opracowania procedur LGD i ich zmian (dotyczy to również aktualizacji dokumentu LSR). Zakłada się możliwie szeroką

---

⁴⁷ § 3 ust. 6 pkt 2 projektu Umowy ramowej wskazuje, że w terminie 60 dni od dnia zawarcia umowy ramowej LGD zobowiązana jest do przekazania do zatwierdzenia do Zarządu Województwa:

- a) procedur wyboru i oceny operacji w ramach LSR,
- b) regulaminu organu decyzyjnego,
- c) procedury ustalania niebudzących wątpliwości interpretacyjnych kryteriów wyboru operacji,
- d) procedur wyboru i oceny grantobiorców uwzględniających kryteria wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych, niebudzący wątpliwości interpretacyjnych szczegółowy opis wyjaśniający ich znaczenie oraz sposób oceny wraz z procedurą ustalania lub zmiany tych kryteriów, jeżeli LGD przewiduje w LSR realizację projektów grantowych,
- e) planu szkoleń członków organu decyzyjnego i pracowników biura LGD w zakresie niezbędnym do zadań wynikających z ich kompetencji

partycypację i otwartość prowadzonych konsultacji na propozycje członków LGD, partnerów społeczno-gospodarczych i mieszkańców obszaru LSR zgodnie z Kanonem Konsultacji⁴⁸.

- W celu konsultacji zmiany procedur (w tym również aktualizacji dokumentu strategicznego jakim jest LSR. Wnioski w sprawie zmian zapisów w Procedurach wdrożeniowych lub LSR będą mogli zgłaszać członkowie LGD, organy Stowarzyszenia oraz mieszkańcy obszaru LSR. Zgłaszanie będą sformalizowane i przyjmowane jest na formularzu - dostępnym na stronie internetowej oraz w biurze LGD.
- Działania animacyjne, informacyjne i promocyjna oraz doradztwo na rzecz wnioskodawców (beneficjentów) będą dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. LGD podejmie starania aby działania te były zgodnie z Wytycznymi dotyczącymi realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027⁴⁹.
- Wsparcie ze środków EFS+ w ramach FEPZ realizowane będzie z poszanowaniem zasad horyzontalnych UE, o których mowa w art. 10 TFUE. Wsparcie polityki spójności będzie udzielane wyłącznie projektom i beneficjentom, którzy przestrzegają przepisów antydyskryminacyjnych, o których mowa w art. 9 ust. 3 rozporządzenia (WE) nr 2021/1060. W przypadku, gdy beneficjentem będzie jednostka samorządu terytorialnego (lub podmiot przez nią kontrolowany lub od niej zależny), która podjęła jakiegokolwiek działania dyskryminujące, sprzeczne z zasadami, o których mowa w art. 9 ust. 3 rozporządzenia (WE) nr 2021/1060, wsparcie w ramach polityki spójności nie będzie mogło być udzielone. Realizacja celu finansowego ze środków EFS+ w ramach FEPZ będzie zgodna z Konwencją ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych oraz z zapisami Karty Praw Podstawowych w szczególności w integracji osób z niepełnosprawnościami (art. 26) oraz zabezpieczenia społecznego i pomocy społecznej (art. 34). W niniejszym celu prowadzone będą działania poświęcone m.in. integracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Działania te będą sprzyjały wyrównywaniu ich szans na rynku pracy, a także łatwiejszemu funkcjonowaniu lub powrocie na rynek pracy. Przewiduje się również wprowadzenie wymogu stosowania klauzul społecznych w procedurach związanych z prawem zamówień publicznych m.in. poprzez odpowiednie kryteria wyboru projektów. W celu wyboru operacji LGD będzie stosować kryteria i procedury, które są niedyskryminacyjne, przejrzyste, gwarantują równouprawnienie płci i uwzględniają postanowienia Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, jak również zasady zrównoważonego rozwoju. Do przestrzegania zasad horyzontalnych zobowiązani będą również beneficjenci projektów. Realizowane w projektach działania będą uwzględniać wymogi dotyczące zasady równości szans i zapobiegania dyskryminacji. Realizowane projekty powinny charakteryzować się wysoką jakością i kompleksowością udzielanego wsparcia, zapewniać wysoki poziom jego dostosowania do potrzeb i umiejętności osób uczestniczących w projektach oraz uwzględniać ich indywidualne predyspozycje i możliwości. Na etapie realizacji projektu sposób wdrażania tych zasad będzie sprawdzany w procesie monitorowania, ewentualnej kontroli, czy ewaluacji.
- Wsparcie w ramach LSR w zakresie EFS+ przedsięwzięcia realizowane w obszarze aktywizacji społeczno-zawodowej będą zgodne z Wytycznymi dotyczącymi realizacji projektów z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w regionalnych programach na lata 2021–2027⁵⁰.

⁴⁸ Konsultacje są częścią procesu budowania wspólnoty lokalnej. Polega on na poznawaniu perspektyw i potrzeb innych, na wspólnym namyśle nad konkretnymi rozwiązaniami i działaniami, wreszcie na przekonaniu, że celem tych działań jest wspólne dobro. Więcej na temat Kanonu Konsultacji [Kanon konsultacji](#)

⁴⁹ Zob. Wytyczne dotyczące realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027, Minister Funduszy i Polityki Regionalnej, Warszawa 2022

⁵⁰ Zob. Wytyczne dotyczące realizacji projektów z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w regionalnych programach na lata 2021–2027, Minister Funduszy i Polityki Regionalnej, Warszawa 2023

- Wsparcie w ramach LSR będzie zgodne z zapisami ustawy z 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności. W zakresie nieuregulowanym w ustawie z 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności wsparcie będzie zgodne z zapisami ustawy z 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027.

Kluczowe założenia i etapy poszczególnych procedur będą przedstawiały się następująco:

- Procedura konkursowa: Ustalenie wysokości dostępnych środków (nie dotyczy ogłoszenia o pierwszych naborach wniosków); przekazanie informacji do ZW o zamiarze ogłoszenia naboru wniosków o przyznanie pomocy w ramach konkursu otwartego; Podanie do publicznej wiadomości informacji o naborze wniosków; Nabór wniosków; Przygotowanie dokumentacji po zakończonym naborze wniosków; Ocena wniosków złożonych w naborze; Protest; Informacja do wnioskodawców: o wybraniu bądź niewybraniu projektów; Przekazanie dokumentów do ZW; Protest (Wniesienie protestu i ustosunkowanie się do niego, Posiedzenie Rady); Ponowny wybór operacji przez LGD (W przypadku, gdy ZW po rozpatrzeniu protestu uzna za stosowne) - Ponowny wybór operacji w wyniku skierowania do LGD sprawy przez ZW; Pozostawienie protestu bez rozpatrzenia.
- Procedura – projekty grantowe: Zawarcie umowy o przyznanie pomocy na realizację projektu grantowego; Podanie do publicznej wiadomości informacji o naborze wniosków; Nabór wniosków; Przygotowanie dokumentacji po zakończonym naborze wniosków; Ocena wniosków złożonych w naborze; Informacja do wnioskodawców: o dokonanej ocenie i możliwości wniesienia protestu; Rozpatrzenie odwołań od decyzji Rady oraz wybór operacji do finansowania; Informacja do wnioskodawców o końcowych wynikach oceny; Przekazanie dokumentacji dotyczącej Grantobiorców do ZW; Uzupełnienie braków formalnych we wnioskach; Zawarcie umów z grantobiorcami,
- Procedura – operacje własne: Podanie do publicznej wiadomości informacji o zamiarze realizacji operacji własnej; Złożenie wniosku do ZW; Wyniki oceny; Ocena wniosku o przyznanie pomocy na projekt własny; posiedzenie Rady; Przekazanie dokumentacji do SW.

Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru

Kryteria wyboru operacji w ramach realizacji LSR zostaną ustanowione po podpisaniu umowy ramowej, w drodze przeprowadzonych konsultacji społecznych, przy zastosowaniu następujących metod partycypacyjnych: warsztaty konsultacyjne, ocena partycypacyjna. W wyniku konsultacji oraz mając na uwadze uwarunkowania i wymagania funduszy finansujących, ustalone zostaną kryteria, które będą – zgodnie z zapisami Statutu – zatwierdzone przez WZC. Proces tworzenia kryteriów zostanie oparty o zapisy przygotowanej LSR, w tym w oparciu o preferencje wskazane w części przedsięwzięć wyznaczonych w ramach Strategii.

W przypadku zmiany kryteriów wyboru operacji procedura w tym zakresie będzie oparta o następujące założenia: w przypadku gdy w trakcie monitoringu i/lub ewaluacji prac nad wdrażaniem Strategii zaistnieją okoliczności związane z potrzebą zmiany założeń kryteriów wyboru operacji, Zarząd LGD przygotowuje propozycję zmian mogących poprawić zaistniałą sytuację. Następnie propozycje te zostaną podane konsultacją społeczną w postaci informacji zamieszczonej na stronie internetowej o proponowanych zmianach, z możliwością przesyłania swoich opinii co do ich zakresu (z wyznaczonym terminem na ostateczne wnoszenie swoich uwag przez zainteresowanych strony). Po przeprowadzonych konsultacjach i uwzględnieniu płynących z nich wniosków, nastąpi proces aktualizacji założeń kryteriów, którego końcowym elementem będzie zatwierdzenie zmian przez upoważniony do tego organ Stowarzyszenia. Opisany powyżej proces zapewnia tym samym społeczności lokalnej powszechny i systematyczny udział w konsultacjach nad kształtem i zmianami kryteriów.

Wskazanie w jaki sposób w kryteriach wyboru operacji zostanie uwzględniona innowacyjność i inkluzyjność

LGD planuje uwzględnienie w lokalnych kryteriach wyboru, w szczególności kryterium innowacyjności. W tym zakresie biorąc pod uwagę podstawową definicję innowacyjności wskazaną w dokumentach programowych, w trakcie konsultacji społecznych założeń LSR prowadzonych ze społecznością lokalną dokonano także analizy pojęcia innowacyjnych zadań w kontekście wyznaczonych celów Strategii – na bazie przeprowadzonych konsultacji przyjęto definicję innowacyjności wynikającą z dokumentów programowych⁵¹. Kryterium innowacyjności wynika wprost z diagnozy stanu obecnego obszaru LGD – opis uwarunkowań został przedstawiony w rozdziale diagnostycznym. W tym zakresie głównymi wnioskami zdanych zawartych w diagnozie (w tym danych z konsultacji społecznych) jest zbyt mała kreatywność lokalnych przedsiębiorców (słaba strona obszaru LSR); wychodząc naprzeciw tym uwarunkowaniom planuje się premiowanie operacji, które będą związane z twórczym (nie odtwórczym) zakresem operacji. Zastosowanie kryterium innowacyjności⁵² założono w przedsięwzięciach celu 2. Przedsięwzięcie 2.1. Rozwój przedsiębiorczości (premie, rozwijanie działalności gospodarczej), Przedsięwzięcie 2.2. Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych (gospodarstwa agroturystyczne, zagrody edukacyjne).

Z kolei - kryterium operacji realizowanych w partnerstwie na obszarze LSR zostanie zastosowane jako jedna z preferencji w przypadku naborów wniosków w ramach przedsięwzięcia 3.2. Kulturowanie i propagowanie dziedzictwa kulturowego i walorów naturalnych. Świadczy o tym m.in. relatywnie niska aktywność organizacji pozarządowych na obszarze LGD, w tym NGO działających w sferze kultury oraz niewystarczająca współpraca mieszkańców na rzecz planowania rozwoju na szczeblu lokalnym. LGD przewiduje poszukiwanie i kojarzenie partnerów w celu realizacji projektów partnerskich. W LSR przewidziano organizację konkursów na projekty realizowane w partnerstwie z udziałem partnerów krajowych z spoza obszaru objętego daną LSR, jak również partnerów zagranicznych. W LSR nie wyodrębniono przedsięwzięć, które będą realizowane tylko i wyłącznie w ramach operacji/projektów partnerskich.

W celu 1. LSR, w zakresie jaki będzie finansowany ze środków FES+ (FEPZ) realizowane będą działania komplementarne do działań zaplanowanych w ramach Interreg Europa 2021-2027, który promuje działania mające na celu uczynienie terytorium europejskiego bardziej innowacyjnym, zrównoważonym i sprzyjającym włączeniu społecznemu, a tym samym poprawie jakości życia jego mieszkańców. Zgodnie z zapisami FEPZ⁵³, na etapie wdrażania LSE przewiduje się dla wybranych typów projektów zastosowanie premiującego kryterium punktowego promującego przedsięwzięcia zakładające synergii z partnerami realizującymi projekty w innych państwach członkowskich.

Informacja o ewentualnej realizacji projektów grantowych i smart villages

Założenia przedmiotowej LSR przewidują realizację projektów grantowych oraz operacji własnych. W przypadku projektów grantowych przewidziano realizację za ich pomocą następujących przedsięwzięć LSR: Przedsięwzięcie 1.2. Kształtowanie świadomości obywatelskiej. Szczegółowe kwestie dotyczące założeń tych przedsięwzięć, rodzaju beneficjentów oraz kwoty budżetu na ich realizację przedstawiono w Rozdziale VI LSR. W przypadku natomiast operacji własnych założono, że zostaną one zrealizowane przez LGD w ramach Przedsięwzięcia 1.2. Kształtowanie świadomości obywatelskiej, Przedsięwzięcia 3.3. Wzmocnienie potencjału partnerstwa LGD.

⁵¹ Przez innowacyjność rozumie się zmianę mającą na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny).

⁵² Planuje się preferowanie innowacyjności kreatywnej, które powstają w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczącego nowych produktów, usług, procesów lub organizacji, w dalszej kolejności innowacyjności imitacyjnej polegającej na wzorowaniu operacji na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub organizacji. Dotyczące nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych; finalnie innowacyjności pozornej, która w rzeczywistości nie będzie uznawana za innowacyjność na obszarze LSR.

⁵³ Zob. FEPZ, wersja 1.3 obowiązująca od 07.12.2022, str. 216

Zgodność z FEPZ 2021-2027

Kryteria wyboru operacji ustalone dla przedsięwzięć finansowanych z EFS+ będą zgodne z kryteriami wyboru projektów ustanowionych w FEPZ w odniesieniu do danego celu, typu projektu i właściwego funduszu (EFS+). Projekty wskazane w LSR będą wybierane zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi dla EFS+ oraz planuje się promowane projektów wpisujących się w inicjatywę Nowy Europejski Bauhaus⁵⁴.

Rozdział VIII. Plan działania

W poniższym rozdziale znajduje się zwięzła charakterystyka przyjętego harmonogramu osiągnięcia poszczególnych celów i wskaźników wskazująca czas realizacji kluczowych efektów wdrażania LSR. Zgodnie z projektem Umowy ramowej plan działania uwzględnia osiągnięcie kamieni milowych, na okres do 30 czerwca 2026 r. kiedy wsparcie na wdrażanie LSR w ramach PS WPR powinno zostać udzielone w wysokości odpowiadającej 40% (I kamień milowy) oraz na okres do 31 grudnia 2027 r. w wysokości odpowiadającej 80% wartości środków PS WPR (II kamień milowy).

Z uwagi na finansowanie LSR w ramach programu regionalnego zaplanowano również osiągnięcie „regionalnego” I kamienia milowego do 31 grudnia 2026 r. w ramach środków FEPZ w wysokości odpowiadającej 50% wartości środków FEPZ oraz do 31 grudnia 2028 r. (II kamień milowy) w wysokości odpowiadającej 95% wartości FEPZ. Poziom regionalnych kamieni milowych zostanie określony w Umowie ramowej (§ 9. Kamienie milowe i korekty finansowe).

Zakłada się, że na każdym etapie realizacji umowy ramowej kwoty określone w § 5 Umowy ramowej mogą zostać podwyższone na zasadach określonych odrębnie przez instytucję zarządzającą danym programem. Szczegółowa informacja o planie działania LSR obejmująca harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników LSR znajduje się w tabeli Plan działania stanowiącej załącznik do LSR.

Rozdział IX. Plan finansowy LSR

W ramach LSR zaplanowano wykorzystanie dwóch źródeł finansowania, środków PS WPR i FEPZ w zakresie, w jakim zaplanowano wykorzystanie instrumentu RLKS. Dla wsparcia z EFSI stanowiących bezpośrednie źródło finansowania LSR w latach 2021- 2027 skorzystano z załączonego formularza nr 3: Budżet LSR i formularza 4: Plan wykorzystania budżetu LSR. Formularze obejmując również wydatkowanie środków PS WPR. Na podstawie doświadczeń z okresu programowania 2014-2020 oraz zwiększony zakres obowiązków wynikających przede wszystkim z obsługi Rady LGD ustalono podział środków odpowiadający osiągnięciu sukcesywnemu osiągnięciu wskaźników w poszczególnych latach wdrożenia LSR. Plan finansowy zakłada realizację działań w każdym roku wdrażania LSR w większości przedsięwzięć. Z uwagi na konieczność przygotowania procedur wdrożeniowych i systemów wsparcia LGD w początkowym okresie (2024 rok) zaplanowano niższy stopień realizacji LSR niż w kolejnych latach.

Potencjalne źródła finansowania uzasadnione są stwierdzonymi potrzebami i zakresem wsparcia wskazanym w LSR. LGD planuje pozyskać dodatkowe środki na działania aktywizujące mieszkańców, budujące kapitał społeczny oraz małe granty skierowane do lokalnych organizacji pozarządowych z Programu „Działaj Lokalnie” z Polsko-Amerykańską Fundacją Wolności. Działania takie możliwe są w ramach ogólnopolskiego programu, w którym

---

⁵⁴ Zob. Inicjatywa „Nowy Europejski Bauhaus” (NEB) to interdyscyplinarny projekt zainicjowany przez Komisję Europejską w 2020 r., oparty na trzech wartościach: pięknie, zrównoważeniu i wspólnocie. Jego celem jest wsparcie realizacji Europejskiego Zielonego Ładu poprzez przyspieszenie transformacji różnych sektorów gospodarki, w tym budownictwa, dla poprawy jakości życia - w kierunku wysokiej jakości projektowania dla zrównoważonego rozwoju, w tym dla zmniejszenia emisyjności i wprowadzania gospodarki cyrkularnej.

dotacje są przyznawane na poziomie lokalnym. LGD posiada status ODL. W programie „Działaj Lokalnie” w latach 2008-2020 dofinansowano 290 projektów na kwotę ponad 922 tys. zł. Umożliwia to współpraca z partnerami Programu – siecią Ośrodków Działaj Lokalnie (ODL) obejmując swoim zakresem działania 7 gmin z terenu woj. zachodniopolskiego. Wsparcie ze środków zewnętrznych poza PS WPR 2023-2027 i FEPZ realizowane będzie w ramach Przedsięwzięcia 1.3. Kształtowanie świadomości obywatelskiej oraz Przedsięwzięcia 3.3. Wzmocnienie potencjału partnerstwa LGD.

W ramach każdego z konkursów ODL przyznaje od kilku do kilkudziesięciu grantów (w kwocie maksymalnie 6 tys. zł każdy) na realizację projektów, które: aktywizują lokalne społeczności wokół różnych celów o charakterze dobra wspólnego, przyczyniają się do rozwiązania określonego lokalnego problemu lub zaspokojenia pewnej potrzeby mieszkańców, mają jasno określony cel, dobrze zaplanowane działania, mierzalne rezultaty i rozsądne koszty realizacji, są realizowane wspólnymi siłami mieszkańców i instytucji lokalnych oraz w przemyślany sposób angażują zasoby lokalne (naturalne, społeczne, ludzkie i finansowe).

Tabela 19. Źródła finansowania i plan działania są w bezpośredni sposób powiązane z celami i przedsięwzięciami

Wymiar problemowy	Cel LSR	Przedsięwzięcie LSR	Źródło finansowania
Wymiar społeczny	Cel 1. Wspieranie aktywnego włączenia społecznego	Przedsięwzięcie 1.1. Aktywizacja społeczna i zawodowa	EFS+
Wymiar społeczny	Cel 1. Wspieranie aktywnego włączenia społecznego	Przedsięwzięcie 1.2. Włączenie społeczne mieszkańców	EFRROW
Wymiar społeczny	Cel 1. Wspieranie aktywnego włączenia społecznego	Przedsięwzięcie 1.3. Kształtowanie świadomości obywatelskiej	EFRROW (w przypadku pozyskania dodatkowych środków - Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności)
Wymiar przedsiębiorczości	Cel 2. Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR	Przedsięwzięcie 2.1. Rozwój przedsiębiorczości	EFRROW
Wymiar przedsiębiorczości	Cel 2. Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR	Przedsięwzięcie 2.2. Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych	EFRROW
Wymiar środowiskowo-przestrzenny	Cel 3. Wzrost atrakcyjności turystycznej, kulturowej i rekreacyjnej i sportowej obszaru LSR	Przedsięwzięcie 3.1. Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej	EFRROW
Wymiar środowiskowo-przestrzenny	Cel 3. Wzrost atrakcyjności turystycznej, kulturowej i rekreacyjnej i sportowej obszaru LSR	Przedsięwzięcie 3.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi	EFRROW
Wymiar środowiskowo-przestrzenny	Cel 3. Wzrost atrakcyjności turystycznej, kulturowej i rekreacyjnej i sportowej obszaru LSR	Przedsięwzięcie 3.3. Wzmocnienie potencjału partnerstwa LGD	EFRROW (w przypadku pozyskania dodatkowych środków)

			- Polsko-Amerykańska Fundacji Wolności)
--	--	--	---

Źródło: opracowanie własne

Rozdział X. Monitoring i ewaluacja

W niniejszym rozdziale opisana została ogólna charakterystyka zasad i procedur dokonywania ewaluacji oraz monitorowania wskazująca główne elementy podlegające badaniom oraz podmioty dokonujące ewaluacji i monitorowania (wewnętrzne i zewnętrzne).

Monitorowanie procesu wdrażania strategii

Monitorowanie jest procesem, który ma na celu analizowanie stanu zawansowania LSR i jej zgodności z postawionymi celami strategicznymi. Istotą monitorowania jest wyciąganie wniosków z tego, co zostało i nie zostało zrobione. Jest nią także modyfikowanie dalszych poczynań w taki sposób, aby osiągnąć zakładany cel w przyszłości. Istotnym elementem monitorowania jest wypracowanie technik zbierania informacji oraz opracowanie odpowiednich wskaźników, które będą odzwierciedlały efektywność prowadzonych działań. Dbałość o aplikacyjny charakter strategii wiąże się również z opracowaniem sposobu mierzenia efektów jej wdrażania.

W Rozdziale VI Cele i wskaźniki przedstawione zostały wskaźniki, które umożliwiają monitorowanie każdego celu strategicznego i poszczególnych przedsięwzięć. Monitoring prowadzony będzie na każdym poziomie interwencji, tj. pojedynczego projektu, przedsięwzięcia, celu oraz całej LSR. Monitoring będzie miał dwójaki charakter: monitoring finansowy – weryfikujący płynność, terminowość i prawidłowy rozkład wydatkowania funduszy oraz monitoring rzeczowy – sprawdzenie w jakim stopniu rzeczywiste wartości wskaźników (produktu i rezultatu) odbiegają od wielkości zakładanych. W konsekwencji zakres monitoringu będzie obejmował zebranie danych za dany okres, dotyczących przede wszystkim: realizacji finansowej LRS, realizacji rzeczowej LSR, funkcjonowania LGD w procesie wdrażania Strategii. Analiza danych monitoringowych będzie stanowiła podstawę do kreowania wniosków oraz rekomendacji i zaleceń które pozwoliłyby na generalne usprawnienie działania LGD, przede wszystkim w kierunku bardziej efektywnego wykorzystania dostępnych w ramach LSR środków w kontekście przyjętych celów Strategii. Wnioski te będą następnie służyły jako materiał wyjściowy do ewentualnej zmiany sposobów działalności LGD lub założeń LSR.

Monitorowanie, by stać się skutecznym narzędziem w procesie wdrażania Strategii, będzie charakteryzować się następującymi zasadami:

- **Wiarygodność** - informacja musi być wiarygodna i musi opierać się na niepodważalnych danych. Niedokładne dane systemu monitorowania mogą spowodować podjęcie niewłaściwych działań korygujących;
- **Aktualność** - informacje muszą być zbierane, przekazywane i oceniane w sposób ciągły, który umożliwia podjęcie na czas działań korygujących oraz stosownych korekt w momencie aktualizacji strategii;
- **Obiektywność** - monitorowanie prowadzone w oparciu o analizę wskaźników porównawczych daje możliwość prowadzenia obiektywnej oceny, niezakłóconej subiektywnością, wynikającą z przywiązania do własnych pomysłów;
- **Realizm** - monitorowanie musi być zgodne z realiami niniejszej LSR. Wdrażający strategię powinien dostrzegać przede wszystkim te elementy procesu, które świadczą o wydajności i jakości dostarczanych produktów;

- Koordynacja informacji - monitorowanie musi być skoordynowane z tokiem pracy tak, aby nie wpływało na ich zahamowanie, ani też nie przeszkadzało w realizacji podejmowanych działań. Monitorowanie każdego z etapów projektu powinno wpływać na powodzenie realizacji całej LSR. Oceny, których dokonuje się w trakcie jego realizacji, powinny być znane członkom Stowarzyszenia, a w przypadku ujawnienia uchybień, należy podjąć działania, których celem będzie naprawienie błędów oraz zapobieżenie powstaniu podobnych sytuacji w przyszłości. Informacje płynące z prowadzonego monitoringu powinny docierać do wszystkich członków LGD wchodzących w skład struktury LGD tak, aby umożliwić im właściwe podejmowanie decyzji dotyczących realizacji projektu; raport monitorujący będzie publikowany na stronie internetowej LGD;
- Elastyczność monitorowania - mechanizm i sam proces monitorowania muszą być na tyle elastyczne, aby mógł szybko reagować na zachodzące zmiany. Również w przypadku dokonywania zmian i korekt projektu należy dbać o to, aby modyfikować system oceny w sposób dostosowany do zmieniających się oczekiwań w późniejszych etapach projektu;
- Normatywność i operacyjność monitorowania - skuteczny system monitorowania w przypadku wykrycia uchybień i odchyłeń od przyjętych norm powinien wskazywać, jakie należy podjąć działania korygujące. W sposobie raportowania powinno być zastrzeżone, jakie działania należy podjąć w przypadku, kiedy zakładane w projekcie rezultaty nie zostają osiągnięte bądź ich jakość budzi wątpliwość. Należy wskazać jaki podmiot i jakie działanie może podjąć, aby wyrównać dysproporcje i doprowadzić do realizacji założonego celu projektu lub Strategii.

Procedury monitoringu

Procedura monitoringu opiera się na cyklicznym procesie zbierania i analizowania danych. Z chwilą rozpoczęcia monitoringu uprawniony podmiot, czyli Biuro LGD będzie zbierać dane, które następnie poddane zostaną analizie. Analiza wyników stanowi podstawę do ich interpretacji. Określa, w jakim zakresie zgodne są z założonymi stanami i wartościami. W przypadku stwierdzenia przekroczeń wartości, analizowane są przyczyny zaistniałych zdarzeń i następuje analiza czy konieczna jest modyfikacja założeń wyjściowych. Monitoring realizowany będzie w oparciu, co najmniej o poniższe podstawowe kryteria: wykorzystanie budżetu LSR, ilość i jakość składanych wniosków, efektywność realizacji operacji wybranych do dofinansowania (osiągnięcie wskaźników, udział podpisanych umów z beneficjentami w stosunku do limitu środków, postęp w wydatkowaniu środków przez beneficjentów) oraz rodzaj operacji (odsetek operacji w wyniku których powstaną miejsca pracy). Coroczne sprawozdanie z realizacji LSR powstawać będzie do końca lutego następnego po okresie sprawozdawczym. Uprawniony organ - Zarząd LGD podejmuje następnie decyzję, czy konieczne jest jakakolwiek akcja zmierzająca do likwidacji odchyłeń w ramach LSR. W przypadku stwierdzenia niezgodności dotyczących samej LSR, Zarząd Stowarzyszenia proponuje projekt działań korygujących lub propozycje zmian LSR Walnemu Zebraniu Członków Stowarzyszenia (Zarządowi LGD w zakresie uprawnień statutowych).

Ocena (ewaluacja) stopnia osiągnięcia celów strategicznych

Ocena (ewaluacja) to spojrzenie na realizację LSR z punktu widzenia osiągnięcia rezultatów i skuteczności osiągania celów strategicznych oraz potrzeb, które miały być osiągnięte. Ma ona generalnie odpowiedzieć na pytanie, czy i co zostało zrobione dobrze. W literaturze tematu można znaleźć wiele definicji ewaluacji, podkreślających różne aspekty samego procesu ewaluacji, uwypuklających jej zróżnicowane cele czy też odmienne kryteria samego momentu oceny. Najszerzej ujmując, ewaluacja to systematyczne badanie społeczno-ekonomiczne oceniające jakość i wartość programów publicznych⁵⁵. Według Komisji Europejskiej ewaluacja to

---

⁵⁵ Użycie angielskiego terminu jest bardziej wskazane z kilku powodów. „Ewaluacja” jest procesem. „Ocena” jest tylko jednym z elementów tego procesu. Według niektórych podejść osąd nie zawsze jest kluczowy w procesie ewaluacji, a może być

„ocena interwencji publicznej pod kątem jej rezultatów, oddziaływania oraz potrzeb, które ma spełniać/miała zaspokoić”⁵⁶.

Zasady ewaluacji przyjętej w niniejszym dokumencie to:

- Wiarygodność - informacja musi być bardzo wiarygodna i musi opierać się na niepodważalnych danych;
- Obiektywność - ewaluacja prowadzona w oparciu o analizę wskaźników porównawczych daje możliwość prowadzenia obiektywnej oceny niezakłóconej subiektywnością, wynikającą z przywiązania do własnych pomysłów;
- Realizm – ewaluacja musi być zgodna z realiami LSR. W trakcie wdrażania strategii powinno się dostrzegać przede wszystkim te elementy procesu, które świadczą o wydajności i jakości dostarczanych produktów;
- Normatywność i operacyjność ewaluacji - skuteczny system ewaluacji w przypadku wykrycia uchybień i odchyłeń od przyjętych norm powinien wskazywać, jakie należy podjąć działania korygujące,
- Koordynacja informacji – proces ewaluacji nie może zakłócać bieżącego funkcjonowania LGD i wdrażania LSR.

Kryteria, na podstawie których będzie przeprowadzana ewaluacja funkcjonowania LGD i realizacji LSR będą obejmowały poniższe obszary problemowe:

- Skuteczność - ocena stopnia realizacji zakładanych celów, skuteczność użytych metod oraz wpływ czynników zewnętrznych na ostateczne efekty realizacji LSR,
- Efektywność - ocena relacji między nakładami, kosztami, zasobami (finansowymi, ludzkimi, administracyjnymi) a osiągniętymi efektami interwencji w ramach LSR,
- Użyteczność - ocena całości rzeczywistych efektów wywołanych przez interwencję w ramach LSR, odnosząc je do wyzwań społeczno-ekonomicznych określonych w Strategii,
- Trwałość - ocena ciągłości efektów interwencji w ramach LSR w perspektywie długookresowej.

Procedury ewaluacji

Procedura ewaluacji opierać się będzie na okresowym zbieraniu danych i ocenie, czy wdrażanie strategii przebiega zgodnie z planem. Zgodnie z wyznaczonymi w procedurach terminami (ewaluacja wewnętrzna i ewaluacja zewnętrzna ex-post) Zarząd LGD (biuro LGD) rozpoczyna procedurę ewaluacji zbierając dane, następnie następuje ich analiza, która stanowi podstawę do ich interpretacji. W przypadku stwierdzenia przekroczeń wartości, analizowane są przyczyny zaistniałych zdarzeń i następuje analiza czy konieczna jest modyfikacja założeń wyjściowych.

Podstawowym narzędziem ewaluacji LSR będzie ewaluacja wewnętrzna (bieżąca, realizowana samodzielnie). Ewaluacja wewnętrzna stanowić będzie uzupełnienie monitoringu o konieczną interpretację (identyfikację przyczyn ewentualnych problemów), ocenę i rekomendacje działań. Ewaluacja wewnętrzna będzie realizowana w oparciu o spotkanie wykorzystujące narzędzia o charakterze refleksyjno-analitycznym w postaci warsztatu

---

nawet pominięty (akcent stawia się wtedy na interakcje i animacje negocjacji pomiędzy uczestnikami programu). Użycie terminu „ocena” koncentruje uwagę wyłącznie na jednym elemencie, przypisując mu cechy całego procesu, a także wyłącza cały szereg alternatywnych podejść. Wreszcie, po trzecie, „ewaluacja” to nie tylko pojedyncze działanie, ale dziedzina wiedzy. Jak zauważa Kierzkowski (Kierzkowski T., Ocena (ewaluacja) programów i projektów o charakterze społeczno-gospodarczym w kontekście przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2002, s. 10), ze względów semantycznych trudno byłoby więc określać terminem „ocena” zespół koncepcji teoretycznych

⁵⁶ European Commission, Focus on Results: Strengthening Evaluation of Commission Activities, SEC2000/1051, Bruksela 2000

refleksyjnego. Podstawowym materiałem do pracy będą zestawienia i materiały z procesu realizacji LSR przygotowane przez pracowników LGD. Warsztat przeprowadzany będzie na początku każdego roku kalendarzowego, tak, aby wypracowane wnioski mogły zasilić o dodatkowe informacje sprawozdanie roczne z realizacji LSR za rok poprzedni. Uczestnikami warsztatu refleksyjnego będą pracownicy biura LGD, członkowie Zarządu i Rady LGD (wskazane będzie zapewnienie udziału przedstawicieli wszystkich interesariuszy). Wyniki ewaluacji wewnętrznej stanowiąc będą element monitoringowego sprawozdania rocznego z realizacji LSR.

Ewaluacja zewnętrzna⁵⁷ (zlecona zewnętrznym ewaluatorom) zaplanowana została jednokrotnie, w latach 2026-2027 jako ewaluacja ex-post, aby była możliwość włączenia wyników badania do systemu LGD w kolejnym okresie programowania. Ewaluacja przeprowadzona zostanie przez niezależnego ewaluatora, posiadającego odpowiednie doświadczenie w realizacji badań ewaluacyjnych. Wyniki przeprowadzonego badania sporządzone zostaną w formie raportu końcowego. Raport będzie zawierał syntetyczne i przekrojowo omówione wyniki badań a przedstawione rekomendacje będą sformułowane na podstawie wniosków wynikających z przeprowadzonych badań, mających pokrycie w informacjach prezentowanych w raporcie. Raport ewaluacyjny będzie zawierać elementy ujęte w Podręczniku monitoringu i ewaluacji LSR opracowanym przez MRiRW⁵⁸. Uprawniony organ – Walne Zgromadzenie podejmuje następnie decyzję, czy konieczne jest jakakolwiek akcja zmierzająca do likwidacji odchyleń. Raport z badania LSR będzie zamieszczony na stronie internetowej LGD oraz przesłany (w wersji elektronicznej, edytowalnej) do MRiRW oraz SW. Wraz z raportem, LGD przekaże do MRiRW/SW informacje na temat sposobu realizacji rekomendacji i zaleceń.

W ramach działań monitoringowych i sprawozdawczych planuje się raportowanie rezultatów wsparcia LSR z uwzględnieniem rezultatów działań skierowanych do grup o niekorzystnej sytuacji. W zakresie prowadzonych działań ewaluacyjnych uwzględniony będzie obszar badawczy odnoszący się do oceny efektów wsparcia LSR skierowanego do grup w niekorzystnej sytuacji.

---

⁵⁷ W Podręczniku monitoringu i ewaluacji LSR zwana również ewaluacją ex-post

⁵⁸ Podręcznik Monitoringu i Ewaluacji Lokalnych Strategii Rozwoju wykonany przez EGO – Evaluation for Government Organizations S.C. na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa, marzec 2017 r., wersja skrócona

Wykaz wykorzystanej literatury

- 1) Ewaluacja instrumentu RLKS w województwie zachodniopomorskim w latach 2014-2020 Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Partnerstwo Drawy z Liderem Wałeckim” Raport końcowy, Pracownia Badań Soma. Monika Kwiecińska-Zdrenka, Złocieniec 2022
- 2) FEPZ 2021-2027 oraz SZOP-FEPZ
- 3) konkursu na wybór Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego Przez Społeczność (LSR) wraz z załącznikami Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego
- 4) ustawa z 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności
- 5) ustawa z 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027
- 6) PS WPR 2023-2027
- 7) Plan Zagospodarowania Przestrzennego WZ, Szczecin 2020
- 8) Raport Zdrowie psychiczne młodzieży w czasie pandemii COVID-19, Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom, Warszawa 2022
- 9) Raport diagnostyczny Portret Partnerstwa Strefa Centralna, Związek Miast Polskich, Warszawa 2021
- 10) Raport diagnostyczny Portret Partnerstwa Sieć Współpracy zarządzania strategicznego gmin na rzecz kompleksowego rozwoju powiatu wałeckiego, Związek Miast Polskich, Warszawa 2021
- 11) Raport Kobiety na zachodniopomorskim rynku pracy 2021 (dane za 2020 r.), Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie, Szczecin 2021
- 12) Wytyczne dotyczące realizacji projektów z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w regionalnych programach na lata 2021–2027, Minister Funduszy i Polityki Regionalnej, Warszawa 2023
- 13) Wytyczne dotyczące realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027, Minister Funduszy i Polityki Regionalnej, Warszawa 2022

Załącznik 1. Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach celu 1. Wspieranie aktywnego włączenia społecznego	Grupy docelowe ⁵⁹	sposób realizacji (projekt konkursowy, projekt grantowy, projekt partnerski, operacja własna, animacja itp.)
<p>1 739 071,54 € (komponent wdrażanie LSR)</p> <p>306 894,98 € (komponent zarządzenie LSR)</p> <p>Suma: 2 045 966,52 €</p>	<p><u>Przedsięwzięcie 1.1.</u> (EFS+, FEPZ)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Beneficjenci I stopnia: osoby fizyczne, w tym ubezpieczone w KRUS lub wykonujące działalność gospodarczą, osoby prawne, w tym organizacje pozarządowe, jednostki nieposiadające osobowości prawnej, którym ustawy nadają zdolność do wykonywania czynności prawnych (np. stowarzyszenia zwykłe), JSFP, MŚP, LGD, w tym w szczególności w ramach projektów grantowych, operacji własnych. • Beneficjenci II stopnia: grantobiorcy w projektach grantowych LGD 	<p>Projekt grantowy</p>
<p>250 000,00 €</p>	<p><u>Przedsięwzięcie 1.2</u> Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LSR (EFRROW, PS WPR)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • osoby zaliczone do grupy w niekorzystnej sytuacji • mieszkańcy obszaru LSR • organizacje społeczne i związki wyznaniowe • osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz ich rodziny i otoczenie • osoby biernie zawodowo oraz ich rodziny i otoczenie 	<p>Projekt konkursowy Projekt grantowy</p>
<p>250 000,00 €</p>	<p><u>Przedsięwzięcie 1.3.</u> Kształtowanie świadomości obywatelskiej (z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych):</p>	<ul style="list-style-type: none"> • organizacje społeczne i związki wyznaniowe • administracja publiczna 	<p>Projekt konkursowy Projekt grantowy</p>

⁵⁹ W tabeli przedstawiono grupy docelowe, do których kierowane będzie wsparcie w ramach poszczególnych przedsięwzięć LSR. Zakres tych grup wynika z wytycznych programowych tj. PS WPR oraz FEPZ oraz wyników diagnozy i potrzeb rozwojowych obszaru LSR.

	<ul style="list-style-type: none"> o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa o znaczeniu gospodarki rolno-spożywczej o znaczeniu zielonej gospodarki o znaczeniu biogospodarki o znaczeniu ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi o znaczeniu wzmocnienia programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego <p>(EFRROW, PS WPR)</p>		
2 525 511,20 €	Razem Cel 1.		

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach celu 2. Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR	grupy docelowe	sposób realizacji (projekt konkursowy, projekt grantowy, projekt partnerski, operacja własna, animacja itp.)
850 000,00 €	<u>Przedsięwzięcie 2.1.</u> Rozwój przedsiębiorczości (EFRROW, PS WPR)	<ul style="list-style-type: none"> mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego objęci wsparciem realizowanym w ramach LSR przedsiębiorcy 	Projekt konkursowy
150 000,00 €	<u>Przedsięwzięcie 2.2.</u> Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych (EFRROW, PS WPR)	<ul style="list-style-type: none"> mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego objęci wsparciem realizowanym w ramach LSR rolnicy przedsiębiorcy 	Projekt konkursowy
1 000 000,00 €	Razem Cel 2.		

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach celu 3. Wzrost atrakcyjności turystycznej, kulturowej i rekreacyjnej i sportowej obszaru LSR	grupy docelowe	sposób realizacji (projekt konkursowy, projekt grantowy, projekt partnerski,

			operacja własna, animacja itp.)
600 000,00 €	<p><u>Przedsięwzięcie 3.1.</u> Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej i usług dla lokalnych społeczności</p> <ul style="list-style-type: none"> • infrastruktury kulturalnej • infrastruktury rekreacyjnej • infrastruktury turystycznej • infrastruktury sportowej • innej infrastruktury <p>(EFRROW, PS WPR)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • administracja publiczna 	Projekt konkursowy
200 000,00 €	<p><u>Przedsięwzięcie 3.2.</u> Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi</p> <p>(EFRROW, PS WPR)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • organizacje społeczne i związki wyznaniowe • administracja publiczna 	<p>Projekt konkursowy</p> <p>Projekt partnerski</p>
200 000,00 €	<p><u>Przedsięwzięcie 3.3.</u> Wzmocnienie potencjału partnerstwa LGD</p> <p>(EFRROW, PS WPR)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego objęci wsparciem realizowanym w ramach LSR • osoby zaliczony do grupy o niekorzystnej sytuacji • organizacje społeczne i związki wyznaniowe • administracja publiczna • przedsiębiorstwa 	<p>Operacje własne</p> <p>Animacja</p>
1 000 000,00 €	<u>Razem Cel 3.</u>		

Załącznik 2. Formularz 2: Plan działania

CEL	Lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość jednostki miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość jednostki miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość jednostki miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość jednostki miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość jednostki miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość jednostki miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
Cel 1. Wspieranie aktywnego włączenia społecznego														
Przedsięwzięcie 1.1. Aktywizacja społeczna i zawodowa	Liczba osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, objętych wsparciem w programie	0 osób	0%	28 osób	12%	71 osób	44%	71 osób	76%	54 osób	100%	0 osób	100%	FEPZ
	Liczba osób biernych zawodowo objętych wsparciem w programie	0 osób	0%	13 osób	10%	14 osób	21%	28 osób	43%	76 osób	100%	0 osób	100%	FEPZ
Przedsięwzięcie 1.2. Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LSR	Liczba zrealizowanych projektów w zakresie włączenia społecznego mieszkańców obszaru LSR	0 osób	0%	5 sztuki	22%	5 sztuk	45%	12 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie 1.3. Kształtowanie świadomości obywatelskiej	Liczba zrealizowanych projektów w zakresie kształtowania świadomości obywatelskiej	0 sztuk	0%	5 sztuk	22%	5 sztuk	45%	5 sztuk	68%	7 sztuk	100%	0 sztuk	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu 1.1.	Liczba osób poszukujących pracy po opuszczeniu programu	0 osób		0 osób		5 osoby		13 osób		14 osób		14 osób		FEPZ
Wskaźnik rezultatu 1.1.	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	0 osób		0 osób		11 osoby		26 osób		26 osób		26 osób		FEPZ

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU NA LATA 2023-2027
STOWARZYSZENIE LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA „PARTNERSTWO DRAWY Z LIDEREM WAŁECKIM”

Wskaźnik rezultatu 1.1.	Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, po opuszczeniu programu	0 osób		0 osób		8 osoby		15 osób		15 osób		15 osób		FEPZ
Wskaźnik rezultatu 1.2	Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0 osób		0 osób		10 osób		20 osób		20 osób		0 osób		PS WPR
Cel 2. Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR														
Przedsięwzięcie 2.1. Rozwój przedsiębiorczości	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowej działalności gospodarczej bądź rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	0 sztuk	0%	10 sztuk	38%	10 sztuk	76%	6 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie 2.2. Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych	Liczba operacji polegających na utworzeniu bądź rozwoju gospodarstw agroturystycznych lub zagród edukacyjnych	0 sztuk	0%	2 sztuki	40%	3 sztuki	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu 2.1, 2.2	Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	0 utworzonych miejsc pracy		0 utworzonych miejsc pracy		10 utworzonych miejsc pracy		10 utworzonych miejsc pracy		6 utworzonych miejsc pracy		0 utworzonych miejsc pracy		PS WPR
Cel 3. Wzrost atrakcyjności turystycznej, kulturowej i rekreacyjnej i sportowej obszaru LSR														
Przedsięwzięcie 3.1. Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej	Liczba utworzonych, dostosowanych, wyposażonych obiektów małej infrastruktury publicznej	0 sztuk	0%	5 sztuk	50%	5 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie 3.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi	Liczba operacji w zakresie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi	0 sztuk	0%	5 sztuk	27%	5 sztuk	55%	8 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	PS WPR

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU NA LATA 2023-2027
STOWARZYSZENIE LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA „PARTNERSTWO DRAWY Z LIDEREM WAŁECKIM”

Przedsięwzięcie 3.3. Wzmocnienie potencjału partnerstwa LGD	Liczba zrealizowanych projektów	3 sztuki	16%	3 sztuki	33%	3 sztuki	50%	6 sztuk	75%	6 sztuk	100%	0 sztuk	100,00%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu 3.1	Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0 osób		0 osób		2500 osób		2500 osób		0 osób		0 osób		PS WPR
Wskaźnik rezultatu 3.2	Realizacja celów środowiskowych lub klimatycznych poprzez inwestycje na obszarach wiejskich: liczba operacji przyczyniających się do realizacji na obszarach wiejskich celów w zakresie zrównoważenia środowiskowego oraz osiągnięcia celów w dziedzinie łagodzenia zmiany klimatu i przystosowywania do niej	0 operacji		3 operacji		5 operacji		10 operacji		0 operacji		8 operacji		PS WPR
Wskaźnik rezultatu 3.3	Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami	0 osób		500 osób		1000 osób		1000 osób		300 osób		0 osób		PS WPR

Załącznik 3. Formularz 3: Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR*	EFS+*	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	2 500 000,00	0,00	1 739 071,54	4 239 071,54
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	562 500,00	0,00	306 894,98	869 394,98
Razem	3 062 500,00	0,00	2 045 966,52	5 108 466,52

* Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.

** W wierszu odpowiadajacemu danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0”.

Załącznik 4. Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR

Fundusz	środki zakontraktowane (w euro) do:													
	do 31.12.2024		do 31.12.2025		30.06.2026.		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+krajowe)	% realizacji wskaźnika narastająco	kwota ogółem (UE+krajowe)	% realizacji wskaźnika narastająco	kwota ogółem (UE+krajowe)	% realizacji wskaźnika narastająco	kwota ogółem (UE+krajowe)	% realizacji wskaźnika narastająco	kwota ogółem (UE+krajowe)	% realizacji wskaźnika narastająco	kwota ogółem (UE+krajowe)	% realizacji wskaźnika narastająco	kwota ogółem (UE+krajowe)	% realizacji wskaźnika narastająco
EFROW (komponent wdrażanie)	0,00	0,00%	1 650 000,00	66,00%	170 000,00	72,80%	170 000,00	72,80%	255 000,00	83,00%	255 000,00	93,20%	170 000,00	100,00%
EFS+ (FEPZ)	0,00	0,00%	782 582,19	45,00%	43 476,79	47,50%	43 476,79	47,50%	173 907,15	57,50%	608 675,04	92,50%	86 953,58	100,00%
EFROW (komponent zarządzanie)	140 625,00	25,00%	140 625,00	50,00%	28 125,00	55,00%	28 125,00	55,00%	56 250,00	65,00%	140 625,00	90,00%	28 125,00	100,00%
EFS+ (komponent zarządzanie)	76 723,75	25,00%	76 723,75	50,00%	15 344,75	55,00%	15 344,75	55,00%	30 689,50	65,00%	61 379,00	85,00%	30 689,50	100,00%
EFRR	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Razem	217 348,75	25,00%	2 649 930,94	50,00%			256 946,54	55,00%	515 846,65	65,00%	1 065 679,04	90,00%	315 768,08	100,00%